

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

**METINIS
INFORMACINIS
PRANEŠIMAS
2019**

TURINYS

IŽANGOS ŽODIS	4
BAUDŽIAMŲJŲ BYLŲ SKYRIAUS PRAKTIKA	6
TEISĖ Į MOTYVUOTĄ TEISMO SPRENDIMĄ	6
ADMINISTRACINIO NUSIŽENGIMO PROTOKOLAS IR JO TURINIUI KELIAMİ REIKALAVIMAI	9
ORGANIZUOTA GRUPĖ KAIP VIENA IŠ BENDRININKAVIMO FORMŲ	14
NUSIKALSTAMOS VEIKOS STADIJOS	17
PREKYBA ŽMONĖMIS	20
PROCESINĖS PRIEVARTOS PRIEMONĖS	23
ASMENS TEISIŲ APSAUGOS ASPEKTAI RENKANT ĮRODYMUS PROFESINĖSE AR VERSLO PATALPOSE	27
CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS PRAKTIKA	31
VAIKŲ IR TĖVŲ TARPUSAVIO TEISĖS IR PAREIGOS	31
VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGA	36
DRAUDIMO TEISĖ	41
CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ	48
DARBO TEISĖ	53
FIZINIO ASMENS BANKROTAS	60
CIVILINIS PROCESAS	65
VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ TEISĖ	70
STATISTIKA	76
LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO VEIKLOS TEISINIS REGULIAVI- MAS, SUDĖTIS, KOMPETENCIJA	87
KOKYBĖS VADYBOS MODELIAI	93
KVALIFIKACIJOS KĖLIMAS IR BENDRADARBIAVIMAS	94
KITA LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO VEIKLA	98
VIENODOS TEISMŲ PRAKTIKOS PLĖTOJIMAS	98

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PARENGTOS APŽVALGOS	99
LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO KREIPIMAIŠI Į LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINĮ TEISMĄ.....	103
LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO KREIPIMAIŠI Į EUROPOS SAJUNGOS TEISINGUMO TEISMĄ	105
BENDRADARBIAVIMAS SU TEISĖKŪROS SUBJEKTAIS.....	114
METŲ ĮVYKIAI IR RENGINIAI.....	117

IŽANGOS ŽODIS

Šių metų apžvalgos įžangą padiktavo nesena publikacija, patvirtinusi, kad vis dar nėra per daug ar per dažna priminti teismo, taip pat ir kasacinio, priedermę. Matyt, ne vieną suklusti paskatino viename iš skaitomiausių portalų pasirodę pamąstymai, kad teismai negali apriboti savanaudiškumo ir sukurti visuomenėje autentiško respublikos – bendrojo gėrio pojūčio ir kad šia prasme teismai ne valdo, o tik tramdo. Ar tikrai taip?

Čia pakaktų priminti realybę. Neįmanoma jos neigti ar ignoruoti. Šiuolaikinė demokratijos samprata jau neapsiriboja tik mažoritarine demokratija, ji apima ir konstitucinę demokratiją. O tai reiškia, kad demokratinį legitimumą turinti valdžia nėra vien politinės valdžios, bet apima ir teisminę profesiniu pagrindu formuojamą valdžią. Tai taip pat reiškia, kad teisėkūroje dalyvauja ne tik politinė valdžia, bet ir teismai, o teismų praktika (precedentas) rado ir užima svarbią vietą šalia kitų teisės šaltinių, tarp jų – įstatymų.

Jokia paslaptis, kad įstatymai ne visada būna tobuli. Ne visada jie tinkamai taikomi, kartais apskritai nėra įstatymo, ir akivaizdu, kad jo trūksta. Kaip sakė Edmundas Berkas, prasti įstatymai – žiauriausia tironijos forma.

Būtent teismai nurodo, kaip įstatymas turi būti suprantamas ir taikomas, kas yra teisėta ir teisinga, išaiškina, kaip turi būti suprantamos vienos ar kitos vertybės, kaip jos turi būti derinamos. Taip teismai kiekvienu sprendimu prisideda prie valstybės augimo ir brandos, užtikrindami daugiau racionalumo, socialumo, savitarpio supratimo.

Taigi teismo precedentas ir tramdo (momentiškai, konkrečiu atveju), ir valdo ilgalaikėje perspektyvoje, nes juo privalu vadovautis visiems, taikantiems išaiškintą teisę.

Poveikio atžvilgiu kasacinio teismo sprendimai bendrosios kompetencijos teismų sistemoje turi aukščiausią precedentinę galią, todėl kasacinės praktikos, ir ypač naujausios, sklaida, priminimas visada buvo svarbūs, ir ji sudarė kiekvienų metų Aukščiausiojo Teismo komunikato branduolį. Tokio požiūrio laikomės ir toliau, pabrėždami, kad sprendimai – pagrindinė teismo žinia, svarbiausia teismų atskaitomybės ir komunikavimo forma.

Šioje apžvalgoje rasite, mūsų nuomone, pagrindinius praėjusių metų kasacinės praktikos akcentus. Daugelis jų svarbūs kiekvieno kasdieniam gyvenimui, pvz., kaip turi būti apmokamas darbas poilsio dienomis; ar gali būti išduodamas teismo leidimas parduoti paskutinį bankrutuojančio fizinio asmens, gyvenančio kartu su nepilnamečiais vaikais, gyvenamąjį būstą; kokiais būdais pirkėjas gali gintis įsigijęs netinkamos kokybės daiktą; ar teisėta ir pagrįsta skirti DNR ekspertizę prieš asmens ar jo atstovo valią tėvystės nuginčijimo byloje; aptariami nauji vaiko gyvenamosios vietos pakeitimo, teismo leidimo paimiti vaiką iš tėvų išdavimo aspektai; turėtų sudominti ir išaiškinimas apie tai, kokie buvo aktualūs procesinių poveikio priemonių – užstato, poėmio – skyrimo, rengimosi padaryti nusikalstamą veiką inkriminavimo klausimai, organizuotos grupės nustatymo kriterijai; aptariama ir Teismo praktika, susijusi su naujomis prekybos žmonėmis formomis. Svarbių išaiškinimų rasite ir komentaruose dėl administracinio nusižen-

gimo protokolo turiniui keliamų reikalavimų, asmens teisių apsaugos aspektų renkant įrodymus profesinėse ar verslo patalpose ir teisės į motyvuotą teismo sprendimą.

Ir tai – tik dalis Jums siūlomų komentarų.

Kaip jau įprasta, pateikiame ir atnaujintą bendrąją informaciją apie Teismą – jo kompetenciją, struktūrą, darbuotojus, statistinę veiklos analizę, bendradarbiavimą su viršnacionaliniais teismais, metų renginius.

Stengiamės kurti naujos kartos teismą, nebijantį keistis, atvirą visuomenei, modernioms technologijoms, socialiai atsakingam požiūriui. Tikimės, kad praėjusių metų darbais – pirmiausia virš 700 kasacinių nutarčių prisidėjome prie šių siekių.

Turiningos pažinties su Aukščiausiojo Teismo 2019 m. veikla.

Pagarbiai

Sigita Rudėnaitė

Civilinių bylų skyriaus pirmininkė,

l. e. Teismo pirmininko pareigas

BAUDŽIAMŲJŲ BYLŲ SKYRIAUS PRAKTIKA

TEISĖ Į MOTYVUOTĄ TEISMO SPRENDIMĄ

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Aurelijus Gutauskas

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra pabrėžęs, kad svarbu argumentuoti (motyvuoti) teismo sprendimus, kuriais byla išsprendžiama iš esmės. Lietuvos Respublikos Konstitucijos reikalavimai, kad teisingumą vykdo tik teismai, teisė negali būti nevieša, o byla turi būti išnagrinėta teisingai, reiškia ir tai, kad kiekvienas teismo nuosprendis ar kitas baigiamasis aktas turi būti grindžiamas teisiniais argumentais (motyvais). Argumentavimas turi būti racionalus – teismas turi nurodyti tiek argumentų, kad jų pakaktų sprendimui pagrįsti. Teismo sprendimai turi būti aiškūs byloje dalyvaujantiems ir kitiems asmenims. Jeigu šio reikalavimo nepaisoma, tai nėra teisingumo vykdymas, kurį įtvirtina Konstitucija.

Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) sprendimuose taip pat nurodoma, kad Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje garantuojama teisė į teisingą bylos nagrinėjimą apima proceso šalių teisę pateikti teismui, jų nuomone, reikšmingus bylai argumentus. Parodydamas šalims, kad jų iš tikrųjų išklausė, teismas yra įpareigotas tinkamai išnagrinėti šiuos argumentus ir motyvuoti savo sprendimą nurodydamas priežastis, dėl kurių jiems pritaria arba juos atmeta. Detalios atsakyti į kiekvieną argumentą nereikalaujama, tačiau iš sprendimo turi būti aišku, kad dėl pagrindinių bylos klausimų pasisakyta. Tai, ar teismas įvykdė pareigą motyvuoti sprendimą, gali būti sprendžiama tik atsižvelgiant į bylos aplinkybes, tačiau į konkrečius ir bylai reikšmingus klausimus turi būti duotas konkretus ir aiškus atsakymas. Atsakyti į argumentus, kurie, pagrįstu teismo manymu, yra aiškiai nereikšmingi, nepagrįsti, pateikti piktnaudžiaujant arba yra nepriimtini dėl kitų priežasčių, nebūtina. Instancinės teismų sistemos veikimo kontekste EŽTT yra pažymėjęs, kad kai žemesnės instancijos teismas nepateikia konkrečių savo sprendimo motyvų, asmeniui atimama galimybė veiksmingai jį ginčyti. O tuo atveju, kai apeliacinės instancijos teismas neatsako į konkretų apeliacinio skundo argumentą, reikalaujantį aiškaus ir konkretaus atsakymo, suinteresuoti asmenys negali žinoti, ar teismas tiesiog neišnagrinėjo to argumento, ar jį atmetė, ir jeigu atmetė, tai kodėl. Glaustesnis sprendimo motyvavimas pritariant skundžiamame sprendime išdėstytiems motyvams gali būti tinkamas tik tada, kai aukštesnės instancijos teismas iš tikrųjų išnagrinėjo esminius jam pateiktus klausimus, o skundžiamas sprendimas yra išsamiai motyvuotas.

Išdėstytos principinės nuostatos yra detalizuotos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (toliau – ir BPK) ir plėtojamos teismų praktikoje. Antai kasacinis teismas, be kita ko, yra nurodęs, kad tinkamu teisiniu argumentavimu gali būti laikomas tik toks argumentavimas, kai iš teismo baigiamojo akto turinio yra aišku, kokias faktines aplinkybes ir kokio-

mis įrodinėjimo priemonėmis teismas nustatė prieš padarydamas išvadas dėl konkrečioje byloje sprendžiamų klausimų. Apkaltinamasis nuosprendis negali būti grindžiamas prielaidomis, teismo išvados turi būti pagrįstos įrodymais, neginčijamai patvirtinančiais kaltinamojo kaltę padarius nusikalstamą veiką ir kitas svarbias bylos aplinkybes. Apeliacinės instancijos teismas privalo bylą patikrinti tiek, kiek to prašoma apeliaciniuose skunduose, ir savo sprendime išdėstyti motyvuotas išvadas dėl apeliacinio skundo esmės.

2019 metais kasacinio teismo nagrinėtose baudžiamosiose bylose ne kartą kilo klausimų dėl to, ar baudžiamojoje byloje priimti teismų sprendimai buvo tinkamai motyvuoti.

Apeliacinės instancijos teismo sprendimo motyvavimas bendro pobūdžio teiginiais, tik fragmentiškai susietais su kai kuriais apeliacinių skundų argumentais ir nagrinėjamos baudžiamosios bylos aplinkybėmis, tik deklaratyvus pritarimas pirmosios instancijos teismo nuosprendžiui, neišdėstant išsamesnių tokio sprendimo motyvų ir aiškiai neatsakius į esminius apeliacinių skundų argumentus, pažeidžia baudžiamojo proceso įstatymo reikalavimus, neatitinka teisės į teisingą bylos procesą, iš kurios išplaukia teismo pareiga motyvuoti savo sprendimą.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-155-942/2019

Vienoje iš kasacinio teismo nagrinėtų baudžiamųjų bylų nuteistieji ir vieno iš jų gynėjas kasaciniam teismui skundėsi, be kita ko, tuo, kad apeliacinės instancijos teismas baudžiamosios bylos nepatikrino tiek, kiek jie prašė, – neatsakė į visus jų apeliacinių skundų argumentus.

Kasacinis teismas nustatė, kad nuteistieji apeliaciniiais skundais prašė apeliacinės instancijos teismo panaikinti pirmosios instancijos teismo apkaltinamojo nuosprendžio dalis dėl jų nuteisimo ir juos išteisinti, išdėstė konkrečius argumentus, dėl ko nesutinka su teismo išvadomis dėl įrodymų vertinimo, faktinių aplinkybių nustatymo, veikų kvalifikavimo, taip pat skundėsi skundžiamo nuosprendžio netinkamu motyvavimu. Apeliacinės instancijos teismas savo priimtame nuosprendyje šiuos argumentus ir apeliančių nurodomus pirmosios instancijos teismo padarytus pažeidimus ir skundžiamo nuosprendžio trūkumus paneigė išdėstydamas tik formalius, bendro pobūdžio teiginius. Apeliacinės instancijos teismas praktiškai tik išvardijo bylos įrodymus, kuriais pirmosios instancijos teismas grindė nuteistųjų kaltę, ir lakoniškai konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas visus bylos klausimus išsprendė ir nuosprendį surašė tinkamai. Kasacinis teismas nurodė, kad toks argumentavimas negali būti pripažįstamas tinkamai motyvuotomis teismo išvadomis dėl apeliacinių skundų prašymų ir esminių argumentų, ir padarė išvadą, kad šiuo atveju nebuvo tinkamai patikrintas skundžiamo nuosprendžio teisėtumas ir pagrįstumas ir atsakyta į esminius apeliacinių skundų argumentus. Kasacinis teismas priminė teismų praktikos nuostatą, kad tuo atveju, jei apeliančių nurodomi prieštaravimai dėl pirmosios instancijos teismo nuosprendžio pagrįstumo ir teisėtumo pripažįstami nepagrįštais, apeliacinės instancijos teismo sprendime turi būti aiškiai nurodyta, kodėl daroma tokia išvada.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismo sprendimo motyvavimas bendro pobūdžio teiginiais, tik fragmentiškai susietais su

kai kuriais apeliacinių skundų argumentais ir nagrinėjamos baudžiamosios bylos aplinkybėmis, tik deklaratyvus pritarimas pirmosios instancijos teismo nuosprendžiui, neišdėstant išsamesnių tokio sprendimo motyvų ir aiškiai neatsakius į esminius apeliacinių skundų argumentus, pažeidžia baudžiamojo proceso įstatymo reikalavimus ir neatitinka teisės į teisingą bylos procesą, iš kurios išplaukia teismo pareiga motyvuoti savo sprendimą. Kasacinis teismas šiuos apeliacinės instancijos teismo padarytus pažeidimus pripažino esminiais, nes jie suvaržė nuteistųjų teisę į teisingą bylos procesą ir sukliudė apeliacinės instancijos teismui išsamiai išnagrinėti baudžiamąją bylą ir priimti teisingą sprendimą.

Apeliacinės instancijos teismo nuosprendis, kuriame išdėstyti motyvai, kuriais vado- vaudamasis teismas kitaip įvertino pirmosios instancijos teismo posėdyje išnagrinė- tus įrodymus ir padarė kitokias išvadas, atitinka jo turiniui keliamus įstatymo reika- lavimus.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-9-689/2019

Kitoje baudžiamojoje byloje asmuo buvo pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu nuteis- tas už naudojimąsi priverstinėmis paslaugomis dėl to, kad jis neatlygintinai pasinaudojo moters teikiamomis seksualinėmis paslaugomis, turėdamas ir galėdamas suprasti, kad ji jas teikia dėl to, kad buvo padaryta materialiai ir psichologiškai priklausoma nuo kito asmens (jam byla išskirta į atskirą), kuris ją buvo atvežęs ir apgyvendinęs viešbutyje, turėdamas tikslą išnaudoti prostitu- cijai. Apeliacinės instancijos teismas šį nuosprendį panaikino ir asmenį išteisino nuspręsdamas, kad neįrodyta, jog jis iš tiesų žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti apie tai, kad pirmiau nurodyta moteris yra prekybos žmonėmis auka. Kasacinį skundą padavusi prokurorė teigė, kad apeliaci- nės instancijos teismas pažeidė BPK 331 straipsnio 2 dalies nuostatas, nes nepaneigė pirmosios instancijos teisme išnagrinėtų įrodymų, kurie yra pagrindas išteisintąjį pripažinti kaltu.

Kasacinis teismas nurodė, kad pirmosios instancijos teismas teisingai nustatė, kad nuteista- sis, pasinaudodamas kito asmens pasiūlymu, susitaręs su juo dėl vietos ir laiko, atvyko į nuken- tėjusiosios buvimo vietą iš anksto tikėdamasis lytiškai santykiauti su ja, atsinešė ir panaudojo prezervatyvą, o vėliau pokalbio telefonu metu su minėtu kitu asmeniu aptarė jos, kaip seksua- linių paslaugų teikėjos, trūkumus. Tokie veiksmai apskritai objektyviai gali būti vertinami kaip naudojimas priverstinėmis paslaugomis, jeigu kaltininkas žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti apie tai, kad jos yra teikiamos priverstinai, tačiau apkaltinamajame nuosprendyje dėl šio aspekto pasisakyta tik labai schematiškai, nurodyta, kad nukentėjusiosios ir paties nuteistojo parodymai „leidžia teigti, kad jis aiškiai suvokė, jog mergina, pas kurią jis atėjo, yra kitų asmenų valioje, t. y. ne laisva“. Kasacinis teismas pritarė apeliacinės instancijos teismo vertinimui, kad pirmosios instancijos teismo išvada, neva nuteistasis nukentėjusiosios teikiamomis seksualinėmis paslau- gomis naudojosi būtent turėdamas ir galėdamas žinoti, kad ji jas teikia dėl to, jog buvo padaryta materialiai ir psichologiškai priklausoma nuo kito asmens, nuosprendyje tinkamai nemotyvuota ir nepagrįsta teismo posėdyje išnagrinėtų įrodymų analize. Apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą pagal nuteistojo apeliacinį skundą, atliko įrodymų tyrimą ir jį apklausė, nuosprendyje išanalizavo ir įvertino pirmosios instancijos teismo posėdyje išnagrinėtus įrody-

mus. Apeliacinės instancijos teismas suabejojo, ar pirmosios instancijos teismas pagrįstai padarė išvadą, kad nukentėjusioji dėl socialinės padėties buvo pažeidžiama ir kad ji buvo padaryta psichologiškai priklausoma nuo kito asmens, o nuteistasis tai žinojo ar turėjo ir galėjo žinoti. Įvertinęs nuteistojo, nukentėjusiosios parodymus, nuteistojo pokalbių telefonu su kitu asmeniu turinį, apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad neginčytinų įrodymų, jog nuteistasis žinojo – turėjo duomenų, informacijos arba turėjo ir galėjo žinoti apie tai, kad nukentėjusioji yra prekybos žmonėmis auka, t. y. viešbučio kambaryje yra laikoma ir seksualines paslaugas teikia ne laisva valia, bet dėl to, kad yra materialiai ir psichologiškai priklausoma nuo asmens, dėl kurio byla išskirta, byloje nėra.

Pasisakydamas dėl pirmiau nurodyto prokurorės kasacinio skundo argumento kasacinis teismas nurodė, kad pagal BPK 331 straipsnio 2 dalį apeliacinės instancijos teismas, panaikindamas pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir priimdamas naują nuosprendį, turi nurodyti apeliacinės instancijos teismo nustatytas bylos aplinkybes ir įrodymus, kurie yra pagrindas nuteistąjį pripažinti nekaltu ir jį išteisinti arba išteisintąjį pripažinti kaltu ir jį nuteisti, taip pat motyvus, kuriais vadovaudamasis atmeta arba kitaip įvertina apskųsto nuosprendžio įrodymus. Kasacinio teismo vertinimu, priešingai nei teigė kasatorė, skundžiamame apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje išdėstyti motyvai, kuriais vadovaudamasis teismas kitaip įvertino pirmosios instancijos teismo posėdyje išnagrinėtus įrodymus ir padarė kitokias išvadas, todėl nėra pagrindo daryti išvadą, kad apeliacinės instancijos teismo nuosprendis neatitinka jo turiniui keliamų reikalavimų.

ADMINISTRACINIO NUSIŽENGIMO PROTOKOLAS IR JO TURINIUI KELIAMI REIKALAVIMAI

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėja Dalia Bajerčiūtė

Administracinių nusižengimų teisenoje vienas iš pagrindinių procesinių dokumentų yra administracinio nusižengimo protokolas, todėl jo turiniui nustatytų reikalavimų laikymasis turi esminę reikšmę užtikrinant teisingumo principo įgyvendinimą taikant Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ANK) normas. Administracinio nusižengimo protokolą surašo pareigūnas, baigęs (ir atlikęs) administracinio nusižengimo tyrimą. Šio dokumento surašymo tvarką bei sąlygas nustato ANK 608 straipsnis, jo turiniui keliamus reikalavimus reglamentuoja ANK 609 straipsnis.

Pažymėtina, kad administracinio nusižengimo protokole turi būti nurodyta jo surašymo data, vieta, tyrimą atlikusio ir protokolą surašiusio asmens pareigos, vardas, pavardė, administracinės atsakomybės traukiamo asmens vardas, pavardė, kiti jo duomenys, liudytojų, nukentėjusiųjų (jei tokie yra) duomenys, administracinės atsakomybės traukiamo asmens paaiškinimas dėl administracinio nusižengimo ir t. t. (ANK 609 straipsnio 1 dalis). Be šių duomenų, taip pat turi būti nurodytos ir esminės administracinio nusižengimo aplinkybės. Tokios aplinkybės yra: nusižengimo padarymo vieta, laikas ir esmė, ANK straipsnis, straipsnio dalis ar kitas at-

sakomybę už šį nusižengimą nustatantis teisės aktas. Aprašant padarytą administracinį nusižengimą būtina nurodyti visas aplinkybes, atitinkančias konkrečioje ANK normoje, pagal kurią asmuo traukiamas administracinėn atsakomybėn, nustatytus požymius. Teisingas, aiškus ir tikslus minėtų administracinį nusižengimą apibūdinančių faktinių aplinkybių nurodymas ne tik apibrėžia administracinio nusižengimo nagrinėjimo ribas, lemia administracinio nusižengimo bylos baigtį, bet kartu ir užtikrina tinkamą administracinėn atsakomybėn traukiamo asmens pareigų bei teisių, įtvirtintų ANK, realizavimą, iš jų – ir teisės žinoti, kuo kaltinamas, bei gintis nuo kaltinimo.

Administracinio nusižengimo protokolo turinio neatitiktis ANK 609 straipsnio 1 dalyje nustatytiems reikalavimams gali būti pripažįstama esminiu proceso teisės pažeidimu, turėjusiu įtakos neteisėtiems nutarimui ar nutarčiai priimti, ir gali būti pagrindas priimtus sprendimus keisti ar naikinti. Sprendžiant, ar administracinio nusižengimo protokolo trūkumas pripažintinas esminiu proceso teisės pažeidimu, yra vertinama konkreti situacija ir tai, ar padarytas proceso teisės pažeidimas konkrečioje byloje esmingai suvaržė ir pažeidė administracinėn atsakomybėn traukiamo asmens teises.

Šių klausimų, susijusių su tinkamu administracinio nusižengimo protokolo surašymu bei protokolo turiniui keliamų reikalavimų, įtvirtintų ANK, laikymusi, aktualumas matyti ir 2019 metais išnagrinėtose administracinių nusižengimų bylose.

ANK 609 straipsnio 1 dalyje nurodytų duomenų, iš jų – administracinio nusižengimo padarymo vietos, laiko ir esmės, ANK straipsnio, straipsnio dalies, nustatančių atsakomybę, ar kito teisės akto, kurio reikalavimus pažeidė asmuo, nurodymas administracinio nusižengimo protokole turi būti toks, kad administracinėn atsakomybėn traukiamam asmeniui kaltinimas būtų suformuluotas aiškiai.

Administracinio nusižengimo byla Nr. 2AT-6-628/2019

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje administracinėn atsakomybėn patrauktas asmuo kėlė klausimą dėl jam surašyto administracinio nusižengimo protokolo atitikties ANK 609 straipsnio 1 dalies reikalavimams, susijusiems su administracinių nusižengimų esme. Administracinėn atsakomybėn patraukto asmens teigimu, protokole nebuvo aiškiai suformuluotas kaltinimas, t. y. nenurodyta, kokiais konkrečiais veiksmais ar neveikimu buvo padaryti administraciniai nusižengimai, už kurių padarymą jis buvo traukiamas administracinėn atsakomybėn, koku ANK 426 straipsnio 6 dalyje nurodytu būdu ar būdais išreikštam uniformuoto pareigūno reikalavimui pareiškėjas nepakluso, taip pat nenurodytos aplinkybės dėl vairavimo jam būnant neblaiviam.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, išnagrinėjęs šią administracinio nusižengimo bylą, pažymėjo, kad, be kitų ANK 609 straipsnio 1 dalyje nustatytų duomenų, administracinio nusižengimo protokole turi būti nurodoma administracinio nusižengimo padarymo vieta, laikas ir esmė; šio kodekso straipsnis, straipsnio dalis ar kitas atsakomybę už šį nusižengimą nustatantis teisės

aktas, kurio reikalavimus pažeidė asmuo. Kartu teisėjų kolegija pabrėžė administracinę atsakomybės traukiamam asmeniui surašomo kaltinimo aiškumo reikšmę, nes gintis nuo pareikšto kaltinimo yra įmanoma tik tada, kai iš administracinio nusižengimo protokolo galima suvokti, už kokią veiką norima taikyti administracinę atsakomybę. Tai yra svarbi asmens, kaltinamo nusižengimo padarymu, procesinių teisių gintis nuo pareikšto kaltinimo garantija, nes veikos teisinis kvalifikavimas gali lemti ir gynybos strategiją. Taigi kaltinimas turi būti suformuluotas aiškiai, nurodant, kokiais konkrečiais veiksmais ar neveikimu buvo padarytas administracinis nusižengimas.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad šioje byloje administracinio nusižengimo protokole, be kitų duomenų, buvo nurodyti administracinių nusižengimų padarymo vieta, data, laikas, nusižengimų esmė pažymint, kad pareiškėjas, vairuodamas transporto priemonę, nepakluso uniformuoto policijos pareigūno teisėtam reikalavimui sustabdyti transporto priemonę ir kad jam nustatytas 0,99 prom. girtumas, Kelių eismo taisyklių punktai, kuriuos vairuotojas pažeidė, ir ANK straipsniai, straipsnių dalys, kuriuose nustatyta atsakomybė už jo padarytus nusižengimus. Teisėjų kolegija sutiko, kad administracinio nusižengimo protokole nebuvo nurodyta, kokiu ANK 426 straipsnio 6 dalyje nustatytu būdu išreikštam uniformuoto pareigūno reikalavimui pareiškėjas nepakluso. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad bylos medžiagoje užfiksuota, kokiu būdu buvo išreikštas pareigūnų reikalavimas pareiškėjui sustabdyti transporto priemonę, ir pažymėjo, kad pirmiau nurodytas administracinio nusižengimo protokolo trūkumas netrukdo suvokti, už kokią nusižengimą asmuo yra patrauktas administracinę atsakomybę ir koks yra kaltinimo teisinis kvalifikavimas. Be to, tiriant įrodymus bylos nagrinėjimo teisme metu buvo išsamiai tikslinamos aplinkybės, susijusios su padarytų nusižengimų vieta, laiku ir esme, o administracinę atsakomybę traukiamas asmuo suvokė kaltinimų esmę, ginčijo konkretias aplinkybes ir aktyviai gynėsi nuo jam pareikštų kaltinimų.

Remdamasi tokiais argumentais, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad šiuo atveju administracinę atsakomybę traukiamo asmens teisės nebuvo suvaržytos, ir pirmiau nurodyto administracinio nusižengimo trūkumo nepripažino esminiu proceso teisės pažeidimu, dėl kurio reikėtų keisti ar naikinti šioje byloje priimtą apygardos teismo nutarimą.

Pagal ANK 609 straipsnio 1 dalį administracinio nusižengimo protokole, be kita ko, nurodoma bylos nagrinėjimo data, laikas ir vieta, jei tai žinoma administracinio nusižengimo protokolo surašymo metu. Šių duomenų nurodymas ne visais atvejais reiškia esminį proceso teisės pažeidimą atsižvelgiant į tai, ar traukiamo administracinę atsakomybę asmens teisės (ne)buvo suvaržytos, ar jis turėjo galimybę gintis nuo pareikšto kaltinimo ir tai įgyvendino.

Administracinio nusižengimo byla Nr. 2AT-25-648/2019

Šioje administracinio nusižengimo byloje, pareiškėjui laiku neįvykdžius administracinio nusižengimo protokole įrašyto administracinio nurodymo, jam nedalyvaujant, buvo priimtas nutarimas administracinio nusižengimo byloje ir jis buvo nubaustas pagal ANK 420 straipsnio

1 dalį už tai, kad, vairuodamas automobilį kelio ženklo „Lenkti draudžiama“ galiojimo zonoje, įvažiuodamas į priešpriešinę eismo juostą ir kirsdamas siaurą ištisinę kelio ženklinimo liniją, lenkė priekyje važiuojančią transporto priemonę. Pareiškėjas teigė, kad administracinio nusižengimo protokolas buvo surašytas ir byla išnagrinėta nepranešus jam apie bylos nagrinėjimo datą, laiką ir vietą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad pagal ANK 609 straipsnio 1 dalį administracinio nusižengimo protokole, be kita ko, nurodoma bylos nagrinėjimo data, laikas ir vieta, jei tai žinoma administracinio nusižengimo protokolo surašymo metu. Kai nėra ANK 610 straipsnio 2 dalyje nurodytų pagrindų, pareigūnas į administracinio nusižengimo protokolą įrašo administracinį nurodymą, kuriame, be kita ko, nurodoma, kokio dydžio piniginę baudą siūloma sumokėti administracinį nusižengimą padariusiam asmeniui, ir kai už padarytą veiką ANK specialiosios dalies straipsnyje nustatytas privalomas specialiosios teisės atėmimas – kokios trukmės specialiosios teisės atėmimas skiriamas asmeniui, per kiek laiko, kokiu įmokos kodu ir į kokią sąskaitą asmuo turi sumokėti baudą, laikas ir vieta, kur turi būti atiduotas laikinasis dokumentas ar kitas specialiąją teisę patvirtinantis dokumentas, taip pat išaiškinama, kad, nesumokėjus baudos arba neatidavus laikinojo dokumento ar kito specialiąją teisę patvirtinančio dokumento nustatyto laiku, administracinis nurodymas bus laikomas negaliojančiu ir administracinio nusižengimo protokolas bus siunčiamas teismui ar kitai institucijai, kurios pareigūnai įgalioti nagrinėti administracinio nusižengimo bylą ne teismo tvarka.

Teisėjų kolegija pripažino, kad išties pareiškėjui surašytame administracinio nusižengimo protokole nebuvo nurodyti bylos nagrinėjimo data, laikas ir vieta, o institucija, pasibaigus administracinio nurodymo įvykdymo laikui, papildomai pareiškėjui nepranešė apie administracinio nusižengimo bylos nagrinėjimo laiką ir nutarimą administracinio nusižengimo byloje priėmė jam nedalyvaujant. Teisėjų kolegijos vertinimu, taip buvo padarytas proceso teisės pažeidimas. Kita vertus, teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad pagal pareiškėjo skundą nagrinėjant šią bylą apylinkės teisme žodinio proceso tvarka dėl jam priimto nutarimo administracinio nusižengimo byloje tiek pats pareiškėjas, tiek ir jo atstovė dalyvavo teismo posėdyje ir teikė paaiškinimus. Teisėjų kolegija pritarė apygardos teismo išvadai, kad, institucijai išnagrinėjus šią administracinio nusižengimo bylą ne teismo tvarka ir nepranešus administracinę atsakomybėn traukiamam asmeniui apie bylos nagrinėjimo datą, laiką ir vietą, padarytas procesinis pažeidimas buvo ištaisytas apylinkės teismo.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad šiuo atveju administracinę atsakomybėn traukiamo asmens teisė į gynybą nebuvo suvaržyta, ir pirmiau nurodyto administracinio nusižengimo trūkumo nepripažino esminiu proceso teisės pažeidimu, dėl kurio reikėtų keisti ar naikinti šioje byloje priimtus nutarimus ir nutartį.

Be jokio pagrįsto ir teisėto pagrindo administracinio nusižengimo protokole nenurodant galimybės ir kartu nepasiūlant administracinę atsakomybėn traukiamam asmeniui pasinaudoti įstatymo įtvirtinta teise įvykdyti administracinį nurodymą, neišaiškinus kitų ANK 609 straipsnio 2 dalyje nurodytų sąlygų, iš esmės bloginama šio

asmens procesinė padėtis, pažeidžiami visų lygybės prieš įstatymą, teisingo proceso principai.*Administracinio nusižengimo byla Nr. 2AT-47-222/2019*

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje asmeniui surašius administracinio nusižengimo protokolą nebuvo įrašytas administracinis nurodymas – pasiūlymas per penkiolika kalendorinių dienų nuo administracinio nusižengimo protokolo įteikimo dienos sumokėti baudą, lygią pusei minimalios baudos, nustatytos atitinkamame ANK straipsnyje, pagal kurį asmuo nubaustas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, išnagrinėjęs šią administracinio nusižengimo bylą, pirmiausia pažymėjo, kad ANK įtvirtintas administracinio nurodymo institutas ne tik leidžia administracinio nusižengimo teiseną baigti bylos neperdavus nagrinėti teismui, taip pagreitinant bylos procesą, sumažinant jo sąnaudas, bet ir suteikia teisę administracinę atsakomybę traukiamam asmeniui pasinaudoti švelnesne sankcija. ANK 609 straipsnio 2 dalyje, 610 straipsnyje nustatytų reikalavimų, keliamų administracinio nusižengimo protokolo turiniui, laikymasis svarbus tiek tinkamam, pagal galimybes operatyviai inkriminuojamo pažeidimo išnagrinėjimui, reikšmingų bylai aplinkybių teisiniam įvertinimui, tiek ir administracinę atsakomybę traukiamo asmens teisėms užtikrinti, iš jų – teisei žinoti, kad jis turi galimybę būti švelniau nubaustas ir turi atitinkamo pasirinkimo teisę. Be pagrįsto ir teisėto pagrindo administracinio nusižengimo protokole nenurodant galimybės ir kartu nepasiūlant administracinę atsakomybę traukiamam asmeniui pasinaudoti įstatymo įtvirtinta teise įvykdyti administracinį nurodymą, neišaiškinus kitų ANK 609 straipsnio 2 dalyje nurodytų sąlygų, iš esmės bloginama šio asmens procesinė padėtis, pažeidžiami visų lygybės prieš įstatymą, teisingo proceso principai, kurie įtvirtinti ir bendruosiuose administracinių nuobaudų bei administracinio poveikio priemonių skyrimo pagrinduose (ANK 32 straipsnis), ir administracinių nusižengimų teisenos nuostatose (ANK 566 straipsnis).

Teisėjų kolegija nurodė, kad šiuo atveju, institucijai, kurios pareigūnas atliko administracinio nusižengimo tyrimą, nepasiūlius ir neįrašius į surašytą administracinio nusižengimo protokolą administracinio nurodymo, buvo pažeistos administracinę atsakomybę traukiamo asmens procesinės teisės ir garantijos, nepriklausomai nuo to, kokia buvo jo pozicija dėl pareikšto kaltinimo pagrįstumo. Teisėjų kolegija pripažino ydingais apylinkės ir apygardos teismų argumentus, kad nagrinėjamu atveju savanoriškas administracinio nurodymo įvykdymas buvo mažai tikėtinas, nes asmuo neigė padaręs administracinį nusižengimą, todėl pareigūnas neturėjo pareigos jo įrašyti į administracinio nusižengimo protokolą. Teisėjų kolegijos vertinimu, tai, kad administracinę atsakomybę traukiamas asmuo protokolo surašymo metu nesutinka su pareikštu kaltinimu, nėra sąlyga, paneigianti ANK 609 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą imperatyvią nuostatą, jog tais atvejais, kai nėra šio kodekso 610 straipsnio 2 dalyje nurodytų pagrindų, pareigūnas į administracinio nusižengimo protokolą įrašo administracinį nurodymą.

Remdamasi išdėstytais argumentais, teisėjų kolegija pirmiau nurodytą ANK 609 straipsnio 2 dalies pažeidimą, padarytą surašant administracinio nusižengimo protokolą, pripažino esmi-

niu proceso teisės pažeidimu ir teismų sprendimus panaikino, o bylą perdavė nagrinėti institucijai.

Taigi, iš apžvelgtos teismų praktikos matyti, kad administracinio nusižengimo protokolo surašymui keliami reikalavimai tiek turinio, tiek formos aspektais neturi turėti esminių trūkumų, trukdančių nagrinėti administracinio nusižengimo bylą ir priimti teisingą sprendimą. Tinkamas administracinio nusižengimo protokolo surašymas, jame pateiktas padaryto administracinio nusižengimo aprašymas taip pat yra viena iš pagrindinių sąlygų, užtikrinančių administracinės atsakomybės traukiamo asmens procesines teises, iš jų – teisę žinoti, kuo jis yra kaltinamas, ir atitinkamai gintis.

ORGANIZUOTA GRUPĖ KAIP VIENA IŠ BENDRININKAVIMO FORMŲ

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėja Gabrielė Juodkaitė-Granskienė

Bendrininkavimas – tai tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – ir BK) nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką (BK 24 straipsnio 1 dalis). Atsižvelgiant į bendrininkų tarpusavio susitarimo pobūdį, jų ryšius, veiksmų bendrumą, suderinamumo lygį, organizuotumo laipsnį, išskiriamos šios bendrininkavimo formos: bendrininkų grupė, organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas (BK 25 straipsnio 1 dalis).

Iš 2019 metų kasacinio teismo praktikos matyti, kad, sprendžiant bendrininkavimo formų nustatymo klausimus, baudžiamosiose bylose bene daugiausia problemų kėlė bendrininkų grupės (BK 25 straipsnio 2 dalis) ir organizuotos grupės (BK 25 straipsnio 3 dalis) atskyrimas ir šių grupių atribojimo kriterijų tinkamas taikymas.

Taigi kasaciniam teismui įvairių kategorijų baudžiamosiose bylose ne kartą teko atkreipti dėmesį į byloje nustatytų aplinkybių visumos vertinimo svarbą sprendžiant, kuria iš minėtų bendrininkavimo formų buvo padaryta nusikalstama veika. Šiuo aspektu kasacinis teismas pabrėžė, kad, darant išvadas dėl nusikalstamos veikos padarymo organizuota grupe, būtina įvertinti visas aplinkybes, padedančias atskleisti bendrininkų organizuotumo laipsnį (lygį), nusikaltimų planavimą, bendrininkų pasiskirstymą užduotimis ar vaidmenimis siekiant nusikalstamos veikos rezultato ir kitas šiam klausimui spręsti svarbias aplinkybes. Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad nuo paprastos bendrininkų grupės organizuota grupė skiriasi savo organizuotumo laipsniu. Organizuotam bendrininkavimui visų pirma yra būdingas apgalvotas pasiruošimas daryti nusikalstamą veiką, pastovūs, tvirti tarpusavio ryšiai, bendrininkų veiksmų koordinavimas ir pan., nes be to nusikalstamas sumanymas būtų sunkiai įvykdomas arba neįmanomas. Tokius organizuotos grupės nustatymo kriterijus kasacinis teismas išaiškino ir taikė, be kita ko, nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai, taip pat neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis baudžiamosiose bylose.

Organizuotos grupės nariai iš anksto aptaria, suderina svarbiausius bendros nusikaltamos veikos momentus <...>. Toks išankstinis susitarimas dėl bendro nusikaltimo suformuoja tarp bendrininkų tvirtus, netrumpalaikius ryšius.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-60-942/2019

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje vienas iš kasatorių, be kita ko, teigė, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nepagrįstai nurodė, kad narkotinių medžiagų kontrabanda (BK 199 straipsnio 2 dalis (2003 m. balandžio 10 d. įstatymo redakcija)) ir disponavimas labai dideliu narkotinių medžiagų kiekiu (BK 260 straipsnio 3 dalis) yra padaryti organizuota grupe (BK 25 straipsnio 3 dalis). Anot kasatoriaus, neaišku, kokie jo konkretūs veiksmai atitinka organizuotos grupės požymius, byloje nėra nustatyta asmenų nuolatinių, ilgalaikių ryšių požymių, taip pat nėra duomenų apie jo tapatinimąsi su dalyvavimu organizuotos grupės veikloje.

Kasacinis teismas, aiškindamas baudžiamojo įstatymo nuostatas, reglamentuojančias bendrininkavimo formas, pirmiausia pažymėjo, kad organizuotos grupės nariai iš anksto aptaria, suderina svarbiausius bendros nusikalstamos veikos momentus: parengiamas nusikaltimo (nusikaltimų) padarymo planas, numatomas nusikaltimo (nusikaltimų) padarymo ir slėpimo mechanizmas, bendrininkams nurodomos užduotys, paskirstomi vaidmenys, susitariama dėl nusikaltimo (nusikaltimų) padarymo būdo, vietos, laiko ir pan. Toks išankstinis susitarimas dėl bendro nusikaltimo suformuoja tarp bendrininkų tvirtus, netrumpalaikius ryšius.

Kasacinis teismas nurodė, kad iš byloje nustatytų aplinkybių matyti, jog pirmiau nurodytiems sunkiam ir labai sunkiam nusikaltimams daryti buvo suburta netrumpą laiko tarpą veikusi keturių asmenų grupė, parengtas nusikaltimų padarymo planas, pasiskirstyta vaidmenimis: atitinkami bendrininkai organizavo neteisėtą labai didelio kiekio narkotinių medžiagų laikymą ir narkotinių medžiagų gabenimą kontrabanda iš Ispanijos Karalystės į Rusijos Federaciją tranzitu per Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos teritorijas, informavo apie narkotinių medžiagų pakrovimo ir gabenimo kontrabanda šiuo maršrutu detales, paruošė transporto priemonę su įrengta slėptuve, koordinavo ir aktyviai kontroliavo narkotines medžiagas gabenančio vairuotojo veiksmus, parūpino telekomunikacijos įrenginius ryšiui su juo palaikyti. Grupės nariai veikė laikydamiesi konspiracijos – tiesiogiai su narkotines medžiagas gabenančiu vairuotoju bendraujama nebuvo, atitinkama informacija buvo gaunama etapais vieniems iš kitų, naudojant kiekvienam atvejui gautus telefono aparatus ir SIM korteles, kuriais atlikus veiksmus buvo atsikratoma, o tarpusavyje bendraujama tik trumposiomis žinutėmis koduotai, vartojant slapyvardžius.

Atsižvelgdamas į šias byloje nustatytas aplinkybes, kasacinis teismas konstatavo, kad suburtos grupės veikla buvo intensyvi, jos narius siejo tvirti, netrumpalaikiai ryšiai, grupės narių bendri veiksmai buvo gerai suplanuoti ir suderinti, dėtos pastangos nelegalaus krovinio gabenimui užmaskuoti, kiekvieno grupės nario jam paskirto vaidmens atlikimas buvo būtinas nusikalstamiems ketinimams realizuoti. Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad visi nuteistieji suvokė, jog vykdo bendrą susitarimą, taip pat pavojingą savo nusikalstamų veiksmų pobūdį, ir to siekė. Kaip nurodė kasacinis teismas, kiekvieno iš šių asmenų veiksmai buvo svarbūs ir tarpusavyje susiję siekiant bendro nusikalstamo tikslo – narkotines medžiagas slapta įvežti į Lietuvos Respubliką.

ir gabenti į užsienio valstybes. Nusikaltimų padarymo aplinkybės – jų padarymo laikotarpis, būdas, mechanizmas, kiekvieno kaltininko konkretūs veiksmai vykdant savo užduotį, šių veikų išankstinis suplanavimas ir kitos svarbios aplinkybės, kasacinio teismo nuomone, patvirtina nuteistųjų veikimą pavojingesne bendrininkavimo forma – organizuota grupe (BK 25 straipsnio 3 dalis).

Sprendžiant organizuotos grupės buvimo klausimą, atsižvelgiama į apgalvoto nusikaltimo mechanizmo sudėtingumą, jo padarymo intensyvumą, narių pasiskirstymą vaidmenimis, kiekvieno iš bendrininkų konkrečios užduoties atlikimą siekiant bendro tikslo.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-178-303/2019

Šioje byloje paduotame kasaciniame skunde prokuroras teigė, kad apeliacinės instancijos teismas, pripažindamas, jog nuteistieji kontrabandą (BK 199 straipsnio 3 dalis (2015 m. gegužės 7 d. įstatymo redakcija)) ir neteisėtą disponavimą labai dideliu kiekiu narkotinių medžiagų (BK 260 straipsnio 3 dalis) padarė veikdami bendrininkų, o ne organizuota grupe, netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą.

Kasacinis teismas pritarė teismo suformuotai ankstesnei praktikai, kad, sprendžiant organizuotos grupės buvimo klausimą, turi būti atsižvelgiama į apgalvotos nusikalstamos veikos mechanizmo sudėtingumą, veikų padarymo intensyvumą, narių pasiskirstymą vaidmenimis, kiekvieno iš bendrininkų konkrečios užduoties atlikimą siekiant bendro tikslo, be to, yra svarbus organizuotumo lygis ir asmens, dalyvaujančio nusikaltime, suvokimas priklausant grupei, turinčiai tikslą daryti nusikaltimus, kad organizuotą grupę, be susitarimo ir tyčios požymių, išskiria būtent vaidmenų ar užduočių pasiskirstymas, kuriam būdingas nevienalaikiškumas, grupės nusikalstamų ryšių ilgalaikiškumas ir tvirtumas. Kartu kasacinis teismas nurodė, kad organizuotai grupei būdingas išankstinis susitarimas, kuris taip pat turi būti ne laikinas ir nevienkartinio pobūdžio. Be to, pasak kasacinio teismo, sprendžiant klausimą dėl organizuotos grupės, būtina atsižvelgti ir į rengto ar padaryto nusikaltimo pobūdį ir sudėtingumą, ar grupės nariai aptarė jo padarymo būdą, vietą, laiką ir kitus svarbius momentus, susitarė dėl kiekvieno užduoties ar vaidmens, numatė priemones, padedančias paslėpti nusikaltimo pėdsakus bei išvengti atsakomybės, ir pan.

Kasacinis teismas, išnagrinėjęs bylą, konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas, sprenddamas klausimą dėl bendrininkavimo formos šioje byloje, neatsižvelgė į teismų praktikoje pateiktus išaiškinimus dėl bendrininkų ir organizuotos grupės atskyrimo ir apsiribojo tik deklaratyvia išvada, kad nuteistųjų veikimą organizuota grupe pagrindžia teismo aprašyti nuteistųjų veiksmai, kurie rodo kiekvieną turėjus skirtingą vaidmenį ir užduotis. Nesutikdamas su tokia pirmosios instancijos teismo išvada, kasacinis teismas pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas, nustatęs, jog nuteistieji nusikaltimus padarė veikdami ne organizuota, o bendrininkų grupe, tinkamai vertino faktines bylos aplinkybes ir aiškino bei taikė BK nuostatas. Kasacinis teismas pabrėžė, kad iš anksto numatytas detalus nusikalstamos veikos padarymo planas, glaudžių ryšių

tarp bendrininkų nustatymas, vaidmenų pasiskirstymas ir kt. nėra būtini bendrininkų grupės požymiai, tačiau bendrininkų grupės nariai taip pat gali tarpusavyje susitarti dėl numatytos bendros nusikalstamos veikos darymo, dėl jos padarymo būdų, priemonių, įrankių, dėl pasinaudojimo nusikalstamais padariniais, jų slėpimo ir kt.

Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į nurodytus argumentus ir nurodęs, kad šioje byloje nenustatyti organizuotai grupei būdingas aukštesnis (nei bendrininkų grupės) organizuotumo lygis, bendrai nusikalstamai veikai daryti tarp bendrininkų susiformavę tvirti, besitęsiantys nusikaltami ryšiai, jų suvokimas priklausant asmenų grupei, atitinkančiai organizuotos grupės lygį, padarė išvadą, kad šioje byloje nusikaltimų padarymas organizuota grupe negali būti konstatuojamas.

NUSIKALSTAMOS VEIKOS STADIJOS

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Vytautas Masiokas

Kaltininko planuotos padaryti nusikalstamos veikos vystymosi etapai baudžiamajame įstatyme yra išreikšti jame įtvirtinus parengtinės nusikalstamos veikos stadijas – rengimąsi padaryti nusikaltimą (BK 21 straipsnis) ir pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką (BK 22 straipsnis).

Rengimasis padaryti nusikaltimą – tai priemonių ir įrankių suieškojimas ar pritaikymas, veikimo plano sudarymas, bendrininkų telkimas arba kitoks tyčinis nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas (BK 21 straipsnio 1 dalis). Baudžiamajame įstatyme nenustatytas baigtinis rengimosi veiksmų sąrašas – šių veiksmų pobūdis priklauso nuo ketinamo įvykdyti nusikaltimo ypatumų. Dėl konkrečių veiksmų pripažinimo rengimusi sprendžiama įvertinus, ar jie sudaro nusikaltimo padarymą lengvinančias sąlygas. Svarbu ir tai, kad baudžiamoji atsakomybė už rengimąsi kyla tik tuomet, jei buvo rengtasi padaryti sunkų arba labai sunkų nusikaltimą.

Pasikėsinimas padaryti nusikalstamą veiką – tai tyčinis veikimas ar neveikimas, kuriais tiesiogiai pradedamas daryti nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas, jeigu veika nebuvo baigta dėl nuo kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių (BK 22 straipsnio 1 dalis). Pasikėsinimas, kaip tyčinės nusikalstamos veikos stadija, pasireiškia tuo, kad kaltininkas jau yra pradėjęs daryti nusikalstamą veiką, t. y. yra pradėjęs realizuoti objektyviuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius, tačiau jos nebaigia dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios. Parengtinės nusikalstamos veikos stadijų išskyrimas paprastai teisinės reikšmės turi tuomet, kai kaltininkui nepavyksta pabaigti nusikalstamos veikos.

2019 metų kasacinėje praktikoje spręsta nemažai nusikalstamų veikų kvalifikavimo klausimų, susijusių su tinkamu stadijų nustatymu ir inkriminavimu kaltininkui. Kasacinis teismas šiuo aspektu pasisakė dėl rengimosi ir pasikėsinimo atskyrimo kriterijų, taip pat svarbių išaiškinimų pateikė sprenddamas tyčios iškėlimo aikštėn ir rengimosi stadijos atribojimo problemas.

Asmuo po jo sulaikymo muitinio tikrinimo metu, t. y. kai jau buvo padaryta cigarečių kontrabanda, kokių nors kitų nusikalstamų veiksmų neatliko, todėl jo veiksmai, be kontrabandos, negali būti dar kvalifikuojami ir kaip pasikėsinimas gabenti cigaretes.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-7-97-895/2019

Šioje baudžiamojoje byloje nustatyta, kad asmuo į Lietuvos Respublikos teritoriją vilkiku įvežė akcizais apmokestinamas prekes – cigaretes, kurių muitinė vertė viršijo 250 MGL dydžio sumą. Cigaretės nuo muitinės kontrolės buvo slepiamos vilkiko puspriekabės dugno ertmėse esančioje slėptuvėje. Vilkikas iš karto po to, kai kirto Lietuvos Respublikos valstybės sieną, buvo patikrintas muitinės pareigūnų, šio patikrinimo metu buvo rastos neteisėtai atgabentos cigaretes, o vilkiko vairuotojas buvo sulaikytas. Už tokios veikos padarymą asmeniui buvo pareikšti kaltinimai dėl kontrabandos (BK 199 straipsnio 1 dalis) ir pasikėsinimo neteisėtai disponuoti akcizais apmokestinamomis prekėmis (BK 22 straipsnio 1 dalis, 1992 straipsnio 1 dalis). Teismų sprendimais šis asmuo dėl kontrabandos buvo nuteistas, tačiau dėl pasikėsinimo disponuoti akcizais apmokestinamomis prekėmis – cigaretėmis – išteisintas kaip nepadaręs veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Prokuroras su teismų sprendimais dėl asmens išteisinimo nesutiko ir juos apskundė kasacine tvarka.

Kasacinis teismas pirmiausia pažymėjo, kad galimos tokios teisinės situacijos, kai akcizais apmokestinamos prekės, pavyzdžiui, cigaretės, siekiant neteisėtai pergabenti per Lietuvos Respublikos valstybės sieną į kitą valstybę, kurį laiką yra gabenamos Lietuvos Respublikos teritorija arba pergabentos per Lietuvos Respublikos valstybės sieną yra toliau gabenamos Lietuvos Respublikos teritorija. Taigi ir vienu, ir kitu atveju akcizais apmokestinamos prekės, kurios yra kontrabandos dalykas, kurį laiką dar yra gabenamos ir Lietuvos Respublikos teritorija. Kontrabanda tokių prekių gabenimo Lietuvos Respublikos teritorija veiksmų neapima, todėl asmens veika kvalifikuotina kaip kontrabandos ir neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis sutaptis. Kita vertus, atsakydamas į prokuroro teiginius dėl pasikėsinimo neteisėtai disponuoti akcizais apmokestinamomis prekėmis, t. y. jas gabenti, kasacinis teismas pažymėjo, kad tokiais atvejais yra būtina nustatyti, kad buvo pradėti įgyvendinti objektyvieji šio nusikaltimo sudėties požymiai. Kasacinis teismas nurodė, kad byloje nustatyta, jog asmuo po jo sulaikymo muitinio tikrinimo metu, t. y. kai jau buvo padaryta cigarečių kontrabanda, kokių nors kitų nusikalstamų veiksmų neatliko, todėl jo veiksmai, be kontrabandos, negali būti dar kvalifikuojami ir kaip pasikėsinimas gabenti cigaretes. Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį ir į tai, kad nagrinėjamoje byloje galėtų būti svarstomas klausimas, ar nurodyti asmens veiksmai negalėtų būti laikomi rengimusi padaryti neteisėtą disponavimą akcizais apmokestinamomis prekėmis (BK 21 straipsnio 1 dalis, 1992 straipsnio 1 dalis), tačiau byloje nebuvo surinkta duomenų, kurie neabejotinai leistų teigti, kad asmens veiksmuose yra rengimosi padaryti minėtą nusikaltimą požymių.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas padarė išvadą, kad teismai, nepripažindami asmens veiksmų pasikėsiniu padaryti BK 1992 straipsnio 1 dalyje nurodytą nusikalstamą veiką, baudžiamojo įstatymo taikymo klaidos nepadarė.

Rengimosi stadija nustatoma tais atvejais, kai kaltininkas savo veiksmais palengvina sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo įgyvendinimą, tačiau jo veiksmuose dar nėra ketinamo įvykdyti nusikaltimo objektyviųjų požymių, įtvirtintų konkrečiame BK straipsnyje.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-7-162-303/2019

Šioje baudžiamojoje byloje nustatyta, kad keli asmenys susitarė ir pažadėjo pareikalauti bei priimti kyšį; šie veiksmai turėjo būti atlikti neva teisėjų kolegijos, nagrinėjančios baudžiamąją bylą, pirmininko naudai už tai, kad byloje būtų priimtas toje byloje nuteistam asmeniui palankus sprendimas. Pirmosios instancijos teismas susitarusius asmenis nuteisė už rengimąsi prekiauti poveikiu (BK 21 straipsnio 1 dalis, 226 straipsnio 4 dalis). Apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad ši nusikalstama veika yra baigta, ir ją perkvalifikavo į prekybą poveikiu (BK 226 straipsnio 4 dalį). Paduotuose kasaciniuose skunduose, be kita ko, buvo prašyta baudžiamąją bylą nutraukti, nes nepadaryta veika, turinti nusikalstamos veikos sudėties požymių.

Kasacinis teismas pagal byloje nustatytas aplinkybes padarė išvadą, kad šiuo atveju asmenų elgesys neapsiribojo vien tik jų tarpusavio kalbomis. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad vienas iš jų aktyviai ir ne kartą ieškojo kontaktų su pirmiau nurodytos teisėjų kolegijos pirmininku, domėjosi nagrinėjamos bylos eiga, nuteistojo situacija ir bylos perspektyva. Vykdamas susitarimą, buvo susitikta su galimai suinteresuotais asmenimis, taip pat tarpusavyje keistasi informacija apie jau atliktus veiksmus. Tokius veiksmus kasacinis teismas, skirtingai nei apeliacinės instancijos teismas, pripažino ne baigtu nusikaltimu, bet rengimusi prekiauti poveikiu. Kasacinio teismo vertinimu, byloje prekyba poveikiu būtų laikoma baigta, jei suinteresuotam asmeniui būtų perduotas šių asmenų, kaip tarpininkų, susitarimas, t. y. pažadas paveikti teisėjų kolegijos narius, nagrinėjančius baudžiamąją bylą, taip pat reikalavimas potencialiam kyšio davėjui duoti kyšį, tačiau tokių aplinkybių šioje byloje nenustatyta. Iš apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio kaip neįrodytą pašalinus požymį – asmens reikalavimą duoti kyšį, padaryta išvada, kad nuteistųjų veiksmai negali būti vertinami kaip baigta prekybos poveikiu nusikalstama veika. Kita vertus, kasacinis teismas padarė išvadą, kad byloje nustatyti asmenų veiksmai laikytini rengimusi padaryti prekybą poveikiu. Ši nusikaltimo stadija nustatoma tais atvejais, kai kaltininkas savo veiksmais palengvina sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo įgyvendinimą, tačiau jo veiksmuose dar nėra konkrečiame BK straipsnyje įtvirtintų ketinamo įvykdyti nusikaltimo objektyviųjų požymių. Taigi tokiu atveju kaltininkas yra nusprendęs, kad tik po atitinkamo pasirengimo, sąlygų sudarymo pradės daryti sumanytą nusikaltimą.

Kasacinis teismas taip pat kaip nepagrįstus įvertino teiginius, kad asmenų veiksmai laikytini tik tyčios iškėlimu aikštėn. Kasacinis teismas nurodė, kad tyčios iškėlimas aikštėn – tai tokie kaltininko veiksmai, kuriais jis atskleidžia tretiesiems asmenims savo ketinimą ar apsisprendimą padaryti konkretų nusikaltimą; jie baudžiamosios teisės požiūriu nėra nusikalstami. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nors, viena vertus, vien tik kaltininko žodžiu išreikštas ketinimas padaryti nusikaltimą (tyčios iškėlimas aikštėn) baudžiamosios teisės požiūriu iš tiesų nėra laikomas nusikalstamu, kita vertus, veiksmai, kurių imamasi sudarant lengvinančias sąlygas padaryti sun-

kų arba labai sunkų nusikaltimą, jau laikytini rengimusi padaryti tokį nusikaltimą. Kasacinio teismo vertinimu, nustatyti konkretūs į nusikalstamo sumanymo įgyvendinimą nukreipti kelių asmenų veiksmai, jų pobūdis ir intensyvumas neleidžia šių veiksmų laikyti tik tyčios iškėlimu aikštėn. Atsižvelgiant į tai, šie veiksmai pripažinti veikimo plano sudarymu siekiant prekiauti poveikiu, todėl laikyti nusikalstamais.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas nuteistų asmenų veikas iš baigto prekybos poveikiu (BK 226 straipsnio 4 dalies) nusikaltimo perkvalifikavo į rengimąsi tokiu poveikiu prekiauti (BK 21 straipsnio 1 dalį ir 226 straipsnio 4 dalį).

PREKYBA ŽMONĖMIS

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėja Sigita Jokimaitė

Prekyba žmonėmis (BK 147 straipsnis) yra vienas iš nusikaltimų žmogaus laisvei. Savo esme prekyba žmonėmis – tai įvairūs sandoriai (pavyzdžiui, pardavimas, pirkimas, verbavimas, gabenimas), kurių objektas yra žmogus ir kurie sudaromi siekiant tą žmogų išnaudoti. Būtinasis šio nusikaltimo požymis – priešingumas žmogaus laisvei, siejamas su tam tikru piktavališku poveikiu nukentėjusiajam (pavyzdžiui, prievarta, apgaule, pasinaudojimu pažeidžiamumu), kuris leidžia palenkti šio asmens valią, kontroliuoti ir įtraukti jį į išnaudojimą. Šiuo aspektu kasacinio teismo praktikoje 2019 metais buvo pasisakyta svarbiais pasinaudojimo nukentėjusio asmens pažeidžiamumu, kaip vieno prekybos žmonėmis padarymo būdo, aspektais. Kaip pažymėjo kasacinis teismas, prekyba žmonėmis nesieja nukentėjusio asmens pažeidžiamumo vien tik su objektyviomis, nuo jo nepriklausančiomis aplinkybėmis. Tokia nukentėjusio asmens savybė gali atsirasti ir dėl subjektyvių priežasčių (pavyzdžiui, išsilavinimo, įgūdžių pasirūpinti savimi neturėjimo). Kartu atkreiptinas dėmesys į tai, kad baudžiamajame įstatyme yra nustatyta ir atsakomybė už vaiko pirkimą arba pardavimą (BK 157 straipsnis). Nukentėjusiu asmeniu šiuo atveju gali būti tik vaikas, t. y. asmuo, neturintis 18 metų. Prekybos žmonėmis auka tapus vaikui, skirtingai nei prekybos pilnamečiais asmenimis atveju, baudžiamasis įstatymas nereikalauja nustatyti nukentėjusiojo valią palenkiančių būdų panaudojimo, nes vaikas dėl savo amžiaus savaime yra pažeidžiamas. Atsižvelgiant į tai, vaiko pardavimo ar pirkimo veiksmai yra laikomi nusikalstamais net ir tais atvejais, kai nepanaudotas nė vienas iš poveikio jo valiai būdų. Toks požiūris, be kita ko, grindžiamas tuo, kad vaikams dėl nevisiškos brandos kyla didesnis pavojus tapti prekybos žmonėmis (vaikais) aukomis.

Prekyba žmonėmis tiek tarptautinėje, tiek Europos Sąjungos teisėje ne veltui yra laikoma vergijos forma ir pripažįstama vienu pagrindinių žmogaus teisių pažeidimų. Visuotinai žinomos žmogaus išnaudojimo formos, su kuriomis siejama prekyba žmonėmis, yra vergija, prostitucija ir kitos seksualinio išnaudojimo sritys, pornografijos gaminimas, priverstinis darbas ir paslaugos, elgetavimas, pavergimas už skolas, baudžiavinė padėtis, nelegalus įvaikinimas, įtraukimas į nusikalstamą veiklą, santuokinė vergija, nelegalus žmogaus organų transplantavimas. Kasacinio teismo praktikoje 2019 metais nemažai dėmesio buvo skirta vieno iš BK 147 straipsnyje nuro-

dytų tikslų – nukentėjusiojo išnaudojimo nusikalstamai veikai daryti – turiniui atskleisti. Šiuo aspektu aktualu tai, kad prekybai žmonėmis skirtuose Europos Sąjungos teisės aktuose sąvoka „išnaudojimas įtraukiant į nusikalstamą veiką“ yra suprantama kaip asmens išnaudojimas, be kita ko, verčiant užsiimti kišenvagystėmis, vagiliavimu parduotuvėse, prekyba narkotikais ir kita panašia veika, už kurią taikomos sankcijos ir kuri susijusi su finansiniu pasipelnymu.

Siūlymas vykti į užsienį vogti iš parduotuvių, žadant ten nuvežti, apgyvendinti, maitinti, realizuoti pavogtas prekes ir dalimi gautų pinigų atsilyginti, vertinamas kaip nukentėjusiojo verbavimas nusikalstamai veikai daryti.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-93-628/2019

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje asmuo nuteistas už tai, kad, veikdamas bendrininkų grupe su kitu asmeniu, pasinaudodamas nukentėjusiųjų, iš kurių vienas buvo nepilnametis, pažeidžiamumu, juos verbavo vykti į užsienio valstybę vogti prekių iš parduotuvių už jiems pažadėtą materialinį atlygį ir taip siekė nukentėjusiuosius išnaudoti nusikalstamoms veikoms daryti (BK 147 straipsnio 1 dalis, 157 straipsnio 1 dalis). Nors byloje paduotame kasaciniame skunde buvo nesutinkama, kad buvo padarytos pirmiau nurodytos nusikalstamos veikos, kasacinis teismas tokius teiginius atmetė kaip nepagrįstus.

Aiškindamas verbavimo veiką, kasacinis teismas akcentavo, kad aplinkybė, jog vienas iš nukentėjusiųjų nuteistųjų prašymu surado dar vieną asmenį, kuris sutiktų kartu vykti į užsienio valstybę, savaime nepatvirtina, kad ne nuteistieji, o būtent šis nukentėjusysis atliko verbavimo veiksmus. Kasacinis teismas nurodė, kad byloje nenustatyta, jog šis asmuo be jokio poveikio, laisva valia ėmėsi aktyvių veiksmų ieškoti kito asmens nuteistųjų nusikalstamiems ketinimams įgyvendinti. Priešingai – jis, užverbuotas kaltininkų, veikė jų iniciatyva; būtent nuteistieji galėjo priimti galutinį sprendimą dėl viso nusikalstamo plano įgyvendinimo; vėliau jie patys tiesiogiai bendravo su naujai užverbuotu asmeniu, įkalbinėjo jį vykti į užsienio valstybę daryti nusikalstamų veikų. Kasacinio teismo vertinimu, aptarti veiksmai, padaryti prieš abu nukentėjusiuosius, teismų pagrįstai pripažinti verbavimu, nes jais siekta palenksti nukentėjusiųjų valią ir perimti jų kontrolę. Tokią išvadą patvirtina ir vėlesni veiksmai, kai vienas iš nuteistųjų išvežė nukentėjusiuosius automobiliu į Suomijos Respubliką, kur jie, vykdydami nurodymus, vogė prekes iš parduotuvių. Byloje šiuo aspektu pažymėta, kad siūlymas vykti į užsienį vogti iš parduotuvių, žadant ten nuvežti, apgyvendinti, maitinti, realizuoti pavogtas prekes ir dalimi gautų pinigų atsilyginti, vertinamas kaip nukentėjusiojo verbavimas nusikalstamai veikai daryti.

Šioje byloje kasacinis teismas pasisakė ir dėl prekybos žmonėmis padarymo būdo, nurodydamas, kad pasinaudojimas nukentėjusio asmens pažeidžiamumu yra piktavališkas pasiūlymas žmogui, kuris dėl sunkios padėties priverstas jį priimti. Tai situacija, kai nukentėjusysis neturi realaus ar jam priimtino pasirinkimo, kaip tik priimti tokį pasiūlymą (pavyzdžiui, bandydamas ištrūkti iš skurdo ar kitos sudėtingos ekonominės, socialinės situacijos). Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nuteistieji ieškojo sunkiomis sąlygomis gyvenančių asmenų, kuriuos būtų galima išnaudoti nusikalstamoms veikoms daryti užsienyje. Kasacinis teismas nurodė, kad

vienas iš nukentėjusiųjų dėl motinos žūties eismo įvykyje ir tėvo girtavimo nuo vienuolikos metų gyveno globos namuose, bylai reikšmingu laiku mokėsi profesinio mokymo įstaigoje, gyveno bendrabutyje, gavo nedidelę našlaičio pašalpą ir stipendiją, neturėjo kitų pajamų, o kitas nukentėjusysis nusikalstamų veikų padarymo metu nebuvo sulaukęs aštuoniolikos metų, taigi BK 157 straipsnio prasme savaime laikomas pažeidžiamu dėl savo amžiaus, be to, byloje nustatytos ir papildomos šio nukentėjusiojo pažeidžiamumą patvirtinančios aplinkybės: jis mokėsi profesinio mokymo įstaigoje, tačiau mokslai nesisekė, norėjo pabėgti iš šios įstaigos, jį išlaikė tėvai, kurių materialinė padėtis buvo sunki. Tai lėmė, kad nukentėjusieji turėjo ribotas galimybes priimti teisingus sprendimus dėl nuteistųjų įkalbinėjimų vykti į užsienį daryti vagysčių ir taip užsidirbti. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį ir į tai, kad sprendžiant dėl nukentėjusiųjų pažeidžiamumo nėra reikšminga, kaip jie patys vertino būsimų vagysčių darymą.

Šioje byloje kasacinis teismas taip pat pasisakė dėl nukentėjusiųjų asmens laisvės varžymo, pažymėdamas, kad asmens laisvės varžymas, be kita ko, apima ir poveikį asmens valios laisvei. Asmens kontrolės faktas yra pakankamas išvada, kad buvo pažeista asmens laisvė. Kasacinis teismas nurodė, kad nukentėjusiųjų galimybės pasirinkti savo elgesio variantą buvo apribotos: užverbavus ir nugabenus juos į Suomijos Respubliką buvo nurodoma, iš kokių parduotuvių jie turi vogti, visas pavogtas prekes jie turėjo atiduoti, buvo nuolat stebimi, tikrinami, jiems priekaištauta, kad per mažai pavogta prekių, jie gyveno nepažįstamoje aplinkoje, neturėjo pinigų. Taigi kasacinis teismas sprendė, kad teismų sprendimuose padaryta pagrįsta išvada, jog nukentėjusiųjų elgesys Suomijos Respublikoje buvo tiesiogiai kontroliuojamas vieno iš bendrininkų veiksmis, įgyvendinant bendrą iš anksto aptartą nusikalstamą planą.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas kasacinį skundą atmetė, nurodydamas, kad nuteistojo veiksmai pagrįstai įvertinti kaip prekyba žmonėmis (BK 147 straipsnis) ir prekyba vaikais (BK 157 straipsnis).

Sprendžiant dėl prekybos žmonėmis arba vaiko pirkimo arba pardavimo, nesvarbu, ar nukentėjusysis sutiko būti išnaudojamas.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-52-511/2019

Šioje byloje asmuo nuteistas už prekybą žmonėmis (BK 147 straipsnio 1 dalis) ir prekybą dviem vaikais (BK 157 straipsnio 2 dalis), nes, veikdamas bendrininkų grupe su kitais nuteistaisiais, pasinaudodamas nukentėjusiųjų (iš jų ir dviejų vaikų) pažeidžiamumu, juos verbavo siūlydamas bei žadėdamas materialinį atlygį, taip pat gabeno juos į užsienį, ten išnaudojo nusikalstamoms veikoms – vagystėms iš parduotuvių – daryti. Šio nuteistojo kasaciniame skunde teigta, kad nebuvo nustatyta pirmiau nurodytų nusikaltimų sudėties požymių visuma, netinkamai aiškinti ir taikyti pasinaudojimo nukentėjusiojo pažeidžiamumu, verbavimo ir kiti požymiai. Šiuos argumentus kasacinis teismas, atsižvelgdamas į byloje nustatytą aplinkybių visumą, pripažino nepagrįstais.

Kasacinis teismas akcentavo, kad verbavimas suprantamas kaip kito žmogaus skatinimas (įtikinėjimas, pažadai, siūlymai) išnaudojimo tikslais atlikti veiksmus (duoti sutikimą, vykti į

užsienį ir pan.), kurie leistų vėliau tą žmogų išnaudoti laisvę varžančios kontrolės sąlygomis. Tai iš esmės aktyvūs kaltininko veiksmai, kuriais siekiama palenkti nukentėjusiojo valią ir jį perimti savo ar kito asmens kontrolėn. Sprendžiant dėl prekybos žmonėmis, kiekvienu atveju nustatyti apgaulės požymį nėra būtina – apgaulė yra tik vienas iš prekybos žmonėmis normoje išvardytų alternatyvių būdų, kuriuo pasinaudodamas kaltininkas siekia tikslo išnaudoti kitą asmenį (pavyzdžiui, kiti yra fizinio smurto ar grasinimų panaudojimas, kitoks atėmimas galimybės priešintis, pasinaudojimas nukentėjusio asmens priklausomumu ar pažeidžiamumu). Vaiko pirkimo arba pardavimo atveju veikos padarymo būdas, kuriuo pasinaudodamas kaltininkas siekia tikslo išnaudoti vaiką, nėra svarbus – pakanka nustatyti, kad vaiką siūloma pirkti, kitaip įgyti, jis parduodamas, perkamas, kitaip perleidžiamas, igyjamas, verbuojamas, gabenamas arba laikomas nelaisvėje, žinant ar siekiant, kad neatsižvelgiant į vaiko sutikimą jis būtų neteisėtai išnaudojamas.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad išnaudojimas gali pasireikšti ne tik vergijos ar panašiomis į vergiją sąlygomis, bet ir kitomis alternatyviomis formomis (pavyzdžiui, išnaudojimas prostitucijai, pornografijai ar kitoms seksualinio išnaudojimo formoms, priverstiniam darbui ar paslaugoms, įskaitant elgetavimą, nusikalstamai veikai daryti arba kitais išnaudojimo tikslais). Šiuo atveju pakanka nustatyti bent vienos iš šių išnaudojimo formų buvimą. Byloje pažymėta ir tai, kad sprendžiant dėl prekybos žmonėmis arba vaiko pirkimo arba pardavimo nesvarbu, ar nukentėjusysis sutiko būti išnaudojamas. Kadangi šioje byloje nuteistiesiems kaltinimas buvo pateiktas ir jie nuteisti dėl išnaudojimo nusikalstamoms veikoms daryti, o ne dėl išnaudojimo vergijos ar panašiomis į vergiją sąlygomis, todėl, kaip nurodė kasacinis teismas, šios aplinkybės teismai ir neprivalėjo nustatyti.

Nors kasaciniuose skunduose buvo ginčijamas pažeidžiamumo požymis, tačiau kasacinis teismas pažymėjo, kad iš bylos duomenų matyti, jog nusikalstamos veikos padarymo metu visų nukentėjusių asmenų materialinė padėtis buvo sunki, be to, pažeidžiamumas byloje išsamiai pagrįstas ne tik nukentėjusiųjų materialinės padėties faktų, bet ir atskleidus kitas nukentėjusiųjų asmeninio gyvenimo aplinkybes: nukentėjusieji turėjo problemų su teisėsauga, neturėjo socialinio saugumo ir stabilumo, jų šeiminės aplinkybės buvo komplikotos ir sudėtingos. Esant tokiai situacijai nukentėjusiesiems buvo pasunkinta galimybė atsisakyti nuteistųjų siūlymo vykti į užsienį, kad užsidirbtų trūkstamų lėšų darydami nusikalstamas veikas.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas sprendė, kad šioje byloje nuteistiesiems prekybos žmonėmis (BK 147 straipsnio 1 dalis) ir prekybos vaikais (BK 157 straipsnio 2 dalis) normos taikytos tinkamai.

PROCESINĖS PRIEVARTOS PRIEMONĖS

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Pranas Kuconis

Įstatymų leidėjas privalo įgyvendinti valstybės pareigą užtikrinti kiekvieno asmens ir visos visuomenės apsaugą nuo nusikalstamų kėsinių ir reglamentuoti baudžiamojo proceso san-

tykius. Atsižvelgiant į tai, konstitucinėje jurisprudencijoje atkreiptas dėmesys, kad ši pareiga yra susijusi ir su baudžiamajame procese taikytinų procesinių prievartos priemonių, kurios sudarytų galimybes greitai atskleisti, išsamiai ištirti nusikalstamas veikas ir užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms, nustatymu (Konstitucinio Teismo 2016 m. vasario 17 d. nutarimas). Kartu šiuo aspektu pažymėtina, kad baudžiamojo proceso įstatyme turi būti nustatyta tokia šių priemonių taikymo tvarka, kad būtų užtikrinta asmens, kuriam jos taikomos, teisių apsauga. Be to, privalu paisyti ir konstitucinio proporcingumo principo: šios priemonės taikytinos tik siekiant greitai atskleisti ir išsamiai ištirti nusikalstamas veikas, taip pat užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms, jos turi būti būtinos pirmiau nurodytiems tikslams pasiekti ir nevaržyti asmens, kuriam šios priemonės taikomos, teisių ir laisvių daugiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti.

Taigi procesinės prievartos priemonės – tai BPK nustatytos priemonės, pasireiškiančios žmogaus teisių ir laisvių suvaržymu, kurias valstybės subjektai taiko, įgyvendindami baudžiamojo proceso paskirtį. Jų esmė – atimti galimybę žmogui visiškai ar iš dalies naudotis konkrečiomis savo teisėmis ir laisvėmis, siekiant užtikrinti netrukdomą baudžiamojo proceso eigą, ir sudaryti prielaidas pasiekti baudžiamojo proceso tikslus. Baudžiamojo proceso įstatyme procesinės prievartos priemonės skirstomos į kardomąsias ir kitas procesines prievartos priemones. Šios priemonės skiriasi taikymo tikslais, valstybės subjektų kompetencija, jas skiriant, ir kt. Be siekio užtikrinti įtariamojo (kaltinamojo ar nuteistojo) dalyvavimą procese, garantuoti netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms (BPK 119 straipsnis), taikant kitas procesines prievartos priemones taip pat siekiama surinkti tyrimui ir bylos nagrinėjimui teisme reikšmingus duomenis.

2019 metais kasacinis teismas sprendė ne vieną aktualų procesinių prievartos priemonių tinkamo taikymo klausimą. Kasacinėje praktikoje šiuo aspektu pasisakyta dėl veiksmų, kuriuos leidžiama atlikti nepradėjus ikiteisminio tyrimo, ir procesinių prievartos priemonių probleminių aspektų, taip pat užstato (BPK 133 straipsnis) kaip kardamosios priemonės tinkamo taikymo pabaigos momento nustatymo. Šios kasacinio teismo įžvalgos yra aktualios nustatant tokią baudžiamojo proceso tvarką, kuri sudarytų prielaidas teisėtomis priemonėmis greitai bei išsamiai išaiškinti nusikalstamas veikas ir juos padariusius asmenis, taip pat siekti kitų baudžiamojo proceso tikslų.

Procesinių prievartos priemonių taikymas, taip pat objektų tyrimas (BPK 205 straipsnis) nepriskiriami tyrimo veiksmams, kuriuos galima atlikti nepradėjus ikiteisminio tyrimo.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-7-40-511/2019

Šioje baudžiamojoje byloje buvo keliamas klausimas dėl duomenų, gautų policijos pareigūnams paėmus kompiuterių standžiuosius diskus iš uždarosios akcinės bendrovės patalpų, pripažinimo įrodymais. Baudžiamąją bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai priėmė skirtingus sprendimus. Pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad patalpų krata ir

atliktas dokumentų bei techninės įrangos poėmis nebuvo atlikti remiantis ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, nebuvo sankcionuota nei pati bendrovės patalpų krata, nei bendrovės daiktų ir dokumentų poėmis. Tai leido teismui padaryti išvadą, kad įrodymai ikiteisminio tyrimo metu buvo surinkti pažeidžiant procesinių prievartos priemonių taikymo nuostatas, todėl tokiu būdu gautus duomenis laikė neleistiniais ir nepripažino įrodymais. Apeliacinės instancijos teismas šiuo aspektu laikėsi priešingos nuomonės ir nurodė, kad paimant standžiuosius diskus ir dokumentus BPK normos iš esmės nebuvo pažeistos.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad byloje yra aktualus kompiuterių standžiųjų diskų duomenų, pripažįstant juos įrodymais, gavimo teisėtumo klausimas ir visų pirma tai, ar šie diskai su juose esančia informacija paimti laikantis įstatymo reikalavimų. Kaip nurodė kasacinis teismas, BPK yra nustatyta, kad tais atvejais, kai reikia paimti daiktus ar dokumentus, turinčius reikšmės nusikalstamai veikai tirti, ir tiksliai žinoma, kur jie yra ar kas juos turi, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras gali daryti poėmį (BPK 147 straipsnis). Poėmis daromas motyvuota ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi. Šis procesinis veiksmas gali būti atliktas tik tuomet, jei yra pradėtas ikiteisminis tyrimas. Neatidėliotinais atvejais poėmis gali būti taikomas ir prokuroro arba ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu, tačiau šiuo atveju per tris dienas nuo nutarimo priėmimo turi būti gauta ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis, patvirtinanti procesinės prievartos priemonės taikymo teisėtumą (BPK 1601 straipsnio 1 dalis).

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad šioje byloje kompiuterių standieji diskai buvo paimti tikslinant ikiteisminio tyrimo institucijos gautą pranešimą apie nusikaltimą. Jeigu ikiteisminio tyrimo institucija (jos įgalioti pareigūnai) mano, kad pranešimo apie nusikaltimą veiką duomenis būtina tikslinti, jie turi vadovautis gauto pranešimo apie nusikaltimą veiką patikslinimo tvarka (BPK 168 straipsnio 1 dalis). Pagal šios teisės normos nuostatas gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo duomenims patikslinti gali būti atlikti veiksmai, kurie nesusiję su procesinėmis prievartos priemonėmis. Procesinių prievartos priemonių taikymas, taip pat objektų tyrimas (BPK 205 straipsnis) nepriskiriami tyrimo veiksams, kuriuos galima atlikti nepradėjus ikiteisminio tyrimo.

Kasacinis teismas nurodė, kad iš nagrinėjamos bylos matyti, jog ikiteisminio tyrimo institucija pranešime apie nusikaltimą veiką turėjo pateiktus duomenis apie tai, kokio juridinio asmens, kokiose konkrečiai patalpose ir kokiuose objektuose (įmonės kompiuteriuose) laikoma nelegali programinė įranga. Iš bylos taip pat matyti, kad policijos darbuotojų atvykimo į bendrovės patalpą tikslas buvo ne neatidėliotini veiksmai, susiję su įmonės tarnybinių patalpų apžiūra, t. y. išsiaiškinti įvykio situaciją, koks nusikaltimas ir kaip galėjo būti padarytas, surasti, užfiksuoti ir paimti pėdsakus ir pan., o konkretus veiksmas – įmonės veikloje naudojamų kompiuterio standžiųjų diskų paėmimas, siekiant vėliau juos iširti. Nors juos paimant buvo surašytas įvykio vietos apžiūros protokolai (BPK 207 straipsnis), tačiau faktiškai toks procesinis veiksmas, kuriuo apribotos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintos asmens teisės, kasacinio teismo vertinimu, atitiko ne įvykio vietos apžiūrą, o procesinę prievartos priemonę – poėmį.

Atsižvelgdamas į pirmiau nurodytus argumentus, kasacinis teismas nurodė, kad apeliacinės instancijos teismo išvada, jog kompiuterių standieji diskai buvo paimti įvykio vietos apžiūros

metu ir iš esmės nepažeidžiant BPK normų reikalavimų, padaryta tinkamai neišnagrinėjus visų su tuo susijusių bylos aplinkybių. Tai pripažinęs esminiu BPK reikalavimų pažeidimu, kasacinis teismas dalį apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio panaikino ir perdavė šią bylos dalį iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Kardomoji priemonė, šiuo konkrečiu atveju užstatas, negali būti civilinio ieškinio užtikrinimo priemonė, taip pat ja negali būti siekiama ne procesinių, o bausmei ar baudžiamojo poveikio priemonėms būdingų tikslų.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-11-303/2019

Šioje baudžiamojoje byloje įtariamajam teismo nutartimi buvo paskirta kardomoji priemonė užstatas, jam buvo išaiškinta pareiga šaukiamam atvykti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą, teisėją ar į teismą, nekliudyti proceso eigos ir nedaryti naujų nusikalstamų veikų. Jis ir užstato davėjas taip pat pasirašytinai buvo įspėti, kad, įtariamajam nevykdant nustatytos pareigos, užstatas pereis valstybei. Pirmosios instancijos teismas, išnagrinėjęs baudžiamąją bylą, priėmė apkaltinamąjį nuosprendį, kuriuo nusprendė paskirtą kardomąją priemonę – užstatą – palikti galioti iki nuosprendžio įsiteisėjimo, o nuosprendžiui įsiteisėjus –grąžinti jį užstato davėjui. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs šią bylą, nutarė pirmosios instancijos teismo nuosprendį pakeisti ir asmeniui paskirtą kardomąją priemonę – užstatą – palikti galioti iki visiško nuosprendžio dalies dėl turtinės žalos atlyginimo nukentėjusiajam įvykdymo, o visiškai atlyginus turtinę žalą nukentėjusiajam – grąžinti jį užstato davėjui. Su tokiu sprendimu nesutikęs užstato davėjas kasaciniame skunde teigė, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė baudžiamojo proceso įstatymo nuostatas dėl kardomųjų priemonių ir padarė esminį BPK pažeidimą.

Kasacinis teismas, išnagrinėjęs baudžiamąją bylą, pirmiausia pažymėjo, kad kardomoji priemonė – užstatas – yra piniginė įmoka, kurią į prokuratūros ar teismo depozitinę sąskaitą sumoka įtariamasis (kaltinamasis), jo šeimos nariai ar giminaičiai, taip pat kiti asmenys, įmonės ar organizacijos ir kuri skiriama konkrečiai BPK nurodytiems tikslams siekti (BPK 119, 133 straipsniai). Jei įtariamasis (kaltinamasis) vykdo jam nustatytas pareigas, pasibaigus procesui užstatas grąžinamas užstato davėjui (BPK 133 straipsnio 6 dalis, 139 straipsnio 3 dalis). Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad užstato davėjas skunde pagrįstai nurodė, jog jis priėmė atsakomybę tik dėl tų įtariamajam nustatytų sąlygų (pareigų), kurios buvo nurodytos nutartyje skirti šią kardomąją priemonę. Baudžiamąją bylą nagrinėję teismai nenustatė, kad kaltininkas būtų pažeidęs jam taikomos kardamosios priemonės – užstato – sąlygas. Dėl to, pasibaigus procesui, t. y. pradėjus bausmės vykdymą, užstatas turėjo būti grąžintas jį įmokėjusiam asmeniui. Kasacinio teismo vertinimu, apeliacinės instancijos teismas, nepaisydamas nutartyje išdėstytų kardamosios priemonės – užstato – skyrimo sąlygų (t. y. aiškiai kaltininkui nustatytų įpareigojimų, kurių šis privalo laikytis, taip pat galimų pasekmių tiek jam, tiek ir užstato davėjui dėl jų nevykdymo), nesilaikydamas įstatyme nustatytų procesinės prievartos priemonės taikymo pabaigos taisyklių ir pakeisdamas pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl užstato grąžinimo užstato davėjui, t. y. paskirtą kardomąją priemonę (užstatą) palikdamas galioti iki visiško nuospre-

džio dalies dėl turtinės žalos atlyginimo nukentėjusiajam įvykdymo, nepagrįstai suvaržė užstato davėjo teisę į nuosavybę (Konstitucijos 23 straipsnis, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnis). Kartu nagrinėjamos baudžiamosios bylos kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad kardomoji priemonė, šiuo konkrečiu atveju užstatas, negali būti civilinio ieškinio užtikrinimo priemonė, taip pat ja negali būti siekiama ne procesinių, o bausmei ar baudžiamojo poveikio priemonėms būdingų tikslų.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas padarė esminius BPK pažeidimus, ir apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, kuria nutarta paskirtą kardomąją priemonę – užstatą – palikti galioti iki visiško nuosprendžio dalies dėl turtinės žalos atlyginimo nukentėjusiajam įvykdymo, o visiškai atlyginus turtinę žalą nukentėjusiajam – grąžinti jį užstato davėjui, panaikino, dėl šios apeliacinės instancijos teismo nutarties dalies palikdamas galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį be pakeitimų.

ASMENS TEISIŲ APSAUGOS ASPEKTAI RENKANT ĮRODYMUS PROFESINĖSE AR VERSLO PATALPOSE

Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas Eligijus Gladutis

Nagrinėjant asmens teisių ir laisvių ribojimo baudžiamajame procese problematiką, dažnai turimos omenyje pirmiausiai žmogaus teisės ir laisvės. Tačiau šiuolaikinio baudžiamojo proceso tikslų įgyvendinimas neretai nulemia ir įvairius suvaržymus, taikomus ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, taip pat tokio statuso neturinčioms įmonėms ir kt. Moderni tarptautinė žmogaus teisių teisė, o kartu ir jos standartais besivadovaujanti nacionalinė teisė ir tokiems subjektams garantuoja teisių apsaugą, formuojamą atsižvelgiant į jų, kaip asmenų, ypatumus. Kita vertus, ribojant šių asmenų teises, gali kilti ir įvairių su jais susijusių fizinių asmenų teisių apribojimo ir (ar) pažeidimo pavojus. Viena iš šiuo požiūriu aktualių situacijų gali susidaryti, pavyzdžiui, tuomet, kai valstybės institucijos vienaip ar kitaip įsiskverbia į įmonės elektroninius duomenis, kur gali būti tiek su pačia įmone, tiek ir su konkrečiais fiziniais asmenimis susijusios informacijos.

Praktikoje, renkantis asmenų teisių ribojimo ir apsaugos procesines formas, svarbu atsižvelgti, be kita ko, į siekiamus procesinius tikslus ir dėl potencialaus apribojimo galimus padarinius varžomoms teisėms, kad būtų išvengta šių teisių, o kartu ir tarptautinių Lietuvos Respublikos įsipareigojimų dėl jų apsaugos pažeidimo. Šiame kontekste reikšmingas teisės šaltinis yra atitinkami tarptautinės teisės aktai bei tarptautinių teisminių institucijų praktika dėl jų aiškinimo ir taikymo.

2019 metų kasacinio teismo praktikoje vertinant taikytų tyrimo priemonių renkant įrodymus teisėtumą, be kita ko, pateikta išaiškinimų dėl atliekant tam tikrus procesinius veiksmus įmonės patalpose aktualių asmens teisių apsaugos aspektų.

Situacijos, kai valstybės pareigūnai, esant juridinio asmens (jo darbuotojų) teisei pareigai vykdyti jų nurodymus, lankosi juridinio asmens verslo patalpose atlikdami patikrinimą, kratą, poėmį ar kitus panašaus pobūdžio veiksmus ir (prireikus – atlikę atitinkamus paieškos veiksmus) paima dokumentus ir duomenis, traktuojamas kaip juridinio asmens teisės į būsto neliečiamybės ir susirašinėjimo slaptumo gerbimą apribojimas. Šiame kontekste reikia vertinti pareigūnų veiksmus ne pagal tai, kaip situacija pateikiama formaliai, o pagal tai, kas realiai buvo atliekama.

Baudžiamoji byla Nr. 2K-7-40-511/2019

Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nagrinėtoje baudžiamojoje byloje dėl neteisėto kompiuterių programų kopijų laikymo komercijos tikslais kilo klausimas, kaip baudžiamojo proceso įstatymo požiūriu vertinti policijos pareigūnų veiksmus, kai jie tikrindami gautą asmens pranešimą atvyko į įmonės patalpas ir paėmė ten esančių kompiuterių standžiuosius diskus (vėliau šie ištirti ir juose aptikta neteisėta programinė įranga). Nuo atsakymo į šį klausimą priklausė ir tai, ar šie veiksmai buvo teisėti ir ar teisėtai gauti jais surinkti bylai reikšmingi duomenys, ar tokie duomenys gali būti pripažįstami įrodymais.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad byloje sprendžiamas klausimas yra susijęs ne tik su baudžiamojo proceso įstatymo nuostatomis, reglamentuojančiomis tokių duomenų, reikšmingų nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, rinkimo teisėtumą, bet ir su Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, tarptautinės teisės aktuose įtvirtintomis žmogaus teisių garantijomis, kurių turi būti laikomasi renkant duomenis baudžiamajame procese.

Konstitucijos 22 straipsnyje įtvirtintos teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir susižinojimo slaptumą, 24 straipsnyje – teisė į būsto neliečiamybės gerbimą. Baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtinta, kad šios asmens teisės baudžiamojo proceso metu gali būti apribotos tik jame nustatytais atvejais ir tvarka.

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 8 straipsnyje įtvirtinta, kad kiekvienas turi teisę į tai, jog būtų gerbiama jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susižinojimo slaptumas; valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti. Pateikdamas nuorodų į EŽTT sprendimus bylose prieš įvairias valstybes, kasacinis teismas nurodė, kad EŽTT praktikoje sąvoka „būstas“, nurodyta Konvencijos 8 straipsnio 1 dalyje, apima ne tik asmens gyvenamąsias patalpas, bet gali būti taikoma taip pat tam tikroms profesinėms ar verslo patalpoms; apima registruotą privačiam asmeniui priklausančios ir jo vadovaujamos įmonės buveinę, taip pat juridinio asmens buveinę, padalinius bei kitas verslo patalpas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad EŽTT praktikoje įvairios situacijos, kai valstybės pareigūnai, esant juridinio asmens (jo darbuotojų) teisei pareigai vykdyti jų nurodymus, lankosi juridinio asmens verslo patalpose atlikdami patikrinimą, kratą, poėmį ar kitus panašaus pobūdžio veiksmus ir (prireikus – at-

likę atitinkamus paieškos veiksmus) paima dokumentus ir duomenis, įskaitant elektroninius dokumentus ir duomenis, esančius įvairiuose duomenų saugojimo įrenginiuose ir laikmenose (pavyzdžiui, kompiuteryje, standžiajame diske, USB atmintinėje, elektroniniame pašte), traktuojamos kaip juridinio asmens teisės į būsto neliečiamybės ir susirašinėjimo slaptumo gerbimą apribojimas. Priklausomai nuo, be kita ko, paimtos informacijos pobūdžio, gali kilti ir teisės į privataus gyvenimo gerbimą apribojimas, paprastai pirmiausia siejamas su susijusių fizinių asmenų – juridinio asmens darbuotojų, klientų ar kitų – privatumu.

Kasacinis teismas pabrėžė, kad pagal Konvencijos 8 straipsnio 2 dalį valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šio straipsnio 1 dalyje nustatytomis teisėmis, išskyrus kai toks apribojimas atitinka šioje nuostatoje nustatytas sąlygas. Pirmiausiai apribojimas turi būti nustatytas įstatymo. Vadovaujantis EŽTT praktika, apribojimas gali būti laikomas nustatytu įstatyme tik tuo atveju, jeigu nacionalinėje teisėje yra tam tikras jo pagrindas. Tai, kaip būtent tos nuostatos buvo pritaikytos konkrečiu atveju, reikšminga ir vertinant apribojimo būtinumą demokratinėje visuomenėje.

Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį į kitą EŽTT praktikoje atskleistą ir nagrinėjamai bylai aktualų aspektą. Vertinant, ar elektroninių duomenų, esančių tam tikruose įrenginiuose ar laikmenose, paėmimas, tyrimas, laikymas ir kiti su tuo susiję veiksmai atitinka sąlygą „apribojimas nustatytas įstatymo“ ir ar toks apribojimas buvo būtinas demokratinėje visuomenėje, reikia atsižvelgti, be kita ko, į tai, kaip buvo atrinkti duomenys paimti ir tirti, ar atrinkta tiek duomenų, kiek reikia tyrimui, kaip buvo sprendžiami konfidencialių duomenų apsaugos, tyrimui nereikalingų duomenų grąžinimo klausimai ir kt.

Galiausiai kasacinis teismas akcentavo EŽTT sprendimuose atspindinčią poziciją, kad nustatant, ar pareigūnų taikytos įrodymų paieškos ir paėmimo priemonės konkrečiu atveju sukėlė Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtintų teisių apribojimą, reikia vertinti pareigūnų veiksmus ne pagal tai, kaip situacija pateikiama formaliai (pavyzdžiui, pačios suinteresuotos valstybės institucijos vertina ją kaip atitinkamas teises mažiau paveikiantį procesinį veiksma), o pagal tai, kas realiai buvo atliekama.

Kasacinis teismas priminė baudžiamojo proceso įstatymo ir teismų praktikos nuostatas, kad įrodymais gali būti tik teisėtais būdais gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK nustatytais proceso veiksmais, o reikalavimas laikytis įstatymų gaunant įrodymus yra ypač svarbus, nes priešingu atveju nebūtų užtikrinta asmens teisė į teisingą bylos išnagrinėjimą. Taigi teismas turi pareigą patikrinti gautų duomenų patikimumą, išsiaiškinti, ar tiksliai buvo laikytasi tų įstatymų, pagal kuriuos tie duomenys gauti. Duomenys, kurie gaunami suvaržant įstatymų garantuotas žmogaus teises, nesilaikant įstatymais nustatytos tvarkos, laikomi gautais neteisėtu būdu ir pažeidžia baudžiamojo proceso įstatymo reikalavimus. Neteisėtu būdu gauta informacija negali būti pripažįstama įrodymais baudžiamajame procese.

Kasacinis teismas įvertino byloje svarstomus policijos pareigūnų veiksmus renkant duomenis ir baudžiamojo proceso įstatyme nustatytas procesinių veiksmų atlikimo taisykles. Pareigūnai, paėmę įmonės patalpose esančių kompiuterių standžiuosius diskus, surašė įvykio vietos apžiūros protokolą, jų veiksmus kaip teisėtus įvertino apeliacinės instancijos teismas. Tačiau kasacinis

teismas sprendė, kad faktiškai pareigūnų veiksmai, kuriais apribotos pirmiau nurodytos Konstitucijoje ir Konvencijoje įtvirtintos asmens teisės, atitiko procesinę prievartos priemonę – poėmį.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas tinkamai neišnagrinėjo visų su pareigūnų veiksmų teisėtumo vertinimu susijusių bylos aplinkybių ir tai sukliudė jam išsamiai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį. Dėl to kasacinis teismas dalį apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio panaikino ir perdavė šią bylos dalį iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS PRAKTIKA

VAIKŲ IR TĖVŲ TARPUSAVIO TEISĖS IR PAREIGOS

Civilinių bylų skyriaus teisėjas Gediminas Sagatys

Vaiko teises nustato daugybė teisės aktų, iš kurių svarbiausi yra Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (24 straipsnis), Lietuvos Respublikos Konstitucija (38–41 straipsniai), Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas ir kt. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 5 ir 18 straipsniuose nustatyta vaiko santykių su tėvais ir šeima bei valstybe struktūra. Vaiko teisių konvencijos 5 straipsnyje aiškiai nurodoma, kad Konvencija taikoma vaikui kaip aktyviam teisių subjektui, pabrėžiant, kad „vaikas naudojasi savo teisėmis“, o tėvų nurodymai ir patarimai, kaip vaiko auklėjimo būdai šeimoje, neribojami, tačiau jie turi būti „tinkami“, atitikti „didėjančius vaiko sugebėjimus“ ir kitus Vaiko teisių konvencijos principus.

Vaikai su teisingumo sistema susiduria pakankamai dažnai: tėvystės nustatymas, tėvų gyvenimas skyrium ir su tuo susijusios pasekmės vaikui, valstybės intervencija į šeimą ir pan. Kasacinis teismas, siekdamas užtikrinti vaiko interesus atitinkantį teisingumą, siekia, kad jis būtų prieinamas, atitinkantis amžių, profesionalus ir greitas, orientuotas į vaiko poreikius.

Dažniausiai kasaciniame teisme nagrinėjami tėvų ginčai dėl vaikų, o ne jų ginčai su vaikais (nors ir tokių pasitaiko, kai sprendžiamas išlaikymo tėvams priteisimo iš pilnamečių vaikų ar turto tarp tėvų ir vaikų padalijimo klausimas). Tokio pobūdžio ginčiuose svarbiausias ir sunkiausias uždavinys yra išlaikyti tinkamą byloje dalyvaujančių asmenų interesų pusiausvyrą. Pavyzdžiui, kaip turėtų būti sprendžiami tėvystės nuginčijimo ir nustatymo, vaiko gyvenimo su vienu iš tėvų po santuokos nutraukimo, bendravimo tvarkos ir jos nevykdymo padarinių, išlaikymo vaikui nustatymo klausimai, kaip įvertinti geriausius vaiko interesus šiandien ir kas jam bus gerai ateityje, kaip užtikrinti tinkamą tėvų dalyvavimą įgyvendinant savo teises ir pareigas vaikui, kaip keisti visuomenės požiūrį į vaidmenis šeimoje ir vaiko vietą visuomenėje.

2019 m. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priėmė reikšmingų nutarčių, susijusių su vaikų ir tėvų tarpusavio teisėmis ir pareigomis, spręsdamas, kaip geriausiai užtikrinti vaiko teisę žinoti savo kilmę, kaip įpareigoti tėvus išlaikyti ryšį su vaiku jiems kartu negyvenant, kaip turi būti vykdoma tėvų prievolė išlaikyti vaikus, kaip organizuoti vaiko paėmimą iš teisėtų atstovų, vaikui atsidūrus galimai nesaugioje aplinkoje.

Vaiko teisė žinoti savo kilmę yra sudėtinė teisės į tapatybę dalis, kuri yra labai svarbi vaiko asmenybės formavimuisi. Tačiau, sprendžiant tėvystės nuginkijimo klausimą, turi būti įvertinta, ar tokiu būdu bus užtikrinta tinkama vaiko ir nuginkyti tėvystę siekiančio asmens interesų pusiausvyra, atkreipiant dėmesį ir į tokius veiksnius kaip susiformavęs vaiko ir tėvystės nuginkijimo siekiančio asmens socialinis, emocinis ryšys bei galimybė nustatyti biologinį vaiko tėvą.

Civilinė byla Nr. 3K-3-115-687/2019

Šios civilinės bylos procese kasacinis teismas, sprenddamas tėvystės nuginkijimo klausimą, nurodė, kad turi būti randama teisinga pusiausvyra tarp asmens, siekiančio nuginkyti tėvystę, šeimos bei visuomenės interesų bei užtikrinta, kad vaikas neliktų be tėvo, t. y. tėvystės nuginkijimas turėtų būti taikomas, siekiant nustatyti tikrąją vaiko kilmę.

Remdamasis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, teismas nurodė, kad teisė į tapatybę, iš kurios kyla teisė žinoti savo kilmę, yra sudėtinė privataus gyvenimo sąvokos dalis ir tokios informacijos žinojimas yra labai svarbus asmenybės formavimuisi. Šiame kontekste svarbi asmens galimybė ne tik žinoti savo kilmę, bet ir teisiškai ją pripažinti. Poreikis ginti vaiko teisę žinoti savo biologinius tėvus gali būti laikomas pakankamai svarbiu, pateisinančiu vaiko ir jo socialinių tėvų teisės į pagarbą jų privačiam ir šeimos gyvenimui apribojimą. Kita vertus, asmens, kuris nėra biologinis vaiko tėvas, bet vaiko gimimo liudijime įrašytas kaip tėvas, reikalavimas dėl tėvystės nuginkijimo gali būti atmestas, tokiu būdu apribojant jo teisę į privataus gyvenimo gerbimą, tik pagal įstatymą ir tik siekiant teisėto tikslo (kuriuo pripažįstama konkrečių vaiko interesų apsauga), išlaikant tokio apribojimo proporcingumą siekiamam tikslui pasiekti.

Teismas pažymėjo, kad sprendžiant tokio asmens teisių apribojimo proporcingumo klausimą, be kita ko, gali būti reikšminga tai, koku būdu buvo patvirtinta byloje ginčijama tėvystė, ar ieškovas ėmėsi veiksmų atitinkamam procesui laiku inicijuoti, kada jam tapo žinoma apie tai, kad jis nėra biologinis vaiko tėvas, ar kyla grėsmė vaikui, nuginkijus tėvystę, dėl to patirti neigiamų psichologinių išgyvenimų, netekti materialinio išlaikymo, ar yra galimybė nustatyti biologinį vaiko tėvą ir kitos teisiškai reikšmingos aplinkybės, iš kurių visumos sprendžiama, kokia yra teisinga susiduriančių interesų (vaiko interesų ir ieškovo teisės į privataus gyvenimo gerbimą) pusiausvyra konkrečiu atveju.

DNR ekspertizės skyrimas nesutinkant vaiko tėvams, veikiantiems kaip vaiko atstovams pagal įstatymą ir (ar) savo vardu, prieštarauja asmens teisės į kūno neliečiamumą ir vientisumą prigimčiai, todėl teismas neturi teisės tokiais atvejais skirti ekspertizę spėjamo vaiko tėvo ir vaiko biologiniam ryšiui patvirtinti ar paneigti.

Civilinė byla Nr. e3K-3-67-969/2019

Šioje byloje buvo sprendžiama dėl DNR ekspertizės spėjamo vaiko tėvo ir vaiko biologiniam ryšiui patvirtinti ar paneigti priverstinio skyrimo ir tokios teismo nutarties priverstinio vykdymo. Joje ieškovas – vyras, laikantis save biologiniu vaiko tėvu, pareiškė ieškinį dėl tėvystės,

nustatytos savanorišku pripažinimu, nuginčijimo ir dėl „naujos“ tėvystės nustatymo. Bylą nagrinėjęs teismas nutartimi įpareigojo atsakovus – vaiką kartu auginančius tėvus pristatyti vaiką atlikti DNR ekspertizės biologinei tikrovei nustatyti, o jiems to nepadarius, skyrė baudą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad tiek tarp CK nuostatų, reglamentuojančių tėvystės nustatymo ir tėvystės nuginčijimo institutus, tiek tarp CPK nuostatų, reglamentuojančių tokių bylų nagrinėjimo ypatumus, nėra nuostatų, kurios įtvirtintų priverstinės DNR ekspertizės atlikimo galimybę. Teisėjų kolegija nurodė, jog teisė į kūno neliečiamumą ir vientisumą yra absoliuti – tik pats asmuo sprendžia dėl šios teisės įgyvendinimo, todėl DNR ekspertizę spėjamo vaiko tėvo ir vaiko biologiniam ryšiui patvirtinti ar paneigti negali būti atliekama prieš vaiko tėvų, veikiančių kaip vaiko atstovų pagal įstatymą ir (ar) savo vardu, jeigu aptariamai ekspertizei atlikti reikalingi ir jų (vieno ir (ar) kito) kraujo mėginiai, valią, t. y. prievarta, nes toks atlikimas reikštų nepagrįstą įsikišimą į pirmiau įvardytos konstitucinės teisės veikimo sferą. Kadangi nutarties skirti DNR ekspertizę priėmimo faktas sudaro prielaidas panaudoti procesinę prievartą prieš vaiko tėvus, veikiančius kaip vaiko atstovus pagal įstatymą ir (ar) savo vardu, tokios nutarties priėmimas yra nesuderinamas su konstitucine teise į kūno neliečiamumą ir vientisumą, jeigu vaiko tėvai, sprendžiant klausimą dėl tokios ekspertizės skyrimo, išreiškia nesutikimą su jos skyrimu.

Kartu teisėjų kolegija konstatavo, kad vaiko tėvų atsisakymas atlikti DNR ekspertizę gali būti įvertintas kaip įrodymas, kad asmuo, vaiko gimimo įrašė įrašytas kaip vaiko tėvas, nėra vaiko biologinis tėvas. Tačiau tai nereiškia, kad teismas, spręsdamas ieškinio reikalavimų dėl tėvystės nuginčijimo ir tėvystės nustatymo pagrįstumo klausimą, gali apsiriboti aplinkybių, susijusių su biologinių ryšių tarp ginčo šalių ir vaiko nustatymu, ištyrimu ir įvertinimu. Pirmiausia teismas turi įvertinti vaiko interesus ir galimos biologinės tėvystės nustatymo atitiktį geriausiems vaiko interesams. Be to, negali būti ignoruojami ir asmens, laikančio save vaiko tėvu, bei vaiko motinos ir asmens, vaiko gimimo įrašė įrašyto kaip vaiko tėvo, teisės ir teisėti interesai, – teismas, be vaiko interesų, turi įvertinti ir tuos aspektus, ar reikalavimų dėl tėvystės nuginčijimo ir tėvystės nustatymo (ne)tenkinimas nepagrįstai neapribos ieškovo, siekiančio nustatyti savo tėvystę, teisės į privataus gyvenimo gerbimą bei vaiko motinos ir asmens, vaiko gimimo įrašė įrašyto kaip vaiko tėvo, siekiančių išsaugoti nustatytą tėvystę, teisės į privataus ir (ar) šeimos gyvenimo gerbimą.

Vaiko tėvų teisė bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant yra neatsiejama nuo tinkamo pareigos vaikui vykdymo, todėl tais atvejais, kai vaiko tėvas (motina) nesilaiko teismo nustatytos bendravimo su vaiku tvarkos, jam (jai) gali būti skiriamos procesinės prievartos priemonės.

Civilinė byla Nr. e3K-3-160-378/2019

Šioje kasacinėje byloje buvo sprendžiamas klausimas, ar teismo patvirtintoje taikos sutartyje nustačius skyrium gyvenančio tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarką šios tvarkos laikymasis yra tik tokio tėvo (motinos) teisė, ar ir jo (jos) pareiga. Antstolė, kreipdamasi į teismą, prašė skirti baudą tėvui, kuris be pateisinamų priežasčių nesilaikė teismo sprendimu nustatytos

bendravimo su vaikais tvarkos.

Teisėjų kolegija nurodė, kad vaiko teisė į šeimos ryšius yra pamatinė, todėl tėvų, negyvenančių kartu su vaiku, teisės bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant įgyvendinimas reiškia ir įstatymu nustatytos pareigos bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant vykdymą. Tinkamas tokios pareigos vykdymas reiškia, kad bendraujama bus tokiais būdais, forma ir laiku, kuris labiausiai atitiks vaiko poreikius, atsižvelgiant į jo amžių, gyvenimo būdą, įpročius ir pan. Tais atvejais, kai tėvai nevykdo bendravimo su vaiku pareigos, yra pažeidžiamos vaiko teisės ir interesai, todėl tėvams gali būti taikoma sankcija – tėvų valdžios apribojimas (CK 3.180 straipsnis). Tačiau tokios sankcijos taikymo galimybė neeliminuoja teismo teisės skirti baudą tėvams dėl sprendimo (nutarties), kuriuo nustatyta bendravimo su vaiku tvarka, nevykdymo, antstoliui vykdymo procese kreipusis dėl to į teismą, nes tėvų valdžios apribojimas yra kraštutinė priemonė, taikytina tais atvejais, kai nustatoma, kad tėvas (motina) nededa pastangų ir nepakeičia savo elgesio, toliau vengia atlikti savo pareigas auklėti vaikus, nesirūpina jais ir pan.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal CPK nuostatas sudaryta ir teisme patvirtinta taikos sutartis tampa priverstinai vykdytinu dokumentu (CPK 584 straipsnio 1 dalies 4 punktą). O taikos sutartis, kuria būtų nustatyta galimybė tėvui nevykdyti savo pareigos bendrauti su vaikais, prieštarautų imperatyvioms CK 3.155 straipsnio 2 dalyje ir 3.170 straipsnio 1 dalyje įtvirtintoms teisės normoms ir viešajam interesui, todėl teismo negalėtų būti tvirtinama.

Nagrinėjamoje byloje nenustatyta, kad vaikų tėvas neturėtų galimybės laikytis teismo nutartimi patvirtintos bendravimo su vaikais tvarkos. Tokios aplinkybės kaip sveikatos sutrikimai, nuosavo būsto neturėjimas, kiti du nepilnamečiai vaikai ir pan. gali būti pripažįstamos kaip objektyvios ir pateisinančios bendravimo tvarkos nesilaikymą atskirais, pavieniais atvejais, tačiau jos negali būti pagrindas visiškai nesilaikyti nustatytos bendravimo su vaikais tvarkos ir su jais nebendrauti. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas paliko nepakeistus pirmosios ir apeliacinės instancijos procesinius sprendimus, kuriais vaikų tėvui buvo skirta vienkartinė 100 Eur bauda už teismo nutarties nevykdymą.

Nepilnamečio vaiko tėvas, nors su juo ir yra nustatyta nuolatinė vaiko gyvenamoji vieta ir jis yra užufrukto teisės į vaikui priteistą išlaikymą turėtojas, privalo prisidėti prie vaiko išlaikymo jo laikino gyvenimo pas kitą tėvą atvejais.

Civilinė byla Nr. e3K-3-311-1075/2019

Ši kasacinio teismo civilinė byla buvo pradėta pagal ieškinį, kuriuo ieškovas, be kita ko, prašė priteisti jam iš atsakovės šalių nepilnametės dukters išlaikymo skolą, taip pat pakeisti teismo sprendimu patvirtintą šalių sutartį dėl santuokos nutraukimo teisinių pasekmių, nustatant, kad ieškovas neturėjo pareigos pervesti dukteriai išlaikyti skirtas lėšas į atsakovės banko sąskaitą tuo laiku, kai mergaitė faktiškai gyveno kartu su ieškovu.

Teisėjų kolegija sprendė, kad nagrinėjamu atveju ieškovas siekė pripažinti faktą, kad vaikui, kurio gyvenamoji vieta buvo nustatyta su atsakove, laikinai nepertraukiamai gyvenant su ieškovu, jis tam tikru laikotarpiu vaiko išlaikymo pareigą įvykdė. Teisėjų kolegija konstatavo, kad

toks teisinis rezultatas negali būti pasiektas taip, kaip šio rezultato siekia ieškovas, t. y. pakeičiant sutartį dėl santuokos nutraukimo teisinių pasekmių. Kita vertus, teisėjų kolegija priėjo prie išvados, kad šio ieškinio reikalavimo formuluotės teisinis nekorektiškumas nesudaro pagrindo atmesti patį reikalavimą. Teisėjų kolegija nurodė, kad ieškovas, reikšdamas reikalavimą CK 6.50 straipsnio 3 dalies pagrindu, t. y. tuo pagrindu, kad jis įvykdė už atsakovę nepilnamečio vaiko išlaikymo prievolę, turi įrodyti atsakovės prievolės egzistavimo faktą, šios prievolės dydį ir faktą, taip pat kad ieškovas įvykdė prievolę už atsakovę (įvykdytos prievolės dydį).

Sprendama dėl atsakovės prievolės išlaikyti vaiką egzistavimo fakto ir jos galimo dydžio, teisėjų kolegija nurodė, kad nepaisant to, jog sutartyje dėl santuokos nutraukimo pasekmių, esant nustatytai vaikų gyvenamajai vietai su atsakove, buvo įtvirtintas tik ieškovo įsipareigojimas teikti vaikams nustatyto dydžio išlaikymą, nuostatos dėl atsakovės indėlio į vaikų išlaikymą sutartyje nebuvimas neleidžia daryti išvados, jog atsakovė turėjo teisę apskritai neprisidėti prie šalių nepilnametės dukters išlaikymo. Kadangi teismo patvirtintoje šalių sutartyje dėl santuokos nutraukimo teisinių pasekmių nėra nurodytas skirtingas tėvų (ieškovo ir atsakovės) indėlis į šalių nepilnametės dukters išlaikymą atsižvelgiant į aplinkybę, su kuriuo iš tėvų nustatyta nepilnametės dukters gyvenamoji vieta, taip pat nėra ir nuostatos, jog atsakovė turi vykdyti nepilnametės dukters išlaikymo pareigą mažesne apimtimi nei ieškovas, teisėjų kolegija priėjo prie išvados, kad šalys sutiko, jog jos lygiomis dalimis teiks išlaikymą dukteriai.

Atsižvelgdama į tai, kad bendru šalių sutarimu šalių duktė daugiau nei metus nepertraukiamai gyveno kartu su ieškovu, kuris šiuo laikotarpiu rūpinosi dukterimi, atsakovė ieškovui lėšų dukters išlaikymui nėra davusi, teisėjų kolegija sprendė, kad atsakovė, užufrukto teisės pagrindu turėdama valdyti šalių dukteriai skirtą išlaikymą ir naudoti jį dukters interesais, privalėjo pasirūpinti, kad nepilnamečiai dukteriai būtų užtikrintas ir tinkamas išlaikymas, įskaitant ir pareigą išspręsti vaiko išlaikymo klausimą tuo laikotarpiu, kol nepilnametė duktė gyvens pas ieškovą. Teisėjų kolegija pripažino, kad ieškovas laikotarpiu, kuriuo šalių nepilnametė duktė gyveno pas jį, įvykdė išlaikymo vaikui prievolę pagal sutartį dėl santuokos nutraukimo teisinių pasekmių. Atsižvelgiant į tai, buvo palikta nepakeista apeliacinės instancijos teismo nutarties dalis, kuria buvo tenkintas ieškovo reikalavimas jo naudai priteisti iš atsakovės sumą, kurią ieškovas buvo pervedęs į atsakovės banko sąskaitą tuo laiku, kai mergaitė faktiškai gyveno kartu su juo.

Sprendžiant vaiko paėmimo iš tėvų ar kitų teisėtų atstovų klausimą, tėvai ar kiti teisėti atstovai ir vaikas turi būti tinkamai informuoti apie procesą, į jį įtraukti ir jiems turi būti sudaryta galimybė pareikšti savo nuomonę nagrinėjamu klausimu.

Civilinė byla Nr. e3K-3-308-969/2019

Kasacinėje byloje teismas pasisakė dėl teismo leidimo paimti vaiką iš jo teisėtų atstovų išdavimo procesinių ypatumų, atkreipdamas dėmesį į tai, kad bylos dėl teismo leidimų išdavimo paimti vaiką iš jo tėvų ar kitų vaiko atstovų pagal įstatymą yra susijusios su valstybės intervencija į asmens privatų ir šeimos gyvenimą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad šios kategorijos bylos neturėtų būti laikomos išimtimi iš

teisiniame reglamentavime ir teismų praktikoje suformuluotų asmens teisės į teisingą procesą standartų. Vaiko tėvai ar kiti vaiko atstovai pagal įstatymą turėtų būti tinkamai informuojami apie pradėtą teisminį procesą dėl vaiko paėmimo ir į jį įtraukiami, o byla dėl leidimo paimti vaiką iš jo atstovų pagal įstatymą galėtų būti nagrinėjama rašytinio proceso tvarka tik išimtiniais atvejais, kai iš pareiškėjo teismui pateiktų duomenų ir įrodymų visiškai aiški konkrečiu atveju susiklosčiusi faktinė situacija, tėvų ar kitų atstovų pagal įstatymą ir paties vaiko, sugėbančio suformuluoti savo nuomonę, pozicija dėl vaiko paėmimo. Kitais atvejais, esant bent menkiausiai abejonei ar neaiškumui dėl faktinių bylos aplinkybių arba kai yra bent vieno byloje dalyvaujančio asmens prašymas nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka, teismas turėtų nagrinėti bylą žodinio proceso tvarka, suteikdamas galimybę tėvams ar kitiems atstovams pagal įstatymą ir vaikui, sugėbančiam suformuluoti savo nuomonę, būti išklausytiems. Jeigu byla pirmosios instancijos teisme buvo išnagrinėta rašytinio proceso tvarka, apeliacinės instancijos teismas visais atvejais bylą turi nagrinėti žodinio proceso tvarka, užtikrindamas visas procesines garantijas, kurių reikalauja tokios kategorijos bylos.

Kasacinis teismas kaip vieną iš būtinų teisingo proceso sąlygų nurodė ir būtinybę išklausti vaiko nuomonę dėl jo gyvenimo su tėvais tiesiogiai, dalyvaujant psichologui ar per atstovą, arba teismo procesiniame sprendime aiškiai įvardyti vaiko nuomonės neišklausymo priežastis (pvz., kad vaikas negali savarankiškai suformuluoti savo nuomonės ar pan.).

Kiekvienu atveju, kai vaiko tėvai ar kiti atstovai pagal įstatymą nėra pasirūpinę savo teisiniu atstovavimu, teismas turi išsiaiškinti to priežastis, įvertinti šių asmenų galimybę tinkamai ginti savo teises teismo proceso metu. Esant bent menkiausiai abejonei dėl vaiko tėvų ar kitų atstovų pagal įstatymą sugebėjimo tinkamai ginti savo teises, teismas turi pasiūlyti šiems asmenims pasirūpinti, kad jiems būtų atstovaujama procese.

VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGA

Civilinių bylų skyriaus teisėjas Donatas Šernas

Vartotojų teisių apsauga yra konstitucinis valstybės ūkio tvarkymo principas (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio 5 dalis, CK 6.2281 straipsnis). Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatyme nurodoma, kad vartotojų teisių apsaugos sritys yra prekių pirkimas ir pardavimas bei su jomis susijusios paslaugos, visos atlygintinos paslaugos, kai prekės įsigyjamos ar paslaugos teikiamos vartotojams. Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, pripažįstamos šios pagrindinės vartotojų teisės: teisė savo nuožiūra įsigyti ir naudoti prekes ir paslaugas; teisė įsigyti saugias, tinkamos kokybės prekes ar paslaugas; teisė gauti teisingą ir visapusišką informaciją valstybine kalba apie parduodamas prekes, teikiamas paslaugas; teisė gauti informaciją apie savo teisių įgyvendinimo ir gynimo tvarką; teisė į pažeistų teisių gynimą ir į turtinės ir neturtinės žalos (nuostolių) atlyginimą; teisė kreiptis dėl pažeistų teisių gynimo į ginčus nagrinėjančias institucijas ar teismą ir panašiai. Su vartotojų teisių apsauga susijusiuose ginčiuose egzistuoja ir viešojo intereso gynimo aspektas, nes tinkamas vartotojų teisių apsaugą užtikrinančių teisės

normų taikymas svarbus ne tik konkrečiam vartotojui, kaip teisme nagrinėjamos bylos šaliai, bet ir didelei visuomenės daliai. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra ne kartą akcentavęs, kad vartotojų apsaugos sistema pagrįsta idėja, jog vartotojo padėtis yra mažiau palanki nei pardavėjo ar tiekėjo tiek dėl galimybių derėtis, tiek dėl informuotumo. Dėl to vartotojams, kaip silpnesnei šaliai, suteikiamos papildomos teisių apsaugos garantijos, kurių tikslas – išlaikyti šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą.

Sudarant vartojimo pirkimo–pardavimo sutartis, pardavėjas visais atvejais garantuoja daiktų kokybę (garantija pagal įstatymą) (CK 6.363 straipsnio 1 dalis). Pirkėjas, kuriam buvo parduotas netinkamos kokybės daiktas, turi teisę pasirinkti vieną iš CK 6.363 straipsnio 7 dalyje nurodytų alternatyvių jo teisių gynimo būdų: reikalauti iš pardavėjo nemokamai pataisyti daiktą, pakeisti netinkamos kokybės daiktą tinkamos kokybės daiktu, atitinkamai sumažinti kainą ar vienašališkai nutraukti sutartį ir pareikalauti sugrąžinti sumokėtą kainą. CK 6.363 straipsnio 8 dalyje nustatytas ribojimas pirkėjui nutraukti sutartį, jeigu daikto trūkumas yra mažareikšmis. Taigi teisė nutraukti sutartį siejama su sutarties pažeidimo mastu.

Toliau apžvelgiamos kelios praėjusiais metais kasacinio teismo priimtose nutartys.

Netinkamos kokybės daikto pirkėjas (vartotojas) yra laisvas pasirinkti vieną iš teisės aktuose įtvirtintų pažeistų teisių gynimo būdų, taip pat – ir vienašališkai nutraukti pirkimo–pardavimo sutartį bei reikalauti sugrąžinti sumokėtą kainą, kiek tai neprieštarauja proporcingumo principui.

Civilinė byla Nr. e3K-3-158-469/2019

Ieškovas įsigijo iš atsakovės ribotos serijos laikrodį už daugiau nei 3500 Eur. Šiam sugedus, atsakovė jį priėmė taisyti. Pirmąkart laikrodis buvo remontuojamas vieną mėnesį, antrąkart – apie 6 mėnesius. Po šio termino atsakovė, kaip ji pati teigė, perdavė ieškovui naują laikrodį, suteikė jam 2 m. garantiją. Vis dėlto ieškovas pastebėjo, kad laikrodžio serijos numeris visiškai sutapo su perduoto remontuoti laikrodžio serijos numeriu, t. y. buvo grąžintas tas pats laikrodis. Kadangi nesibaigus garantiniam laikotarpiui laikrodis ir vėl sugedo, ieškovas jį grąžino pardavėjai ir nurodė, kad dėl esminių ir nuolatos atsinaujinančių laikrodžio defektų nutraukia jo pirkimo–pardavimo sandorį ir reikalauja grąžinti laikrodžio kainą. Atsakovė atsisakė grąžinti pinigus, todėl ieškovas kreipėsi į Valstybinę vartotojų teisių apsaugos tarnybą (toliau – Tarnyba), prašydamas įpareigoti pardavėją grąžinti jam už laikrodį sumokėtus pinigus. Tarnyba, nustčiusi, kad ieškovas pardavėjos prašymu pasirašė sutikimus, jog laikrodis gedimo priežastims nustatyti būtų išsiųstas gamintojui, būtų atlikta ekspertizė gamykloje Šveicarijoje, laikrodis būtų sutaisytas, vertino, kad galutinis ieškovo reikalavimas pardavėjai buvo neatlygintinai pašalinti laikrodžio trūkumus. Kadangi tai buvo atlikta, Tarnyba priėmė nutarimą atmesti pirkėjo reikalavimą. Nesutikdamas su tokiu Tarnybos sprendimu, ieškovas kreipėsi į teismą.

Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė, motyvuodami tuo, kad po remonto ieškovui buvo perduotas iš esmės naujas to paties modelio laikrodis, taigi nebuvo pagrindo spręsti dėl nuolatinių laikrodžio gedimų. Teismai konstatavo, kad sutikdamas su laikrodžio tai-

symu ieškovas pakeitė pasirinktą savo teisių gynimo būdą, ir padarė išvadą, kad nemokamas laikrodžio trūkumų šalinimas yra adekvatus ir proporcingas ieškovo teisių gynimo būdas.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal ginčui aktualų teisinį reguliavimą (iki 2014 m. birželio 13 d. galiojusias CK nuostatas) vartotojo galimybė pasinaudoti sutarties nutraukimo ir kainos grąžinimo institutu nėra siejama su sutarties pažeidimo esmingumu, tačiau šią vartotojo teisę aiškinanti teismų praktika buvo nuosekliai formuojama ta linkme, kad vartotojo pasirinktas teisių gynimo būdas turi atitikti proporcingumo kriterijų. Kasacinis teismas išaiškino, kad dėl specifinio prekės pobūdžio (specialios ribotos serijos laikrodis) išpardavus visą seriją pakeisti šio laikrodžio yra neįmanoma, todėl vartotojo teisė pakeisti netinkamos kokybės prekę tinkamos kokybės preke yra praktiškai neįgyvendinama. Vadinas, po remonto ieškovui grąžintas tuo pačiu unikaliu numeriu pažymėtas laikrodis yra pataisytas, o ne pakeistas naujas daiktas. Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį į aplinkybę, kad dėl laikrodžio gedimų ir užtrukusio remonto vartotojas ilgą laiką negalėjo naudoti prekės ir tai jam sukėlė didelius nepatogumus, jis iš esmės negavo to, ko siekė sudarydamas pirkimo–pardavimo sutartį – turėti geros kokybės prabangų laikrodį ir juo naudotis pagal paskirtį. Dėl to parduoto laikrodžio kokybės trūkumų šalinimo jį remontuojant teismas nepripažino tinkamu vartotojo teisių apgynimu, konstatavo, kad, pardavėjai netinkamai vykdant sutartinius įsipareigojimus, vartotojui, kaip silpnesniajai sutarties šaliai, turi būti suteikta galimybė reikalauti nutraukti sutartį ir grąžinti sumokėtus pinigus; ieškovo pasirinktas teisių gynimo būdas yra proporcingas sutarties pažeidimui. Kadangi nė viename atsakovei adresuotame dokumente ieškovas neišreiškė valios atšaukti jau įvykusį sutarties nutraukimą, kasacinis teismas konstatavo, kad atsakovė neturėjo pagrindo spręsti, jog sutarties galiojimas yra atnaujintas.

Teismas gali atsisakyti taikyti vartotojo teisių gynimo būdą, jeigu jis neproporcingas abiejų ginčo šalių interesams; tokiu atveju teismas gali pritaikyti kitą vartotojo teisių gynimo būdą, kuris nepažeistų šalių interesų pusiausvyros.

Civilinė byla Nr. e3K-3-239-378/2019

Kitoje kasacinio teismo nagrinėtoje byloje buvo kilęs ginčas dėl pirkėjo (vartotojo) baldų salone užsisakytos nestandartinių matmenų sofos kokybės – pirkėjui buvo pristatytas per kietas (neatitinkantis ekspozicijoje esančio pavyzdžio) gaminys. Pardavėja netenkino pirkėjo pretenzijos, todėl jis kreipėsi į Tarnybą. Ši, nustačiusi, kad pagal vartotojo užsakymą pagaminta sofa yra jautimiškai kietesnė nei esanti salono ekspozicijos salėje, pagal kurios savybes (kietumą ar minkštumą) vartotojas sudarė sutartį ir užsakė sofą, įpareigojo pardavėją pakeisti netinkamos kokybės sofą į tinkamos kokybės sofą. Pardavėja, nesutikdama su Tarnybos nutarimu, kreipėsi į teismą prašydama pripažinti, kad pirkėjo reikalavimai nepagrįsti.

Pirmosios instancijos teismas pardavėjos ieškinį atmetė. Teismas sprendė, kad pirkėjui pagaminta sofa – tinkamos kokybės gaminys, tačiau jis neatitinka vartotojo poreikių ir lūkesčių (neturi tokių savybių kaip daiktas, kurį pardavėja pateikė kaip pavyzdį ir kurių tikėjosi pirkėjas), todėl įpareigojo pardavėją netinkamos kokybės sofą pakeisti tinkamos kokybės sofa. Apeliacinės

instancijos teismas priėmė naują sprendimą – pripažino, kad pirkėjo reikalavimas dėl įsigyto daikto kokybės yra nepagrįstas. Šis teismas, įvertinęs tai, kad sofa pagaminta pagal individualų pirkėjo pageidavimą, nestandartinių matmenų, pati prekė atitinka kokybės reikalavimus, pirkėjas nereikšė reikalavimo pakeisti prekę ar ją grąžinti, taip pat tai, kad pardavėja nesutinka pakeisti tinkamos kokybės prekės, sprendė, kad vartotojo pasirinktas teisių gynimo būdas nėra proporcingas jo teisės įgijus tinkamos kokybės daiktą gynimui.

Kasacinis teismas priminė, kad pirkimo–pardavimo sutarties dalyku esanti prekė pripažįstama tinkamos kokybės, jei ji atitinka įprastus tokioms prekėms keliamus reikalavimus ir pagrįstus vartotojo lūkesčius. Pirkėjui nustatytu terminu pareiškus pretenziją dėl netinkamų įsigytos sofos savybių, byloje buvo pagrindas preziumuoti daikto neatitiktį toms savybėms, kurios buvo pateiktos kaip pavyzdys. Kadangi pardavėja nepaneigė nurodytos prezumpcijos, kasacinis teismas pripažino, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai sprendė, jog daikto perdavimo momentu egzistavo daikto kokybės trūkumai, už kuriuos atsako pardavėja.

Spręsdamas dėl vartotojo pažeistų teisių gynimo, kasacinis teismas pažymėjo, kad teismas gali atsisakyti taikyti vartotojo teisių gynimo būdą, jei jis būtų neproporcingas įvertinus abiejų ginčo šalių interesus. Tokiu atveju teismas gali pritaikyti kitą vartotojo teisių gynimo būdą, kuris, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, nepažeistų šalių interesų pusiausvyros. Įvertinęs tai, kad pardavėjai ginčijant prekės trūkumus nebuvo galimybės prekę pakeisti per protingą laiką, taip pat tai, kad daikto pakeitimas kitu praėjus beveik dvejim metams po jo įsigijimo neužtikrintų tinkamos vartotojo ir pardavėjos interesų pusiausvyros, teismas konstatavo, kad prekės atitikties sutarčiai užtikrinimas prekę pakeičiant nebūtų proporcinga vartotojo teisių gynimo priemonė. Nesant galimybės užtikrinti, kad prekė atitiktų sutartį, vartotojas įgyja teisę reikalauti sumažinti kainą arba atsisakyti sutarties. Kadangi šioje byloje kainos sumažinimas kaip alternatyvus pirkėjo teisių gynimo būdas proporcingumo aspektu teismų nebuvo įvertintas, tai kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo procesinį sprendimą ir grąžino bylą šiam teismui spręsti dėl pažeistų pirkėjo teisių gynimo būdo taikymo.

Kainos sumažinimas, kaip pirkėjo pažeistų teisių gynimo būdas, neprieštarauja turizmo paslaugų sutarties dalyko ypatumams.

Civilinė byla Nr. 3K-3-194-469/2019

Ieškovai prašė teismo priteisti iš atsakovės UAB „Vegaturas“ turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą dėl netinkamai suteiktų paslaugų organizuojant turistinę kelionę – vestuvių organizavimą ir šventimą Seišeliuose. Ieškovai sumokėjo už kelionę 16 738,36 Eur, tačiau negavo tokių paslaugų, kokios buvo nurodytos atsakovės reklaminėje medžiagoje. Ieškovai, tikėdamiesi, kad per dvi kelionės savaites patirs įsimintinų įspūdžių, iš tikrųjų patyrė išgyvenimų ir neigiamų emocijų, buvo priversti kreiptis į kelionės organizatorių – atsakovę, kad ši pasirūpintų tinkamu paslaugų suteikimu, tačiau atsakovė ieškovų problemoms buvo abejinga, todėl, ieškovų nuomone, jie už kelionę permokėjo 6000 Eur. Reikalavimą atlyginti neturtinę žalą ieškovai grindė tuo, kad kelionės metu jie patyrė didelę neviltį ir išgyvenimus dėl sužlugdytos santuokos šventės. Forma-

lioji šventės dalis – santuokos registravimas įvyko, tačiau įregistruoti santuoką ieškovai galėjo ir savoje šalyje. Pagal kelionių organizatoriaus reklamuojamas išskirtines santuokos ceremonijos sąlygas ieškovai pasirinko kelionę į tolimą šalį norėdami, kad jų santuokos ceremonija paliktų neišdildomus įspūdžius visam gyvenimui, tačiau atsakovė iš esmės neįgyvendino sąlygų, kokios nurodomos jos interneto svetainėje.

Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai iš dalies tenkino ieškinį. Bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas sprendime konstatavo šiuos klasikinio vestuvių paketo „Seišeliai 2016“ paslaugų trūkumus: ieškovams buvo netinkamai suteiktos vestuvių koordinatoriaus paslaugos (vestuvių planuotoja nesiėmė reikiamų priemonių besituokiančiųjų pageidavimams tinkamai išpildyti bei daugybei atsiradusių nesklandumų tinkamai pašalinti), vestuvių vietos papuošimo, nuotakos šukuosenos ir makiažo bandymų, gėlių puokštės nuotakai bei pusryčių kambaryje kitą dieną po vestuvių paslaugos. Teismas taip pat konstatavo, kad vestuvių vaizdo įrašas yra netinkamos kokybės, ir pripažino, kad, neatsižvelgiant į tai, ar ieškovai užsakė papildomas fotografavimo ir filmavimo paslaugas, atsakovė yra atsakinga už šių paslaugų kokybę, nes sutartimi įsipareigojo suteikti ieškovams turizmo paslaugas su vestuvių dienos organizavimu.

Kasacinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad kelionės paslaugų paketą, taip pat ir susijusią kelionės paslaugų rinkinių (kai atskiros kelionės paslaugos iš anksto ar turistų prašymu susiejamos į vieną kelionės produktą) ypatumas yra tas, kad už tinkamą viso paketo vykdymą atsako kelionės organizatorius. Kelionės paslaugų paketą kaip kelionės produkto specifika yra ta, kad jų atžvilgiu taikomos specialios taisyklės, susijusios su kelionės organizatoriaus pareiga teikti informaciją, turistų pažeistų teisių gynbos būdais, jų apsauga kelionės organizatoriaus nemo-kumo atveju ir kt. O kai įsigyjamos atskiros kelionės paslaugos ir sutartys sudaromos su skirtingais paslaugų teikėjais, tokie rinkiniai neturi paketo ypatumų, jų atžvilgiu netaikomos visos pareigos, kurios taikomos paketams. Taigi kelionės paslaugų paketą įsigijimo atveju turistai gali pagrįstai tikėtis didesnės apsaugos, remiantis specialiais Europos Sąjungos teisės aktais (2015 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/2302) ir jų nuostatas į nacionalinę teisę perkeliančiomis specialiosiomis, organizuotos turistinės kelionės paslaugų teikimą reglamentuojančiomis teisės normomis.

Turizmo paslaugos – viena iš atlygintinų paslaugų rūšių, turizmo paslaugų teikimo sutartis yra vartojimo sutartis. CK 6.724 straipsnyje, įtvirtinančiame bendrąsias atlygintinų paslaugų teikimo taisykles, nurodyta, kad CK šeštosios knygos normos, reglamentuojančios vartojimo rangą (6.672–6.680 straipsniai), paslaugų sutartims taikomos tiek, kiek tai neprieštarauja šio kodekso 6.716–6.723 straipsniams ir paslaugų sutarties dalyko ypatumams. CK 6.680 straipsnyje, įtvirtinančiame užsakovo (vartotojo) teises rangos sutartyje, nustatyta, kad jeigu rangovas neatlieka arba netinkamai atlieka vartojimo rangos sutartyje nurodytą darbą, užsakovas turi teisę panaudoti CK 6.334 straipsnyje nustatytomis pirkėjo teisėmis. Prekės kainos sumažinimas, kaip pirkėjo pažeistų teisių gynimo būdas, neprieštarauja turizmo paslaugų sutarties dalyko ypatumams, todėl organizuotos turistinės kelionės paslaugų teikimo teisinių santykių atveju turistai turi teisę reikalauti sumažinti organizuotos turistinės kelionės kainą, jeigu turizmo paslaugos buvo suteiktos netinkamai.

Kasacinis teismas nurodė, kad nuostolių atlyginimas CK 6.754 straipsnio 2 dalies pagrindu

galėtų būti priteisiamas, jeigu turistai dėl netinkamo sutarties vykdymo prarastų turtą, turėtų papildomų išlaidų ar panašiai. Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas konkrečios ieškovų patirtos žalos nenustatė, todėl, kasacinio teismo vertinimu, nepagrįstai tenkino ieškinio reikalavimą CK 6.246–6.249 straipsnių pagrindu. Tačiau tai nereiškia, kad ieškovų reikalavimas negali būti tenkinamas kitu teisiniu pagrindu. Nagrinėjamoje byloje ieškovai turinės žalos atlyginimo reikalavimą grindė aplinkybėmis dėl netinkamo vestuvių paketo paslaugų suteikimo, jokių kitų faktinių pagrindų nenurodė, o žalos dydį siejo su netinkamai suteiktų paslaugų kaina. Teisėjų kolegija konstatavo, kad toks ieškovų reikalavimas teismų turėjo būti kvalifikuotas kaip reikalavimas dėl kelionės kainos sumažinimo ir sprendžiamas pagal atitinkamas materialiosios teisės normas, be kita ko, CK 6.334 straipsnio 1 dalies 2 punktą.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismo sprendime nustatant priteistiną sumą nurodyti bendrieji teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principai savaime nėra pakankami kriterijai nei nustatant priteistinos žalos dydį, nei sprendžiant dėl kainos sumažinimo, nes neužtikrina teisinio tikrumo tokių kategorijų santykiuose. Teisėjų kolegija išaiškino, kad sprendžiant dėl organizuotos kelionės kainos sumažinimo turi būti atsižvelgiama į tai, kokia dalis sutartyje nurodytų paslaugų nesuteikta, kokia dalis paslaugų suteikta nekokybiškai, kokią proporcinę dalį jos sudaro nuo bendros paslaugų kainos, ar nukrypimai nuo paslaugų kokybės reikšmingi, ir panašias aplinkybes. Atsižvelgdama į tai, kad didesnė dalis vestuvių paketo paslaugų ieškovams buvo suteikta ir ieškovai dėl jų nereiškė pretenzijų, dalies paslaugų (vestuvių puokštės, ceremonijos vietos papuošimo) trūkumai nebuvo šiurkštūs, teisėjų kolegija sprendė, kad dėl atsakovės netinkamai ieškovams suteiktų turizmo paslaugų buvo pagrindas sumažinti kelionės kainą, ieškovams priteisiant 50 proc. skirtumo tarp įprastinės ir vestuvinės kelionės kainos.

DRAUDIMO TEISĖ

Civilinių bylų skyriaus teisėjas Algirdas Taminskas

Esant ginčui dėl draudimo išmokos mokėjimo, kiekvienu konkrečiu atveju vertinama, dėl kokių draudimo apsaugos ribų buvo susitarta draudimo sutartimi, kokias teises ir pareigas šalys prisiėmė pagal draudimo sutartį.

Aiškinant draudimo sutartis, taikomos bendrosios sutarčių aiškinimo taisyklės, įtvirtintos CK 6.193–6.195 straipsniuose. Draudimo sutartį kvalifikavęs kaip vartojimo sutartį, teismas turi pareigą ex officio (savo iniciatyva) vertinti sutarties sąlygų atitiktį nesąžiningumo kriterijams, tuo tikslu taikydamas atitinkamus sutarčių aiškinimo ir silpnesniosios sutarties šalies apsaugos standartus (CK 6.193 straipsnio 4 dalis) bei vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolės institutą, įtvirtintą CK 6.2284 straipsnyje. Nesąžiningų sąlygų kontrolė taikoma tokioms vartojimo sutarčių sąlygoms, kurios nebuvo individualiai aptartos, o sprendžiant dėl jų atitikties sąžiningumo reikalavimui, vertinama, ar tokiomis sąlygomis nėra pažeidžiama šalių teisių ir pareigų pusiausvyra vartotojo nenaudai. Pareiga įrodyti, kad tam tikra vartojimo sutarties sąlyga buvo

aptarta individualiai, tenka verslininkui. Paprastai draudimo liudijime apibrėžtos sutarties sąlygos yra laikomos individualiai suderėtomis sąlygomis, o draudimo taisyklėse apibrėžtos sąlygos laikomos standartinėmis sutarčių sąlygomis. Tačiau tai nereiškia, kad draudimo liudijime negali būti nustatytų ir individualiai nesuderėtų sutarčių sąlygų.

Kilus ginčui tarp draudiko, apdraudusio transporto priemonės valdytojo civilinę atsakomybę, ir draudimo išmoką dėl apgadinto automobilio turinčio teisę gauti asmens dėl draudimo išmokos dydžio, turi būti nustatytas išlaidų, būtinų apgadintai transporto priemonei ar jos dalių ir (ar) dalių rinkos vertei iki eismo įvykio atkurti, dydis. Jeigu transporto priemonė buvo remontuojama, žalos atlyginimo dydis nustatomas pagal faktiškai turėtas išlaidas, o jeigu neremontuojama – apskaičiuojamas pagal būtinąsias remonto išlaidas. Sugadinto turto vertės atkūrimas iki įvykio reiškia, kad būtina atsižvelgti į automobilio dalių ar dalių nuvertėjimą dėl eksploatavimo iki įvykio. Tačiau kiekvienu atveju dėl atlygintinos žalos dydžio sprendžiama individualiai, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes, pvz., į transporto priemonės senumą bei ridą, turinčius įtakos dalių nusidėvėjimui, į tai, ar rinkoje objektyviai yra galimybė gauti reikiamų naudotų dalių, ir pan.

Dažniausiai teisiniai ginčai, be abejo, kyla transporto priemonių draudimo srityje. Tačiau pasitaiko ir bylų, kuriose sprendžiami ginčai tarp draudiko, draudžiančio vežėjo civilinę atsakomybę, ir vežėjo (ekspeditoriaus). Draudikas turi teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką tuo atveju, kai nustatomas nedraudžiamasis įvykis. Pvz., nedraudžiamuoju įvykiu gali būti laikoma vežėjo atsakomybės atsiradimas, jei draudėjas nesaugojo priimto krovinio, kadangi paliko transporto priemonę su krovinio be priežiūros nesaugomoje teritorijoje, nutoldamas nuo jos atstumu, kuris nėra saugus.

Jei draudimo sutarties sąlyga, suteikianti teisę draudikui konkrečiu fiksuotu dydžiu sumažinti draudimo išmoką dėl draudimo taisyklėse įtvirtintų atsargumo priemonių nesilaikymo, nėra aptarta individualiai ir iškreipia draudimo sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą vartotojo nenaudai, tai tokia sąlyga pripažintina nesąžininga, o atsargumo priemonių pažeidimo atveju mokėtinos draudimo išmokos dydis nustatytinas įvertinus draudėjo kaltę, draudimo sutarties pažeidimo sunkumą, jo priežastinį ryšį su draudžiamuoju įvykiu, žalos, atsiradusios dėl pažeidimo, dydį.

Civilinė byla Nr. 3K-3-221-403/2019

Ieškovas kasko draudimu apdraudė sau priklausančią transporto priemonę. Įvykus draudžiamajam įvykiui – transporto priemonės vagystei – draudikas draudimo išmokos sumą sumažino 50 procentų, remdamasis draudimo taisyklių sąlygomis, pagal kurias transporto priemonėje sumontuotos vaiko saugos kėdutės netekimo atveju draudimo išmoka negali viršyti 150 Eur, o transporto priemonės vagystės atveju, jeigu šioje transporto priemonėje buvo palikti šios transporto priemonės dokumentai, draudimo išmoka mažinama 50 procentų. Ieškovas prašė pripažinti šias draudimo taisyklių sąlygas siurprizinėmis ir negaliojančiomis bei priteisti likusią neišmokėtą draudimo išmokos dalį, kadangi transporto priemonių draudimo liudijime jokių

papildomų nuostatų dėl išskaitų vagystės atveju, išskyrus 10 proc. išskaitą vagystės ir plėšimo atveju, nebuvo nustatyta.

Kasacinis teismas nurodė, kad tais atvejais, kai transporto priemonės draudimo sutartis kvalifikuojama kaip vartojimo sutartis ir joje yra individualiai neaptartų sąlygų, joms taikomos ne-sąžiningų sutarčių sąlygų kontrolę reglamentuojančios teisės normos (CK 6.2284 straipsnis). Pareiga įrodyti, kad tam tikra vartojimo sutarties sąlyga buvo aptarta individualiai, tenka verslininkui.

Kasacinis teismas pabrėžė, kad dėl skirtingų sukeliamų teisinių padarinių būtina atriboti nedraudžiamuosius įvykius nuo draudimo sutarties sąlygų, susijusių su draudimo sutarties vykdymu, kurių pažeidimas gali lemti draudiko atsakomybės nebuvimą ar jos mažinimą. Tokioms draudimo sutarties sąlygoms priskirtinos atsargumo priemonės (priemonės, nustatančios pareigą draudėjui elgtis atsakingai, rūpintis savo turtu, lyg būtų neapsidraudęs), kurių sukeltos pasekmės priklauso nuo draudimo sutarties turinio. Įstatymas nedraudžia draudimo sutarties sąlygose nustatyti atsargumo priemonių, tačiau jos neturi paneigti draudimo esmės ir draudimo sutartimi siekiamų tikslų, kad nebūtų sudarytos sąlygos draudikui nepagrįstai mažinti draudimo išmoką, paneigiant draudimo sutarties esmę.

Skirtingai nuo draudimo sutarties sąlygų, susijusių su atsargumo priemonių taikymu, draudimo sutarties sąlygos dėl išskaitos taikymo yra skirtos draudiko prisiimamos rizikos riboms apibrėžti nustatant, kuria žalos dalimi draudėjas dalyvauja atlyginant nuostolius konkretaus draudžiamąjo įvykio atveju. Išskaita vagystės atveju nėra sankcija už draudimo sutarties sąlygų pažeidimus, o jos nustatymo draudimo liudijime tikslas yra proporcingumo principu pagrįstas draudimo įmokos už teikiamą draudimo apsaugą sumažinimas.

Kasacinis teismas pabrėžė, kad draudimo sutarties sąlygos, nustatančios draudiko prisiimamos rizikos ribas dėl išskaitos taikymo, negali būti vertinamos kaip turinčios prioritetą prieš draudimo taisyklių nuostatas, įtvirtinančias pareigą laikytis tam tikrų atsargumo priemonių. Todėl draudimo liudijime įtvirtinta sąlyga, nustatanti vagystės atveju taikomos išskaitos dydį, taikoma, kai nėra taikomos draudimo taisyklėse nustatytos išimtys, kada ši draudimo išmoka gali būti mažinama.

Kasacinis teismas tą aplinkybę, kad draudimo liudijime pateikta nuoroda tik į vieno iš draudimo taisyklių punkto taikymą (dėl atvejų, kada įvykis pripažįstamas nedraudžiamuoju), o pačiame draudimo liudijime nėra nuorodos, kad draudimo taisyklės yra sudedamoji draudimo sutarties dalis, laikė aiškiai ir suprantamai neapibrėžiančia ginčo nuostatų santykio su kitomis draudimo sutarties sąlygomis. Dėl to, kasacinio teismo vertinimu, nebuvo galima daryti išvados, kad vidutinis, pakankamai informuotas ir protingai pastabus bei nuovokus draudėjas (vartotojas) suprastų, jog draudimo taisyklės taikomos visa apimtimi ir, be draudimo sutarties sąlygų, nustatančių nedraudžiamuosius įvykius, būtina atkreipti dėmesį į kituose draudimo taisyklių skyriuose esančias nuostatas dėl draudimo išmokos mažinimo ar draudimo išmokų apskaičiavimo tvarkos. Tai, kad draudėjas (vartotojas), remdamasis tiksliais ir suprantamais kriterijais, negalėjo suprasti ir įvertinti jam dėl draudimo taisyklėse įtvirtintų atsargumo priemonių nesi-laikymo atsirandančių ekonominių padarinių, lėmė ryškų iš draudimo sutarties kylančių šios

sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyros pažeidimą vartotojo nenaudai.

Kita vertus, nors registracijos liudijimo palikimo transporto priemonėje faktas įtakos vagystei nedaro, tačiau jis vertintinas kaip sudarantis sąlygas lengviau pasinaudoti automobiliu, apsunkinantis jo suradimą, taip pat palengvinantis pavogtos transporto priemonės realizavimą. Kadangi draudimo išmokos mokėjimą reglamentuojančio Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo 96 straipsnio 8 dalies nuostata įpareigoja draudiką arba ginčą sprendžiantį teismą sprendžiant dėl draudimo išmokos sumažinimo vertinti draudėjo kaltę, draudimo sutarties pažeidimo sunkumą, jo priežastinį ryšį su draudžiamuoju įvykiu, žalos, atsiradusios dėl pažeidimo, dydį, kasacinis teismas nusprendė, kad tos ginčijamų draudimo taisyklių nuostatų dalys, kuriomis nurodytas konkretus fiksuotas draudimo išmokų sumažinimo dydis (mažinama 50 procentų, neviršija 150 Eur), pripažintinos nesąžiningomis ir negaliojančiomis. Kasacinis teismas civilinę bylą grąžino apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo tam, kad būtų išspręstas draudimo išmokos dydžio nustatymo klausimas, atsižvelgiant į Draudimo įstatymo 96 straipsnio 8 dalyje įtvirtintas faktines aplinkybes, galinčias turėti įtakos draudimo išmokos sumažinimui.

Esant ilgamečiams besitęsiantiems draudimo sutartiniais santykiams, kai draudikas nekoreguodavo draudimo laikotarpio, priklausomai nuo to, ar draudimo įmoka buvo sumokama anksčiau ar vėliau, o konkretus vienerius metus apibrėžiantis draudimo laikotarpis (draudimo apsaugos pradžia ir pabaiga) pagal draudimo sutartį buvo apibrėžtas tiksliais kalendorinėmis datomis ir valandomis, tačiau pirmoji draudimo įmoka sumokėta tuo metu, kai draudimo laikotarpis jau buvo prasidėjęs, draudimo sutarties sąlyga, kuri sieja draudimo sutarties įsigaliojimą su pirmos ar visos įmokos sumokėjimu, vartotojo atžvilgiu laikytina nesąžininga draudimo sutarties sąlyga, kadangi vidutinis vartotojas nebūtų pajėgus suprasti dėl šios sąlygos pažeidimo jam tenkančių ekonominių padarinių, siejamų su draudimo laikotarpio, sąlygoto vėlesnio draudimo sutarties įsigaliojimo, sumažėjimu.

Civilinė byla Nr. e3K-3-152-1075/2019

Ieškovė nuo 2013 m. be pertraukų draudė savo vaikus nuo nelaimingų atsitikimų. 2017 m. rugsėjo 19 d. įvyko nelaimingas atsitikimas, kurio metu jos sūnus nusiplikė karšta kava. Tą pačią dieną ieškovė sumokėjo draudimo įmokos dalį pagal 2017 m. rugsėjo 6 d. Nelaimingų atsitikimų draudimo sutartį. Draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką, motyvuodamas tuo, kad nelaimingo atsitikimo metu apdraustasis nebuvo apsidraudęs. Ieškovė su tokia draudiko pozicija nesutiko ir ieškiniu prašė teismo pripažinti jos teisę reikalauti draudimo išmokos ir draudiko pareigą šią išmoką išmokėti. Savo reikalavimą grindė tuo, jog pagal 2017 m. rugsėjo 6 d. Nelaimingų atsitikimų draudimo sutartį draudimo apsaugos laikotarpis buvo apibrėžtas tiksliais kalendorinėmis datomis ir valandomis – nuo 2017 m. rugsėjo 10 d. 00.00 val. iki 2018 m. rugsėjo 9 d. 24.00 val., todėl nelaimingo atsitikimo metu draudimo laikotarpis jau buvo prasidėjęs.

Kasacinis teismas, draudimo sutarčiai, kuri nagrinėjamu atveju buvo kvalifikuota kaip vartojimo sutartis, taikydamas nesąžiningų sąlygų kontrolės institutą, vertino draudimo sutarties

sąlygas, apibrėžiančias draudimo laikotarpį ir draudimo sutarties įsigaliojimą.

Kasacinis teismas pripažino, kad draudimo sutartyje (draudimo liudijime) nustatyta konkretų draudimo laikotarpį apibrėžianti sutarties sąlyga „galioja nuo 2017 m. rugsėjo 10 d. 00:00 val. iki 2018 m. rugsėjo 9 d. 24:00 val.“ yra individualiai aptarta draudimo sutarties sąlyga.

Kasacinis teismas, vertindamas kitą draudimo sutartyje (draudimo liudijime) nurodytą sąlygos dalį, apibrėžiančią draudimo sutarties įsigaliojimą nuo to momento, kai draudėjas sumoka visą ar pirmą draudimo įmoką, padarė išvadą, kad ji nėra individualiai su vartotoju suderėta sutarties sąlyga, dėl to jai taikė nesąžiningų sutarties sąlygų kontrolės institutą.

Kasacinis teismas nurodė, kad draudimo sutarties sąlygose nėra aiškiai ir suprantamai apibrėžtas draudimo sutarties įsigaliojimo momento ir draudimo laikotarpio pradžios santykis bei teisinės pasekmės, kurios kiltų, jei draudėjas (vartotojas) laiku nesumokėtų draudimo įmokos. Kadangi ginčo atveju tarp draudimo sutarties šalių buvo susiklostę ilgamečiai besitęsiantys draudimo sutartiniai santykiai, draudimo sutartimi buvo nustatytas nepertraukiamas draudimo laikotarpis, o draudikas nekoreguodavo draudimo laikotarpio, kai draudimo įmoka buvo sumokama anksčiau ar vėliau nei draudimo sutartyje nurodyta draudimo laikotarpio pradžia, tai kasacinis teismas padarė išvadą, kad draudimo sutartis galiojo nepertraukiamai, dėl to draudimo sutarties įsigaliojimas nepriklausė nuo draudimo įmokos sumokėjimo. Esant tokioms faktinėms aplinkybėms, kasacinio teismo vertinimu, vidutinis, pakankamai informuotas ir protingai pastabus bei nuovokus vartotojas būtų supratęs, jog prasidėjęs draudimo apsaugos laikotarpio terminas reiškia tai, kad draudimo sutartis yra įsigaliojusi ir galiojanti.

Kasacinis teismas konstatavo, kad draudimo laikotarpis (laiko tarpas nuo draudimo apsaugos pradžios iki pabaigos) negali būti tapatinamas su draudimo sutarties įsigaliojimo momentu, kadangi draudimo laikotarpio pradžia gali būti vėlesnė nei draudimo sutarties įsigaliojimo terminas ir draudimo laikotarpis gali būti trumpesnis nei sutarties galiojimo terminas. Tai nereiškia, kad draudimo laikotarpio pradžia pradedama skaičiuoti dar negaliojant draudimo sutarčiai. Šalių galimybė susitarti dėl draudimo galiojimo įvykiams, įvykusiems iki draudimo sutarties įsigaliojimo, yra ribojama.

Kasacinis teismas vertino, kad, esant tokioms faktinėms aplinkybėms, kurios buvo susiklosčiusios šioje byloje, nebūtų pagrįsta tikėtis, jog vidutinis vartotojas galėtų suprasti, kad tuo atveju, kai draudimo sutarties įsigaliojimas siejamas su draudimo įmokos ar pirmos jos dalies sumokėjimu, o draudimo sutartyje draudimo laikotarpis yra apibrėžtas konkrečiomis kalendorinėmis datomis, tai pavėluotas draudimo įmokos sumokėjimas tuo metu, kai draudimo laikotarpis jau yra prasidėjęs, sąlygotų draudimo laikotarpio sumažėjimą, nulemtą vėlesnio draudimo sutarties įsigaliojimo. Kadangi CK 6.996 straipsnio 1 dalis nustato, kad draudimo sutartis, jeigu joje nenustatyta ko kita, įsigalioja nuo to momento, kai draudėjas sumoka visą ar pirmą draudimo įmoką, tai, vertinant iš vartotojo pozicijos, tokios draudimo įmokos pavėluotas sumokėjimas galėtų sukelti tik tokią pasekmę kaip draudimo sutarties vėlesnį įsigaliojimą, o ne draudimo apsaugos laikotarpio sumažėjimą.

Kasacinis teismas pripažino, jog ginčo sutarties sąlyga nėra aiški ir suprantama, dėl to yra pagrindas pripažinti ją nesąžininga. Todėl, taikydamas CK 6.2284 straipsnio 6 ir 8 dalyse nusta-

tytas teises pasekmes, kai sutarčių sąlygos yra nesąžiningos, kasacinis teismas ginčo draudimo sutarties įsigaliojimo momentą aiškino vartotojo naudai ir netaikė nesąžiningos ginčo sutarties sąlygos. Kasacinis teismas pabrėžė, kad draudėjas (vartotojas) dėl savo turimos informacijos lygio ir patirties trūkumo yra silpnesnėje padėtyje nei draudimo srities profesionalas – draudikas (verslininkas). Neaiškiai ir nesuprantamai apibrėžtos sutarties sąlygos leidžia draudikui manipuliuoti draudimo sutarties sąlygomis ir jas aiškinti vien tik sau palankia linkme, atsižvelgiant į situaciją, o tai nėra sąžininga vartotojo kaip silpnesnės šalies atžvilgiu.

Žala dėl transporto priemonės sugadinimo turi apimti išlaidas dėl tokių detalių ir dalių, kurios leistų naudoti transporto priemonę pagal jos paskirtį atitinkant techninius reikalavimus, kaip ji buvo naudojama iki įvykio.

Civilinė byla Nr. e3K-3-240-1075/2019

Ieškovai, kurių automobilis buvo apgadinintas eismo įvykio metu, prašė priteisti jiems žalos atlyginimą iš eismo įvykio kaltininko civilinės atsakomybės draudiko. Byloje kilo klausimas dėl eismo įvykio metu padarytos žalos dydžio nustatymo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo teisinis reguliavimas suponuoja, jog dėl eismo įvykio padaryta žala dėl transporto priemonės sugadinimo apima išlaidas, būtinas sugadintam turtui ar jo detalių ir (ar) dalių rinkos vertei iki eismo įvykio atkurti. Jeigu transporto priemonė buvo remontuojama, žalos atlyginimo dydis nustatomas pagal faktiškai turėtas išlaidas, o jeigu neremontuojama – apskaičiuojamas pagal būtinąsias remonto išlaidas.

Kasacinis teismas nurodė, kad sugadinto turto vertės atkūrimas iki įvykio reiškia, jog būtina atsižvelgti į automobilio detalių ar dalių nuvertėjimą dėl eksploatavimo iki įvykio. Toks aiškinimas atitinka visiško žalos atlyginimo principą, o šis reiškia, kad padarytos žalos dydis nustatomas kiekvienoje konkrečioje byloje. Todėl ir sugadintos transporto priemonės keistinių dalių ir detalių nuvertėjimo dėl eksploatavimo taikymas, jo dydis nustatomas kiekvienoje konkrečioje byloje, o ne taikomas standartizuotu būdu ar automatiškai. Tam tikrų transporto priemonių dalių ar detalių nusidėvėjimui gali turėti įtakos transporto priemonės senumas bei rida. Be to, konkrečioje byloje gali paaiškėti, kad keičiamos tam tikros dalys ar detalės sugadintoje transporto priemonėje prieš pat eismo įvykį buvo pakeistos naujomis arba aplinkybė, kad rinkoje nėra tokių pat ar panašių naudotų dalių ar detalių, kad po remonto transporto priemonė atitiktų techninius saugos reikalavimus, arba jų įsigijimas būtų pernelyg apsunkintas, o tai objektyviai lemtų būtinumą siekiant suremontuoti transporto priemonę naudoti naujas dalis ar detales. Žala dėl transporto priemonės sugadinimo turi apimti išlaidas dėl tokių detalių ir dalių, kurios leistų naudoti transporto priemonę pagal jos paskirtį atitinkant techninius reikalavimus, kaip ji buvo naudojama iki įvykio. Dėl to kasacinis teismas padarė išvadą, kad tam tikrais konkrečiais atvejais naujų dalių ar detalių naudojimas siekiant suremontuoti transporto priemonę atitiks visiško nuostolių atlyginimo principą, nes nukentėjęs asmuo bus grąžintas į tą pačią padėtį, kurioje buvo iki įvykio.

Kasacinis teismas nurodė, kad Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2000 m. balandžio 17 d. įsakymas Nr. 120 ir Lietuvos Respublikos finansų ministro 2000 m. balandžio 14 d. įsakymas Nr. 101 „Dėl Kelių transporto priemonių vertės nustatymo tvarkos ir kelių transporto priemonių vertinimo instrukcijos patvirtinimo“, kuriuo patvirtinta Kelių transporto priemonių vertės nustatymo tvarka bei Kelių transporto priemonių vertinimo instrukcija, nėra tas teisės aktas, kuris reguliuotų standartizuotą žalą, padarytos eismo įvykiu dėl sugadintos transporto priemonės, dydį. Minėtas teisės aktas yra skirtas turto vertintojams, atitinkamais atvejais nustatantiems transporto priemonės vertę. Todėl ir atsakovės apskaičiuotą sugadintos transporto priemonės keistinių dalių ir detalių nusidėvėjimo dydį, grindžiamą Kelių transporto priemonių vertinimo instrukcijoje nustatytu apskaičiavimo principu, kasacinis teismas pripažino hipotetiniu ir nepakankamu, siekiant pagrįsti realų sugadintos transporto priemonės keistinių dalių ir detalių nusidėvėjimo dydį. Kadangi atsakovė nesinaudojo savo procesine teise dėl ekspertizės realiam nusidėvėjimo dydžiui nustatyti skyrimo, kasacinis teismas sprendė, kad ji nepaneigė nuostolių dydį patvirtinančių įrodymų.

Kai draudimo taisyklėse nurodytas nedraudžiamasis įvykis apibrėžtas aiškiais veiksmiais, nustatius jo įvykimo faktą, jis turėtų būti vertinamas kaip pašalinantis draudiko pareigą mokėti draudimo išmoką ab initio (iš anksto).

Civilinė byla Nr. e3K-3-347-403/2019

Ieškovė (ekspeditorė) prašė priteisti žalą atlyginimą solidariai iš dviejų įmonių, įsipareigojusių pagal krovinių pervežimo sutartis, ir vienos iš jų – faktinės vežėjos – civilinės atsakomybės draudiko. Ieškinys buvo grindžiamas tuo, kad faktinė vežėja atsakovė savo įsipareigojimų neįvykdė – transporto priemonė ir ja vežtas krovinyje buvo prarasti, todėl ieškovė patyrė žalą. Draudikas atsisakė išmokėti draudimo išmoką, remdamasis tuo, kad transporto priemonė su kroviniu buvo palikta be priežiūros.

Kasacinis teismas nurodė, kad Vežėjų kelių transportu ir ekspeditorių atsakomybės draudimo taisyklių Nr. 053 (toliau – Draudimo taisyklės) II dalis „Vežėjų kelių transportu atsakomybės draudimo sąlygos“, kurios 1.13 punkte pateikta saugomos teritorijos sąvoka, yra sudėtinė draudimo liudijimo dalis. Draudimo liudijimo priedo 3 punktu buvo pakeistas Draudimo taisyklių II dalies „Vežėjų kelių transportu atsakomybės draudimo sąlygos“ 1.13 punktas, apibrėžiantis saugomos teritorijos sąvoką, ir išdėstytas taip: „Saugoma aikštelė – aptverta teritorija, skirta autotransporto priemonėms stovėti, stebima vaizdo kameromis arba aikštelės personalo“. Vadinausi, pagal Draudimo taisyklių II dalies „Vežėjų kelių transportu atsakomybės draudimo sąlygos“ 5.1.15 punktą tam, kad įvykis nebūtų laikomas nedraudžiamuoju dėl to, jog draudėja nesaugojo priimto krovinio, norėdama nuo transporto priemonės su kroviniu nutolti atstumu, kuris nėra saugus, t. y. kuris neleistų nuolat vizualiai stebėti gabenamo krovinio ir neužtikrintų galimybės iš karto imtis veiksmų, įgalinančių sustabdyti ir išvengti galimo nuostolio (dalinės ar visiškos krovinio vagystės, apgadinimo ar sugadinimo, sunkvežimio su kroviniu vagystės, kt.), transporto priemonė turėjo būti palikta aptvertoje teritorijoje, skirtoje autotransporto priemonėms stovėti, stebimoje vaizdo kameromis arba aikštelės personalo. Kasacinis teismas padarė išva-

dą, kad Draudimo taisyklių II dalies „Vežėjų kelių transportu atsakomybės draudimo sąlygos“ 5.1.15 punkte nurodytas nedraudžiamasis įvykis apibrėžtas aiškiais veiksmais, todėl jeigu būtų nustatytas pagrindas konstatuoti jo įvykimo faktą, jis turėtų būti vertinamas kaip pašalinantis draudiko pareigą mokėti draudimo išmoką ab initio.

Kasacinis teismas nurodė, kad iš nagrinėjamoje byloje esančių Vokietijos Hamburgo miesto policijos tarnybinių įrašų matyti, jog automobilių stovėjimo aikštelė, iš kurios buvo pavogtas vilkikas su krovinium, vadinama nesaugoma bendrovės „Aurubis AG“ automobilių stovėjimo vieta, kurioje greta firmos darbuotojų automobilių statomi ir į įmonę prekes atvežę sunkvežimiai, stovėjimo aikštelė nėra aptverta, įmonės apsaugos duomenimis, yra stebima dviem bendrovės „Aurubis AG“ vaizdo kameromis, vaizdo kamera nakčiai yra nusukama ir apima tik privažiavimą prie gamyklos, bet ne stovėjimo aikštelę. Byloje nustatytos ir ieškovės nenuginčytos aplinkybės, kad ginčo aikštelė buvo neaptverta, nesaugoma personalo ir nebuvo nuolat stebima vaizdo kameromis, sudaro pakankamą pagrindą daryti išvadą, jog Draudimo taisyklių ir Draudimo liudijimo prasme transporto priemonė su krovinium buvo be priežiūros palikta nesaugomoje aikštelėje. Ginčo įvykis priskirtinas prie nedraudžiamųjų įvykių.

CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ

Civilinių bylų skyriaus teisėja Dalia Vasarienė

Saugant ir ginant asmens teises ir laisves, ypatinga svarba tenka žalos atlyginimo institutui. Kaip yra pažymėjęs Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, būtinumas atlyginti asmeniui padarytą turtinę ir neturtinę žalą yra konstitucinis principas (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d., 2011 m. sausio 6 d. nutarimai), kuris reikalauja, kad asmeniui padarytos žalos atlyginimas būtų realus ir teisingas (Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d., 2013 m. gruodžio 6 d. nutarimai).

CK nuostatos, įtvirtinančios civilinės atsakomybės taikymo sąlygas, užtikrina nurodytų imperatyvų įgyvendinimą. Civilinė atsakomybė yra suprantama kaip asmens, padariusio žalą kitam, pareiga ją atlyginti. Tokia pareiga gali kilti pažeidus sutartį (sutartinė civilinė atsakomybė) arba bendrą pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais nepadarytum žalos kitam asmeniui (deliktinė civilinė atsakomybė). Tačiau, nepaisant skirtingų jos atsiradimo pagrindų, yra pripažįstama, jog visais atvejais pagrindinis civilinės atsakomybės taikymo tikslas – kompensuoti nukentėjusiam asmeniui padarytą žalą.

2019 m. Lietuvos Aukščiausiajam Teismui įgyvendinant kasacinio teismo funkciją formuoti vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką, gana dažnai teko pasisakyti dėl civilinės teisės normų, nustatančių civilinės atsakomybės sąlygas, turinio aiškinimo bei jų taikymo konkrečioje situacijoje. Nors nagrinėjamos bylos išsiskyrė faktinių situacijų įvairove, nauja teisine problematika, tačiau visais atvejais kasacinis teismas, sprendamas apžvelgiamoje srityje kilusius ginčus, vykdė pareigą užtikrinti, kad asmenys galėtų veiksmingai apginti savo pažeistas teises ir

pasinaudoti teisės aktų garantuojama teise gauti tinkamą žalos atlyginimą.

Iš gausios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos išskirtinos trys reikšmingos 2019 m. išnagrinėtos bylos, kuriose buvo sprendžiami turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo klausimai bei suformuluoti nauji reikšmingi teisės išaiškinimai, nubrėžę gaires tolesnei teismų praktikos raidai.

Civilinės atsakomybės taikymą gali lemti nesąžiningas derybų dėl sutarties sudarymo metu sužinotos konfidencialios informacijos panaudojimas, net jei šalys ir nebuvo sudariusios rašytinio susitarimo dėl konfidencialumo.

Civilinė byla Nr. 3K-3-58-378/2019

Kasacinėje byloje buvo sprendžiama dėl civilinės atsakomybės taikymo, pasinaudojus derybų metu suteikta konfidencialia informacija ir įkūrus konkuruojantį verslą. Aptariamoje byloje ieškovės generalinis direktorius pateikė atsakovei pasiūlymą pirkti projektą ir tam skirtą interneto svetainę, kurioje vartotojai gali įsigyti arba padovanoti asmeninį vaizdo įrašą su išskirtiniu vieno iš Lietuvoje žinomų asmenų sveikinimu, šalys pradėjo derybas dėl ieškovės pardavimo pasiūlymo. Vykstant šalių deryboms ieškovė, atsakovei patvirtinus, kad dėl projekto pardavimo susitarta, atskleidė jai konfidencialias projekto veikimo sąlygas, suteikė prisijungimą prie projekto duomenų bazės, taip atsakovė sužinojo konfidencialią ieškovės projekto informaciją. Šalims nesusitarus dėl esminių teisių į projektą įsigijimo sąlygų, atsakovė nutraukė derybas, o vėliau įkūrė konkuruojantį verslą. Pirmosios instancijos teismas ieškinį dėl žalos atlyginimo atmetė, o apeliacinis teismas, panaikinęs pirmosios instancijos teismo sprendimą, priteisė ieškovei iš atsakovės turtinės žalos atlyginimą.

Kasacinis teismas šioje byloje pakartojo, jog sąžiningumas yra bendrasis reikalavimas, taikomas tiek sutartiniais, tiek ikisutartiniais santykiams. Lietuvos teisėje pripažįstama, kad vienas iš sąžiningumo pareigos ikisutartinuose santykiuose elementų, glaudžiai susijusių su pareiga atskleisti informaciją, yra konfidencialumo reikalavimas. Derybų šalys, ikisutartinių santykių stadijoje nesudariusios konfidencialumo sutarties ir nesant išimtinių informacijos apsaugos teisių, bendriausia prasme neturi konfidencialumo pareigos. Tačiau tokiais atvejais, kai viena šalis aiškiai pareiškia kitai šaliai, kad derybų metu pateikiama informacija yra konfidenciali, tai tokią informaciją sutinkanti priimti šalis netiesiogiai išreiškia savo sutikimą jai suteikiamą informaciją traktuoti kaip konfidencialią. Be to, tam tikrais atvejais konfidencialumas gali būti aiškus ir neabejotinas net nenurodžius, kad informacija yra konfidenciali. Tai gali lemti sutarties pobūdį, suteikiamos informacijos prigimtį arba pačių šalių padėtį, pavyzdžiui, jeigu derybų partneriai ar trečioji šalis, kuriai atskleidžiama informacija, yra konkurentai arba potencialiai gali konkuruoti tam tikroje rinkoje, arba vienos iš šalių profesinės veiklos ypatumai. Nurodytos informacijos pobūdis lemia, kad civilinė atsakomybė už konfidencialumo pareigos nevykdymą ikisutartinuose santykiuose atsiranda ne tik už komercinės paslapties, bet ir kitos konfidencialios informacijos atskleidimą ar panaudojimą savo tikslams neteisėtu būdu (CK 6.164 straipsnio 1 dalis).

Aptariamoje byloje buvo nustatyta, jog duomenys apie projektą, kuriuos ieškovė derybų metu atskleidė atsakovei, saugotini kaip komercinė paslaptis, atsakovė iš esmės panaudojo ieškovės turimą verslo modelį, sukūrė panašią produkto pardavimo svetainę (elektroninę parduotuvę), naudojo panašius prekes (paslaugas) aprašymus, su vienu ieškovės projekto dalyviu sukūrė sutartinius santykius. Nurodytų faktinių aplinkybių kontekste kasacinis teismas pažymėjo, jog atsakovė, būdama atitinkamos rinkos dalyvė, siekianti šioje rinkoje vykdyti veiklą pagal iš ieškovės planuojamą įsigyti projektą, suvokė, kad gauna iš ieškovės konfidencialią informaciją, ir vien tai, kad šalys nebuvo sudariusios rašytinio konfidencialumo susitarimo, savaime nereiškia, kad atsakovė turėjo teisę be ieškovės sutikimo panaudoti savo tikslams gautą konfidencialią informaciją. Kasacinis teismas sprendė, jog atsakovė, panaudodama konfidencialią informaciją savo tikslams, atliko neteisėtus veiksmus, dėl to jai taikytina civilinė atsakomybė.

Kasacinis teismas pripažino pagrįstu apeliacinės instancijos teismo sprendimą kaip nuostolių atlyginimą priteisti ieškovei iš atsakovės 4344,30 Eur atsakovės nesumokėtą fiksuotą sutarties pardavimo kainą (ieškovės negautas pajamas) ir 1121,41 Eur ieškovės išlaidų už teisinės konsultacijas dėl projekto pardavimo atlyginimą.

Teismas, spręsdamas dėl pajamų, kurių nukentėjęs asmuo negaus ateityje dėl sveikatos sužalojimo, atlyginimo, gali parinkti kitą, nei reikalauja ieškovas, įstatyme nustatytą žalos atlyginimo būdą, jeigu tokiu būdu būtų geriau užtikrintas visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimas.

Civilinė byla Nr. e3K-3-164-1075/2019

Apžvelgiamoje kasacinėje byloje buvo sprendžiama dėl būsimų protezavimo išlaidų ir negautų pajamų, kurias nukentėjęs asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvusi sužalota jo sveikata, atlyginimo sveikatos sužalojimo atveju, kai, ieškovui dirbant prie daugiapjūklių išilginio medienos pjovimo staklių, jo dešinė plaštaka buvo sunkiai sužalota ir dėl to jam buvo atlikta dešinės plaštakos vidurinio delnakaulio trečdalis ir keturių pirštų amputacija.

Nagrinėjamoje byloje ieškovas kreipėsi į teismą dėl būsimų mioelektrinio protezo įsigijimo išlaidų atlyginimo. Pirmosios instancijos teismas priteisė ieškovui 49 925,81 Eur turtinės žalos atlyginimą, grindžiamą būsimomis mioelektrinio protezo įsigijimo išlaidomis. Apeliacinės instancijos teismas atmetė šį ieškinio reikalavimą, nurodydamas, kad specialioji nuostolių atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju reglamentuojanti teisės norma nustato tik realiai asmens patirtų su sveikatos grąžinimu susijusių išlaidų atlyginimą.

Kasacinis teismas, vertindamas šias prašomas priteisti išlaidas, pabrėžė, jog paprastai civilinė atsakomybė taikoma, kai nukentėjęs asmuo jau yra realiai patyręs žalos (CK 6.249 straipsnio 1 dalis, 6.283 straipsnio 2 dalis), tačiau pagal CK 6.249 straipsnio 3 dalį teismas gali įvertinti ir būsimą žalą remdamasis realia jos atsiradimo tikimybe ir kaip žalos atlyginimą priteisti konkrečią pinigų sumą, periodines išmokas arba įpareigoti skolininką užtikrinti žalos atlyginimą. Tokiais atvejais būsimą žalą, kurios atlyginimo gali reikalauti nukentėjęs asmuo savo sveikatos sužalojimo atveju, apibrėžia šie kriterijai: reali būsimos žalos atsiradimo tikimybė; sveikatos priežiūros

paslaugos yra būtinos, siekiant pašalinti sveikatos sužalojimo padarinius ir, kiek įmanoma, grąžinti nukentėjusio asmens sveikatą į padėtį, buvusią iki jo sveikatos sužalojimo; nukentėjęs asmuo dėl savo finansinės padėties negalėtų gauti būtinų sveikatos priežiūros paslaugų. Nurodytų išaiškinimų kontekste kasacinis teismas sprendė, jog pirmosios instancijos teismas pagrįstai priteisė ieškovui 49 925,81 Eur turtinės žalos atlyginimo, įvertinęs UAB „Pes Planus“ komerciniame pasiūlyme nurodytą siūlomo pagaminti „Touch Bionics“ mioelektrinio pirštų protezo kainą, atsižvelgdamas į tai, kad „Touch Bionics“ yra vienintelė bendrovė pasaulyje, gaminanti tokio tipo protezus, nesant byloje pateiktų įrodymų, kurie paneigtų nurodytą protezo įsigijimo kainą.

Aptariamam atveju ieškovas taip pat prašė priteisti vienkartinę išmoką dėl sveikatos sužalojimo negautas pajamas nuo 2016 m. rugpjūčio, kai jam neterminuotai buvo nustatytas 50 proc. darbingumas, iki pensinio amžiaus (65 metų), t. y. už 37 metų ir 7 mėnesių laikotarpį. Kasacinis teismas sprendė, jog pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, atmesdami šį ieškovo reikalavimą, netinkamai įvertino kriterijus, reikšmingus sprendžiant dėl nurodytos turtinės žalos atlyginimo, todėl šį klausimą grąžino pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Kasacinis teismas nurodė, jog, esant pareikštam reikalavimui priteisti negautų pajamų atlyginimą vienkartinę išmoką už 37 metų ir 7 mėnesių laikotarpį, turėjo būti naudojamas negautų pajamų skaičiavimo metodas, kai nuostoliai dėl negautų pajamų asmens sužalojimo atveju apskaičiuojami kaip skirtumas tarp pajamų, kurias nukentėjusysis uždirbtų, jeigu nebūtų sužalota jo sveikata, ir pajamų, kurias jis uždirba ar galėtų uždirbti, atsižvelgiant į jo sveikatos būklę. Toks vertinimas lėmė, jog ieškovui teko pareiga įrodyti, kad dėl jam padarytų kūno sužalojimų sumažėjo arba buvo atimta jo galimybė dirbti ir užsidirbti, taip pat sumažėjusių savo galimybių vertę.

Kasacinis teismas taip pat akcentavo, jog CK 6.288 straipsnio 3 dalis įtvirtina du su nukentėjusio asmens suluošinimu ar kitokiu sveikatos sužalojimu susijusios žalos atlyginimo mokėjimo būdus – periodinėmis išmokomis arba visos žalos dydžio vienkartinę išmoką. Sprendžiant žalos atlyginimo priteisimo klausimą dėl pajamų, kurių nukentėjęs asmuo negaus ateityje dėl jo suluošinimo ar sveikatos sužalojimo, turi būti teikiama pirmenybė žalos atlyginimo negautų pajamų forma mokėjimui periodinėmis išmokomis prieš žalos atlyginimo priteisimą visos žalos dydžio vienkartinę išmoką. Tačiau net ir tokiu atveju negali būti paneigta ieškovo galimybė reikalauti atlyginti visą žalą sumokant vienkartinę išmoką, ypač atsižvelgiant į už žalą atsakingo asmens mokumą ir jo turtinę padėtį. Todėl nukentėjusiam asmeniui tenkanti įrodinėjimo našta neturi būti tokia, kad iš esmės paneigtų jo galimybę įrodyti žalos dydį arba ji būtų pernelyg apsunkinta. Tais atvejais, kai iš pateiktų įrodymų būtų galima daryti pagrįstai tikėtiną išvadą, kad ieškovo pajamos, kurias jis galėtų gauti, jei nebūtų sužalota jo sveikata, ilguoju laikotarpiu didėtų ir egzistuočių skirtumas tarp šių pajamų ir jo po sužalojimo gaunamų pajamų, teismas, atsižvelgdamas į CK 1.5 straipsnyje nustatytus principus ir CK 6.249 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą reglamentavimą, turėtų teisę pats nuspręsti, kokio dydžio negautų pajamų atlyginimas ieškovui būtų sąžiningas ir teisingas pagal konkrečios bylos aplinkybes.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, jog nors teisė pasirinkti žalos atlyginimo mokėjimo būdą priklauso ieškovui, teismas, atsižvelgdamas į CK 1.5 straipsnyje nustatytus protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principus, gali parinkti kitą, nei reikalauja ieškovas, įstatyme nustatytą žalos atlyginimo būdą. Todėl tuo atveju, jeigu ieškovo pateiktų įrodymų nepakanka teismo

įsitikinimui dėl tikslaus nuostolių dydžio susiformuoti, ypač įrodinėjimo prasme apsunkintame negautų pajamų priteisimo vienkartinė išmoka procese, teismas gali parinkti kitą, nei reikalauja ieškovas, žalos atlyginimo būdą, jei pripažintų, kad, taikant konkretų žalos atlyginimo mokėjimo būdą, būtų geriau užtikrintas visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimas bei užkirstas kelias nepagrįstam ieškovo praturtėjimui. Tokiu atveju teismas turėtų informuoti šalis apie kito, nei reikalauja ieškovas, nuostolių atlyginimo mokėjimo būdo parinkimo būtinybę, užtikrinant CPK 42 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų šalių procesinių teisių įgyvendinimą.

Priteistiną neturtinės žalos atlyginimo dydį būtina individualizuoti.

Civilinė byla Nr. 3K-3-148-248/2019

Kasacinėje byloje valstybės civilinės atsakomybės klausimas buvo keliamas tiek dėl jos institucijų, tiek dėl jos, kaip Ukmergės rajono apylinkės teismo pastato savininkės, veiksmų (neveikimo), nurodant, kad valstybė nesiėmė pakankamų priemonių, siekdama apsaugoti šio pastato gyvsidabriu užterštose patalpose dirbusius asmenis nuo pavojaus.

Kasacinis teismas, vertindamas kilusį ginčą, sutiko su apeliacinės instancijos teismo vertinimu, kad, paaiškėjus konkrečiam taršos šaltiniui, valstybė nei per savo institucijas, nei kaip Ukmergės rajono apylinkės teismo pastato savininkė nesiėlgė pakankamai rūpestingai, neveikė taip, kaip pagal teisės aktų nuostatas privalėjo veikti, nesiėmė pakankamų priemonių, siekdama apsaugoti užterštame objekte dirbusius asmenis nuo pavojaus, nesuteikė jiems reikšmingos informacijos apie riziką sveikatai, pavėluotai evakavo teisme dirbusius, buvusius asmenis, laiku neatliko medicininių tyrimų. Nustatytų faktinių aplinkybių kontekste kasacinis teismas vertino, jog bylą nagrinėję teismai pagrįstai sprendė, kad jeigu valstybė būtų laiku ir tinkamai reagavusi į gyvsidabrio taršos keliamą pavojų, žalos ieškovams, tikėtina, nebūtų kilę arba ji būtų buvusi mažesnė.

Kasacinis teismas, sprenddamas dėl ieškovams priteistinos neturtinės žalos atlyginimo, pažymėjo, jog ieškovai dirbo ne pramonės srityje, o protinį darbą valstybės institucijoje ir neturėjo pagrindo tikėtis, kad jų darbo sąlygos gali kelti pavojų jų fizinei sveikatai, gyvsidabris Ukmergės rajono apylinkės teismo pastato konstrukcijose buvo beveik 10 metų, tačiau nėra objektyvios galimybės nustatyti, kokių spinduliu ir intensyvumu tuo laikotarpiu jis garavo į aplinką. Kasacinis teismas taip pat pabrėžė, jog konkretus gyvsidabrio garų poveikis ieškovų sveikatai nėra akivaizdus, dėl to jie jaučia nerimą, kokias pasekmes gali patirti ateityje, tačiau šiuo metu nėra nustatyta specifinio gydymo poreikio, nė vienas iš ieškovų dėl gyvsidabrio radimo jų organizme nebuvo nustatytas netektas darbingumas, dominuoja emocinio, psichologinio pobūdžio padariniai.

Kasacinis teismas pabrėžė, jog ieškovams priteistinos neturtinės žalos atlyginimo dydį būtina individualizuoti. Ir nors neįmanoma įvertinti ir palyginti skirtingų ieškovų patirtų dvasinių išgyvenimų intensyvumo, tačiau neturtinės žalos dydį galima individualizuoti remiantis tam tikrais objektyviais kriterijais. Teismas sprendė, jog aptariamam atveju neigiamas pasekmes sveikatai lėmė kenksmingos medžiagos kiekis, poveikio trukmė, individualizuojant patirtos neturtinės žalos dydį taip pat turi būti vertinama darbo Ukmergės rajono apylinkės teisme trukmė, darbo

funkcijų atlikimo vieta.

Kasacinis teismas sutiko su bylą nagrinėjusių teismų išvada, kad atsižvelgiant į tai, jog prokurorai ir advokatai Ukmergės rajono apylinkės teisme vykdė tik dalį savo funkcijų ir nėra galimybių tiksliai nustatyti, kiek jų vykdė nurodyto laikotarpio metu, jiems priteistina pusė nuo Ukmergės rajono apylinkės teismo darbuotojams nustatyto neturtinės žalos atlyginimo dydžio. Be to, sprendžiant dėl priteistinos neturtinės žalos atlyginimo dydžio reikšminga aplinkybė buvo ta, kad, radus gyvsidabrio Ukmergės rajono apylinkės teisme 2012 m. gruodžio 12 d., Ukmergės rajono apylinkės teismo darbuotojai ir kiti jame buvę asmenys nebuvo evakuoti, dar savaitę dirbo be jokių apsaugos priemonių, žinodami apie tam tikrą patalpų užteršimą, matydami specialiųjų tarnybų darbuotojus, vykdančius gyvsidabrio židinių radimo, likvidavimo darbus su specialiomis apsaugos priemonėmis. Kasacinio teismo vertinimu, būtent tuo metu Ukmergės rajono apylinkės teisme dirbę ieškovai patyrė didesnę neturtinę žalą, jautėsi nesaugiai, patyrė bejėgiškumą, netikrumą dėl savo sveikatos.

Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į nurodytas aplinkybes, neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, už visą 2003–2012 m. laikotarpį ar didžiąją jo dalį ieškovams – Ukmergės rajono apylinkės teismo darbuotojams ir tarnautojams – priteisė po 16 000 Eur neturtinės žalos atlyginimo; ieškovams, šiuo laikotarpiu Ukmergėje dirbusiems advokatais, prokurorais, taip pat Ukmergės rajono apylinkės teismo darbuotojams (tarnautojams), dirbusiems mažiau nei pusę aktualaus laikotarpio, bet dirbusiems 2012 m. gruodžio 12 d., ieškovei, kurios darbo vieta 2005–2011 m. buvo Ukmergės rajono apylinkės teismo patalpose, o nuo 2011 m. spalio ji dirba advokate Ukmergėje, – po 8000 Eur; Ukmergės rajono apylinkės teismo darbuotojams, nebedirbusiems teisme 2012 m. gruodžio 12 d., taip pat ieškovui, 2005–2006 m. dirbusiam Ukmergės rajono apylinkės teisme teisėjo padėjėju, o nuo 2010 m. prokuroru Ukmergėje, – po 5000 Eur.

DARBO TEISĖ

Civilinių bylų skyriaus teisėjas Antanas Simniškis

Darbo teisė suprantama kaip valstybės, taip pat socialinių partnerių nustatyta teisės normų sistema, reguliuojanti darbo santykius ir kai kuriuos kitus glaudžiai su šiais santykiais susijusius visuomeninius santykius. Pagrindinis darbo teisės šaltinis yra Darbo kodeksas, kuriame pateikiamos pagrindinės bendrosios darbo teisės normos, taikomos visiems darbuotojams arba didžiajai jų daliai. Nuo 2017 m. liepos 1 d. įsigaliojo naujasis Darbo kodeksas (toliau – ir 2016 m. DK), o 2002 m. Darbo kodeksas (toliau – ir 2002 m. DK) neteko galios. Įsigaliojus naujam Darbo kodeksui dalis darbo teisinių santykių reguliavimo taisyklių iš esmės pakito. 2019 metais nagrinėtose darbo bylose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendė tiek naujus darbo teisinių santykių reguliavimo, įtvirtinto 2016 m. DK, klausimus, tiek plėtojo jau suformuotą 2002 m. DK normų aiškinimo ir taikymo jurisprudenciją, kuri tam tikrais atvejais yra aktuali ir įsigaliojus 2016 m. DK.

Nors darbo drausmės pažeidimų procedūros ir darbo pareigų pažeidimo procedūros atitinkamai pagal ankstesnę ir galiojantį teisinį reguliavimą reglamentuojamos panašiai, tačiau jos nėra tapačios. Pagal galiojantį teisinį reguliavimą priežastis nutraukti darbo sutartį gali būti per paskutinius dvylika mėnesių darbuotojo padarytas antras toks pat darbo pareigų pažeidimas. Teismams nagrinėjant bylas pagal naujojo DK nuostatas kilo klausimų dėl sąvokos „toks pat darbo pareigų pažeidimas“ sampratos, darbo sutarties nutraukimo šiuo teisiniu pagrindu būtinųjų sąlygų ir kt. Pagal iki 2017 m. liepos 1 d. galiojusį ir aktualų teisinį reglamentavimą skiriasi ne tik darbuotojų atstovų, kuriems taikoma papildoma apsauga nutraukiant darbo sutartį, garantijos nebūti atleistiems iš darbo be atitinkamo kompetentingo subjekto sutikimo taikymo apimtis (atvejai, kai reikia sutikimo), bet ir subjektai, galintys duoti tokį sutikimą, todėl itin svarbu nustatyti, kuri darbuotoją sauganti teisės norma taikytina konkrečiu atveju, ar tiksliai ir tinkamai įgyvendinti visi joje nurodyti reikalavimai. Įsigaliojus 2016 m. DK, išplėstos ikiteisminės ginčų nagrinėjimo institucijos – darbo ginčų komisijos – kompetencijos ribos. Pagal 2002 m. DK darbuotojas, nesutinkantis su nušalinimu nuo darbo ar atleidimu iš darbo, turėjo teisę iš karto kreiptis tiesiogiai į teismą. Pagal galiojantį teisinį reglamentavimą darbuotojas tokiais atvejais privalo kreiptis į darbo ginčų komisiją su prašymu išnagrinėti darbo ginčą ir tik šiai išnagrinėjus ginčą darbuotojas ar darbdavys gali kreiptis į teismą. Atsižvelgiant į naujai sureguliuotą ginčų nagrinėjimo tvarką, teismams kilo klausimų dėl reikalavimų, reiškiamų darbo ginčų komisijoje ir teisme, tapatumo, darbo ginčų komisijos ir teismo nagrinėjimo procesų sąsajos, priimtų sprendimų santykio ir galios ir kt.

Toliau pateikiama keletas reikšmingesnių išaiškinimų, suformuluotų kasacinio teismo 2019 m. priimtose nutartyse aiškinant ir taikant 2016 m. DK normas.

Pagal DK 58 straipsnio 2 dalies 2 punkto nuostatas „toku pačiu“ pažeidimu laikytini darbo pareigų pažeidimai, padaryti toje pačioje veiklos srityje, kai netinkamai vykdytos pareigos yra panašaus pobūdžio. Antras darbo pareigų pažeidimas, suteikiantis darbdaviui teisę nutraukti darbo sutartį, turi būti padarytas per paskutinius dvylika mėnesių nuo darbuotojo įspėjimo.

Civilinė byla Nr. e3K-3-244-248/2019

Darbo sutartis su ieškove nutraukta 2016 m. DK 58 straipsnio 2 dalies 2 punkto pagrindu – dėl per paskutinius dvylika mėnesių darbuotojo padaryto antro tokio pat darbo pareigų pažeidimo. Ieškovė prašė teismo, be kita ko, pripažinti atleidimą neteisėtu, argumentavo, jog įsakyme dėl darbo sutarties nutraukimo nurodyti pažeidimai nėra tapatūs.

Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nustatė, kad ieškovė padarė viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje pažeidimų bei veiklos ir finansinio audito ataskaitoje nurodytus pažeidimus, sprendė, jog buvo pagrindas atleisti ieškovę iš einamų pareigų pagal DK 58 straipsnio 2 dalies 2 punktą. Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad įsakyme pagrįstai pripažinta, jog ieškovė pažeidė tam tikras įstatų bei savo pareigybės aprašymo nuostatas, ir konstatavo, kad šiuos pažeidimus ji darė sistemingai, pažeidimai tos pačios rūšies, tęstiniai. Apeliaci-

nės instancijos teismas tokiai išvadai pritarė.

Kasacinis teismas šioje byloje išaiškino, kad Darbo kodekse nepateikta tokio paties darbo pareigų pažeidimo sąvoka ir kitaip neatskleista, kas laikytina tokiu pačiu darbo pareigų pažeidimu. Ši sąlyga neturėtų būti aiškinama siaurai, kaip reikalavimas, jog pažeidimai būtų identiški, taip pat ir pernelyg plačiai – kad tokiu pačiu pažeidimu nebūtų pripažįstamas bet koks darbo pareigų pažeidimas. „Toku pačiu“ pažeidimu laikytini darbo pareigų pažeidimai, padaryti toje pačioje veiklos srityje, kai netinkamai vykdytos pareigos yra panašaus pobūdžio (pavyzdžiui, finansinės drausmės pažeidimai, Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pažeidimai, viešųjų ir privačių interesų derinimo pažeidimai, pažeidimai darbų saugos reikalavimų srityje, neatvykimas į darbą ar kitoks darbo laiko režimo ir naudojimo pažeidimas ir kt.). Tokio grupavimo pagrindu neturėtų būti bendro pobūdžio, visų pareigų atlikimui taikytinos nuostatos, kaip, pavyzdžiui, reikalavimas atliekant darbo funkcijas laikytis teisės aktų nuostatų. Ar darbo pareigų pažeidimai laikytini tokiais pačiais, gali priklausyti ir nuo darbuotojo atliekamų funkcijų bei pareigų apimties ir įvairovės (pavyzdžiui, skirtingi kriterijai galėtų būti taikomi vadovaujantiems darbuotojams, atsakingiems už visą įmonės ar įstaigos veiklą ar didelę veiklos sritį, bei tiems darbuotojams, kurių veiklos sritis siaura, konkrečiai apibrėžta). Dėl to teismas, nagrinėdamas ginčus dėl darbo sutarties nutraukimo DK 58 straipsnio 2 dalies 2 punkto pagrindu, kiekvienu konkrečiu atveju turi nustatyti, ar ankstesnis, teisės aktų nustatyta tvarka fiksuotas, ir vėlesnis, padarytas per dvylika mėnesių, darbo pareigų pažeidimai vertintini kaip tokie patys šios teisės normos prasme.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad įsakyme nurodytos kaip ieškovės pažeistos nuostatos yra bendro pobūdžio, neatskleidžiančios, kokie darbo pareigų pažeidimai padaryti, todėl šiuo atveju vien nuorodos įspėjime ir įsakyme dėl darbo sutarties nutraukimo į tuos pačius įstaigos vietinių teisės aktų punktus nėra pakankamas pagrindas spręsti, jog padaryti tokie patys darbo pareigų pažeidimai. Bylą nagrinėję teismai išsamiai nevertino, ar ieškovės padaryti darbo pareigų pažeidimai gali būti laikomi tokiais pačiais DK 58 straipsnio 2 dalies 2 punkto prasme. Tik atlikus tokį vertinimą galima spręsti dėl darbo sutarties nutraukimo šios normos pagrindu teisėtumo.

Kasacinis teismas konstatavo, kad teismai netinkamai aiškino ir taikė DK 58 straipsnio 2 dalies 2 punktą ne tik dėl tokio paties darbo pareigų pažeidimo sampratos, bet ir apibrėždami laiką, per kurį turi būti padarytas antrasis darbo pareigų pažeidimas, suteikiantis teisę darbdaviui nutraukti darbo sutartį. Teisės normoje, išdėstytoje DK 58 straipsnio 2 dalies 2 punkte, tiesiogiai nurodyta, kad priežastis nutraukti darbo sutartį gali būti per paskutinius dvylika mėnesių darbuotojo padarytas antras toks pat darbo pareigų pažeidimas. Bylą nagrinėję teismai nesiaiškino, kada buvo padaryti pažeidimai, už kuriuos ieškovė atleista iš darbo, ir ar jų padarymo laikas atitinka darbo sutarties nutraukimą leidžiančią įstatymo sąlygą. Įspėjimo dėl galimo darbo sutarties nutraukimo tikslas – drausminti darbuotoją, informuoti jį, kad darbdavys neketina taikstyti su pasikartojančiais pažeidimais, o gavęs įspėjimą darbuotojas turėtų įvertinti savo veiksmus ir, norėdamas tęsti darbo santykius, juos atitinkamai koreguoti. Tam, kad būtų taikomas pirmiau nurodytas darbo sutarties nutraukimo pagrindas, antras darbo pareigų pažeidimas turi būti padarytas per paskutinius dvylika mėnesių nuo darbuotojo įspėjimo, t. y. antrasis pažeidimas turi būti padarytas po to, kai darbuotojas, padaręs darbdavio nustatytą pirmąjį darbo

pareigų pažeidimą, dėl kurio darbuotojas turėjo galimybę pasiaiškinti, įspėjamas dėl galimo atleidimo padarius kitą pažeidimą. Teismai konstatavo, kad ieškovės padaryti pažeidimai išdėstyti audito ataskaitoje, jie yra tęstiniai, sistemingi, tačiau nenustatė jų padarymo laiko pažeidimų, dėl kurių ieškovei pareikštas įspėjimas, atžvilgiu.

Darbdaviui pasirinkus darbo sutarties nutraukimą su ieškove dėl tokio paties darbo pareigų pažeidimo, turi būti įrodytos visos tokiai sutarčiai nutraukti būtinos sąlygos ir laikomasi įstatyme nustatytų procedūrų bei atsižvelgiama į DK 58 straipsnio 5 dalyje nurodytus kriterijus.

Valstybinės darbo inspekcijos teritorinio skyriaus vadovo sutikimas, vadovaujantis DK 168 straipsnio 3 dalies nuostatomis, reikalingas visais atvejais, kai darbo sutartis nutraukiama darbdavio iniciatyva, taigi ir atleidžiant už šiurkštų darbo pareigų pažeidimą.

Civilinė byla Nr. e3K-3-276-248/2019

Šioje byloje kasacinis teismas sprendė dėl atleidimo už šiurkščius darbo drausmės (pareigų) pažeidimus procedūros pagal 2002 m. ir 2016 m. DK. Darbdavė traktavo, kad pradėjus drausminės atsakomybės procedūrą dėl pirmųjų pažeidimų galiojant 2002 m. DK ir vėliau, jau galiojant 2016 m. DK, padarytiems ir paaiškėjusiems pažeidimams taikytinos tos pačios procedūros. Kasacinis teismas išaiškino, kad tais atvejais, kai, nebaigus pagal 2002 m. DK pradėtos darbo drausmės pažeidimo procedūros, tačiau jau galiojant 2016 m. DK, padaromas (paaiškėja) naujas darbo pareigų pažeidimas, tokie pažeidimai tiriami, taikant atitinkamas skirtingas procedūras. Taigi darbo pareigų pažeidimų, padarytų galiojant 2016 m. DK, procedūros turėjo būti vykdomos 2016 m. DK nustatyta tvarka. Pagal šio DK 168 straipsnio 3 dalį darbuotojų atstovavimą įgyvendinantys asmenys laikotarpiu, kuriam jie išrinkti, ir šešis mėnesius po jų kadencijos pabaigos negali būti atleisti iš darbo darbdavio iniciatyva ar darbdavio valia be Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus įgalioto VDI teritorinio skyriaus, kuriam priklausančioje teritorijoje yra darbdavio darbovietė, vadovo sutikimo. Taigi atitinkamo VDI pareigūno sutikimas atleidžiant iš darbo darbuotojų atstovavimą įgyvendinančius asmenis yra būtinas, o darbo sutarties nutraukimas be tokio sutikimo negalimas. Šio reikalavimo nesilaikymas yra savarankiškas pagrindas darbo sutarties nutraukimą pripažinti neteisėtu.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad įstatymų leidėjui DK 168 straipsnio 3 dalyje nenurodžius, jog atleidžiant darbdavio iniciatyva sutikimo reikia tik tam tikrais atvejais, laikytina, kad VDI vadovo sutikimas reikalingas visais atvejais, kai darbo sutartis nutraukiama darbdavio iniciatyva (DK 57 straipsnis (be darbuotojo kaltės) ir 58 straipsnis (dėl darbuotojo kaltės)), taigi ir atleidžiant už šiurkštų darbo pareigų pažeidimą. Atsakovui – ligoninės darbuotojų profesinės sąjungos pirmininkui – taikytinos garantijos, nustatytos DK 168 straipsnio 3 dalyje. Darbo sutarties su atsakovu nutraukimas, nesant atitinkamo VDI vadovo sutikimo, už pažeidimus, paaiškėjusių galiojant 2016 m. DK, pripažintas neteisėtu.

Pedagogų ir pedagoginio darbo nedirbančių darbuotojų darbas nėra panašus (palyginamas), todėl skirtingų pareiginės algos pastoviosios dalies koeficientų (jų intervalų) nustatymas bei

taikant šiuos koeficientus apskaičiuoto darbo užmokesčio (pinigine išraiška) skirtingumas nevertintini kaip nedarbančių pedagoginio darbo darbuotojų diskriminacija.

Kai nagrinėjant bylą teisme nėra reiškiami nauji, nesusiję su pradiniu ieškiniu reikalavimai, o tik modifikuojami (tikslinami) reikalavimai, dėl kurių vyko ginčas darbo ginčų komisijoje, nekeičiant reikalavimų esmės, pakartotinis jų sprendimas darbo ginčų komisijoje neprivalomas.

Civilinė byla Nr. e3K-3-44-248/2019

Ieškovės, ne pedagogines funkcijas progimnazijoje vykdančios darbuotojos, kreipėsi į teismą, nurodydamos, kad joms nustatyti minimalūs ar labai artimi minimaliems pareiginės algos pastoviosios dalies koeficientai, o pedagogams nustatyti koeficientai, artimi įstatymu leidžiamų koeficientų vidurkiui. Ieškovės teigė, kad jos buvo nepagrįstai išskirtos iš kitų darbuotojų ir diskriminuojamos dėl savo socialinės padėties – einamų pareigų, t. y. todėl, kad jos nėra pedagoginės darbuotojos. Ieškovės prašė teismo panaikinti direktoriaus įsakymo dalį ir priteisti iš atsakovės (darbdavės) neišmokėtą darbo užmokestį.

Kasacinis teismas nurodė, kad, sprendžiant dėl diskriminacijos (ne)buvimo, visų pirma būtina nustatyti, ar asmenų situacijos yra panašios, ar jos yra palyginamos, t. y. ar ieškovių dirbamas nepedagoginis darbas gali būti prilyginamas mokytojų (pedagogų) darbui. Remiantis Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo įstatymu, reglamentuojančiu valstybės ir savivaldybių biudžetinių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo sąlygas ir dydžius, pedagogai ir ne pedagogai priskirti skirtingoms grupėms ir jiems nustatytų pareiginės algos pastoviosios dalies koeficientų dydžiai (jų ribos) yra skirtingi. Šių darbuotojų grupių darbas nėra lygiavertis: skiriasi pareigos, reikalavimai joms eiti (išsilavinimas ir pan.), darbo pobūdis, sudėtingumas, atliekamos funkcijos, taigi, šios darbuotojų grupės nelaikytinos dirbančiomis „vienodą darbą“ ir galinčiomis pakeisti viena kitą, kaip šią sąvoką aiškina Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (žr., pvz., 1999 m. gegužės 11 d. sprendimo byloje *Angestelltenbetriebsrat der Wiener Gebietskrankenkasse prieš Wiener Gebietskrankenkasse*, C-309/97, 17 punktą). Pripažinęs, kad pedagogai ir pedagoginio darbo nedarbantys darbuotojai priklauso darbuotojų grupėms, kurių darbas nėra panašus (palyginamas), kasacinis teismas skirtingų pareiginės algos pastoviosios dalies koeficientų (jų intervalų) nustatymo bei taikant šiuos koeficientus apskaičiuoto darbo užmokesčio (pinigine išraiška) skirtingumo nevertino kaip nedarbančių pedagoginio darbo darbuotojų diskriminacijos.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad, siekiant patikrinti ieškovėms nustatytų pareiginės algos pastoviosios dalies koeficientų dydžių pagrįstumą, visų pirma būtina išsiaiškinti teisės aktų, reguliuojančių šių koeficientų nustatymą, turinį ir po to spręsti, ar koeficientai nustatyti laikantis juose įtvirtintų reikalavimų. Kasacinis teismas konstatavo, kad tik ištyrus mokyklos direktoriaus įsakymu patvirtintą darbo apmokėjimo sistemą spręstina, ar joje įtvirtinti pakankamai aiškūs ir objektyvūs koeficientų nustatymo kriterijai ir ar jų laikytasi, nustatant konkretaus dydžio koeficientus kiekvienai ieškovei, kartu atsižvelgiant ir į finansines atsakovės galimybes.

Byloje kasacinis teismas, be kita ko, pasisakė ir kitu darbdavės (atsakovės) kasaciniame skunde keliamu klausimu. Atsakovė nurodė, kad ginčas tokia apimtimi, kokia buvo išnagrinėtas teisme, nebuvo nagrinėtas darbo ginčų komisijoje, todėl buvo nesilaikyta ikiteisminės ginčo sprendimo tvarkos. Atsakovė teigė, kad, nagrinėjant ginčą darbo ginčų komisijoje, ieškovių reikalavimas buvo panaikinti atsakovės įsakymą, kuriuo nustatyti darbo užmokesčio pastoviosios dalies koeficientai, ir įpareigoti šiuos koeficientus nustatyti iš naujo, o teisme buvo reiškiami reikalavimai dėl įsakymo panaikinimo ir konkrečių darbo užmokesčio sumų priteisimo.

Kasacinis teismas nurodė, kad pradiniu ieškiniu teisme buvo reiškiami analogiški reikalavimai kaip ir skunde darbo ginčų komisijoje. Vėliau reikalavimai buvo patikslinti, tačiau ieškovių siekis nuo pat ginčo pradžios buvo toks pats – panaikinti direktoriaus įsakymo dalį, kuria joms nustatyti pareiginės algos pastoviosios dalies koeficientai, perskaičiuoti darbo užmokesčių pagal kitokius koeficientus ir išmokėti susidariusį darbo užmokesčio skirtumą. Kasacinis teismas konstatavo, kad tais atvejais, kai nagrinėjant bylą teisme nėra reiškiami nauji, nesusiję su pradiniu ieškiniu reikalavimai, o tik modifikuojami (tikslinami) reikalavimai, dėl kurių vyko ginčas darbo ginčų komisijoje, nekeičiant reikalavimų esmės, pakartotinis jų sprendimas darbo ginčų komisijoje neprivalomas ir atitinkamai CPK 412 straipsnyje nurodytos pasekmės netaikomos. Kasacinis teismas nurodė, kad kitoks aiškinimas neatitiktų CPK 7 straipsnyje bei DK 214 straipsnyje įtvirtintų proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principų, apsunkintų procesą, pailgintų bylinėjimosi trukmę ir negarantuotų operatyvaus galimai pažeistų teisių gynimo bei greitesnės teisinės taikos atkūrimo (CPK 2 straipsnis).

Teismas, nagrinėdamas ieškinį dėl darbo ginčo dėl teisės išnagrinėjimo, nevykdo darbo ginčų komisijos sprendimo pagrįstumo ir teisėtumo patikrinimo ar peržiūrėjimo procedūrų, o iš naujo CPK nustatyta tvarka ginčą nagrinėja iš esmės.

Teismui priėmus sprendimą darbuotojo atleidimą iš darbo pripažinti neteisėtu ir taikyti DK 218 straipsnio 4, 6 dalis, darbo sutartis laikoma nutraukta šio teismo sprendimo įsiteisėjimo dieną.

Civilinė byla Nr. 3K-3-27-701/2019

Byloje nustatyta, kad darbdavė (ieškovė) atleido darbuotoją (atsakovą) iš darbo pagal DK 58 straipsnio 2 dalies 1 punktą ir 3 dalį už šiurkštų darbo pareigų pažeidimą, nes šis neįvykdė ieškovės įpareigojimo neeiline tvarka pasitikrinti sveikatą ir nenurodė pateisinamų priežasčių, kodėl neatvyksta į darbo vietą. Darbo ginčų komisija, išnagrinėjusi darbo bylą pagal darbuotojo prašymą darbdavei, sprendimu iš dalies tenkino prašymą dėl atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu, darbo užmokesčio, kompensacijos už nepanaudotas kasmetines atostogas ir neturtinės žalos atlyginimo priteisimo. Darbdavė su darbo ginčų komisijos sprendimu nesutiko, todėl prašė teismo pripažinti darbuotojo (atsakovo) atleidimą iš darbo teisėtu, taip pat pripažinti, kad ji su atsakovu yra atsiskaičiusi.

Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino. Apeliacinės instancijos teismas, remdamasis DK 231 straipsnio 4 dalimi, nurodė, kad pirmosios instancijos teismas, net ir priimdamas spren-

dimą, kuriuo iš esmės pritariama darbo ginčų komisijos sprendimui, turėjo sprendimo rezoliucinėje dalyje pakartoti darbo ginčų komisijos sprendimo rezoliucinę dalį, t. y. ginčą išspręsti iš esmės. Pirmosios instancijos teismas to nepadarė, todėl apeliacinės instancijos teismas patikslino pirmosios instancijos teismo sprendimą, papildydamas jo rezoliucinę dalį darbo ginčų komisijos sprendimo rezoliucine dalimi.

Kasacinis teismas išaiškino, kad įsiteisėjęs darbo ginčų komisijos sprendimas, kuriuo ginčas išspręstas iš esmės, gali būti vertinamas kaip individualaus pobūdžio privalomasis teisės taikymo aktas, kuriuo iš esmės ir galutinai išspręstas individualus darbo ginčas dėl teisės – nustatomi, pakeičiami ar nutraukiami materialieji teisiniai darbo ginčo šalių santykiai. Jeigu po darbo ginčų komisijos sprendimo, kuriuo ginčas išspręstas iš esmės, priėmimo bent viena iš ginčo šalių per įstatyme nustatytą terminą pareiškia teisme ieškinį dėl darbo ginčo dėl teisės, dėl kurio yra priimtas darbo ginčų komisijos sprendimas, išnagrinėjimo, tai darbo ginčų komisijos sprendimas lieka neįsiteisėjęs, netampa privalomas ir neįgyja vykdomojo dokumento statuso (nekalbant apie atvejus, kai sprendimas ar jo dalis turi būti įvykdyti skubiai) bei pagal įstatymą netenka galios, kai įsiteisėja teismo sprendimas. Tokiu atveju individualų darbo ginčą dėl teisės iš esmės išsprendžia teismas savo priimamu procesiniu dokumentu – sprendimu, o darbo ginčo išnagrinėjimas darbo ginčų komisijoje reiškia, kad buvo įgyvendinta įstatyme įtvirtinta asmens teisės kreiptis į teismą teisminės gynybos įgijimo sąlyga.

Kasacinis teismas, aiškindamas DK 231 straipsnio 3, 4 dalių nuostatas, konstatavo, jog teismas, nagrinėdamas ieškinį dėl darbo ginčo dėl teisės išnagrinėjimo, nevykdo darbo ginčų komisijos sprendimo pagrįstumo ir teisėtumo patikrinimo ar peržiūrėjimo procedūrų, nes tokios procedūros įstatyme nenustatytos ir tokio pobūdžio kompetencija teismui nėra suteikta, o iš naujo CPK nustatyta tvarka ginčą nagrinėja ir iš esmės, t. y., nustatydamas ginčijamas šalių materialiąsias teises bei pareigas, išsprendžia kilusį ginčą dėl teisės, kuriam taikytinos įstatyme nustatytos privalomos išankstinės nagrinėjimo ne teisme tvarkos buvo laikytasi.

Kasacinis teismas nurodė, kad sprendimas byloje, kurios dalykas yra individualus darbo ginčas dėl teisės, priimamas ir materialiosios teisės normos taikomos pagal teismo nustatytas civilinės bylos nagrinėjimo metu, taigi ir sprendimo priėmimo metu, egzistuojančias faktines aplinkybes, o ne tas aplinkybes, kurios buvo ginčą nagrinėjant darbo ginčų komisijoje. Išspręsdamas ginčą teismas šalių materialiąsias teises ir pareigas (pavyzdžiui, priteisiamą sumą, kt.) nustato teismo sprendimo momentu, t. y. sprendimo priėmimo dieną. Teismo sprendimo priverstiniam vykdymui jo pagrindu išduodamas vykdomasis dokumentas – vykdomasis raštas, į kurį turi būti pažodžiui perrašoma su išieškojimu susijusi rezoliucinė teismo sprendimo dalis (CPK 587 straipsnio 1 dalies 1 punktas, 648 straipsnio 1 dalies 4 punktas). Reikalavimą, dėl kurio patenkinimo darbo ginčo šalis kreipėsi į darbo ginčų komisiją, teismui, iš esmės išnagrinėjus ginčą, pripažinus pagrįstu, tačiau apie jo tenkinimą ir patenkinto reikalavimo turinį nenurodžius teismo sprendimo motyvuojamojoje ir rezoliucinėje dalyse, susidarytų netoleruotina situacija, jog individualus darbo ginčas dėl teisės, dėl kurio išnagrinėjimo buvo kreiptasi įstatymų nustatyta tvarka, liktų iki galo neišspręstas ir ateityje būtų poreikis papildomai įsikišti kompetentingiems organams, nes neegzistuojęs joks priverstinai vykdytinas darbo ginčus nagrinėjančių organų sprendimas, nustatantis šalių materialiąsias teises ir pareigas, t. y. nebūtų pasiektas rezultatas,

dėl kurio buvo inicijuotas darbo ginčo nagrinėjimas. Kasacinis teismas konstatavo, kad teismas, iš esmės išspręsdamas individualų darbo ginčą dėl teisės, sprendimo rezoliucinėje dalyje turi išdėstyti savo suformuluotą patenkinto reikalavimo sprendimo priėmimo dieną turinį.

Kasacinis teismas, be kita ko, pasisakė ir kitu ieškovės kasaciniame skunde keliamu klausimu – ji nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas faktiškai pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimą, priimdamas jai (apeliantei) blogesnį sprendimą, nes nurodė laikyti, kad atsakovas iš darbo atleistas nuo pirmosios instancijos teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos, tuo tarpu pagal pirmosios instancijos teismo sprendimą atsakovas laikytinas atleistu iš darbo nuo darbo ginčų komisijos sprendimo įsiteisėjimo dienos, o darbo santykių tarp šalių pabaigos momentas sukelia tiesioginius padarinius ieškovei, nes iki darbo santykių pabaigos momento jai tenka pareiga mokėti su socialiniu draudimu susijusius mokesčius.

Kasacinis teismas išaiškino, kad darbo ginčą nagrinėjantis organas, taigi ir teismas, taikydamas DK 218 straipsnio 6 dalį konkrečioje byloje, savo priimamame sprendime turi nurodyti, kad darbo sutartis laikoma nutraukta tuo sprendimu jo įsiteisėjimo dieną. Tokiu atveju, kai darbo ginčų komisija, išnagrinėjusi darbuotojo prašymą, priimtu sprendimu pripažįsta darbuotojo atleidimą iš darbo neteisėtu ir taiko DK 218 straipsnio 4, 6 dalis, darbdavys, nesutinkantis su darbo ginčų komisijos sprendimu, pareikšdamas ieškinį dėl darbo ginčo dėl teisės išnagrinėjimo teisme, turi turėti omenyje ir prisiimti teisinių pasekmių riziką, kad, teismui priėmus sprendimą darbuotojo atleidimą iš darbo pripažinti neteisėtu ir taikyti DK 218 straipsnio 4, 6 dalis, darbo sutartis bus laikoma nutraukta šio teismo sprendimo įsiteisėjimo dieną, t. y. darbo sutarties nutraukimo momentas, lyginant su tuo, kuris konstatuotas neįsiteisėjusiam darbo ginčų komisijos sprendime, bus nukeltas. Kasacinis teismas nusprendė, kad apeliacinės instancijos teismo DK 218 straipsnio 6 dalyje nustatytų teisinių pasekmių tinkamas konstatavimas (momento, nuo kurio darbo sutartis laikoma nutraukta, nustatymas), kai pirmosios instancijos teismas šiuo klausimu iš viso nepasisakė, nelaikytinas apeliantei (ieškovei) blogesnio sprendimo priėmimu, nes tokiu būdu apeliantės padėtis nėra pabloginta, yra užtikrintas apibrėžtumas ir nepaliekama neišspręstų tiesiogiai su ginčo santykiais susijusių klausimų.

FIZINIO ASMENS BANKROTAS

Civilinių bylų skyriaus teisėjas Vincas Verseckas

Fizinio asmens bankroto institutu siekiama sudaryti sąlygas atkurti sąžiningų fizinių asmenų mokumą, užtikrinant kreditorių reikalavimų tenkinimą Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo (toliau – FABĮ) nustatyta tvarka, siekiant teisingos skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyros. Šiuo institutu iš esmės siekiama vienas kitam prieštaraujančių tikslų, kuriuos būtina derinti: apsaugoti fizinį asmenį nuo sunkių ekonominių ir socialinių padarinių ir padėti jam grįžti į visavertį gyvenimą, t. y. grąžinti skolininko ekonominę pajėgumą, kartu maksimaliai apsaugoti ir ginti jo kreditorių interesus. Dėl to neatsitiktinai 2019 metais kasacinio teismo nutartyse gana dažnai spręsti klausimai, susiję būtent su šių dviejų interesų teisingos

pusiausvyros paieškomis.

Kredito įstaigų teikiamos fiziniams asmenims paskolos gana dažnai užtikrinamos vienam ar keliems asmenims nuosavybės teise priklausančio nekilnojamojo turto įkeitimu (hipoteka). Iškelus fizinio asmens bankroto bylą, šio proceso metu iškyla sunkumų realizuoti tokį turtą. Dėl to teismas, fizinio asmens bankroto procese sprendamas šiuos klausimus, bankroto teisės normas taiko siekdamas užtikrinti, kad turtas būtų parduotas išlaikant teisingą skolininko ir kreditorių interesų pusiausvyrą. Toliau aptariamose 2019 metų nutartyse pateikiami naujausi teisės normų dėl hipoteka užtikrinto turto realizavimo fizinio asmens bankroto procese išaiškinimai: dėl priverstinio hipoteka įkeisto turto, kurio dalis priklauso bankrutuojančiam fiziniam asmeniui, o kita dalis – nebankrutuojančiam asmeniui, pardavimo; dėl bankrutuojančio fizinio asmens, gyvenančio kartu su nepilnamečiais vaikais, paskutinio gyvenamojo būsto priverstinio pardavimo; dėl galimybės baigti fizinio asmens bankroto procesą pasibaigus mokumo atkūrimo plano terminui ir esant neparduotam šiam asmeniui priklausančiam nekilnojamajam turtui.

Hipoteka įkeisto turto, priklausančio bendraturčiams, kurių vienas bankrutuoja, pardavimo tvarka yra sudėtinė mokumo atkūrimo plano dalis. Dėl to teismas, sprenddamas dėl fizinio asmens mokumo atkūrimo plano, kuriam nepritarė kreditorių susirinkimas, (ne)tvirtinimo, turi nustatyti teisiškai reikšmingas aplinkybes dėl turto kaip vieneto pardavimo ne tik remdamasis vienos šalies nuomone dėl didesnės turto kainos parduodant jį vienu ar kitu būdu, bet ir siūlydamas šalims pateikti papildomus įrodymus ar sprenddamas dėl ekspertizės skyrimo.

Civilinė byla Nr. e3K-3-128-219/2019

Vienoje iš bylų kasacinis teismas, sprenddamas dėl mokumo atkūrimo plano tvirtinimo fizinio asmens bankroto byloje, pasisakė dėl hipoteka įkeisto turto, priklausančio keliems asmenims, pardavimo tvarkos. Tvirtinant fizinio asmens mokumo atkūrimo planą bankroto byloje kilo klausimas, ar leisti parduoti tik bankrutuojančiam asmeniui priklausančią buto dalį, ar visą sutuoktiniams (iš kurių vienas yra bankrutuojantis asmuo) priklausančią ir bankui įkeistą butą kaip vieną turtinį kompleksą.

Šioje byloje sutuoktiniai, sudarę su banku kredito sutartį, tapo solidariaisiais skolininkais, o kredito grąžinimui užtikrinti hipoteka įkeitė sau priklausančią butą. Kadangi skolininkai nevykdė kredito sutarties, buvo išduotas vykdomasis įrašas priverstinai išieškoti skolą iš abiejų skolininkų ir išieškojimas nukreiptas į įkeistą turtą. Išieškojimas iš turto buvo sustabdytas, nes vienam iš skolininkų buvo iškelta fizinio asmens bankroto byla. Sprendžiant dėl bankrutuojančio fizinio asmens mokumo atkūrimo plano patvirtinimo, bankas išreiškė pageidavimą, kad bankrutuojančio asmens ir jo sutuoktinės bankui įkeistas butas būtų parduotas ne dalimis, o kaip nedalomas turtinis vienetas, taip siekiant gauti už jį didesnę kainą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai šį prašymą atmetė ir patvirtino mokumo atkūrimo planą, pagal kurį leista parduoti tik bankrutuojančiam asmeniui priklausančią buto dalį.

Kasacinis teismas, aiškindamas hipoteka įkeisto turto pardavimo tvarką, pažymėjo, kad iki

2018 m. birželio 26 d. FABĮ nereglementavo bankrutuojančio asmens bendrąja jungtine ar bendrąja daline nuosavybe valdomo turto pardavimo tvarkos. Ši spraga buvo užpildoma kasacinio teismo praktika, kurioje buvo akcentuojamas kompleksiškas hipoteka įkeisto turto, priklausančio tiek bankrutuojančiai įmonei, tiek bankrutuojančiam fiziniam asmeniui, tiek tretiesiems nebankrutuojantiems asmenims, pardavimas, taip siekiant gauti didesnę kainą ir užtikrinti kreditoriaus bei skolininko interesų pusiausvyrą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad tiek kreditoriaus, tiek skolininko interesus atitiktų tinkamas įkeisto turto įkainojimas ir pardavimas kuo didesne kaina. Dėl to hipotekos kreditoriaus ir (ar) skolininko teisinė padėtis hipotekos objekto atžvilgiu negali tapti blogesnė dėl ne nuo jų priklausančių veiksnių, t. y. kaip nagrinėjamoje byloje dėl to, kad vienas iš solidariųjų turto bendraskolių bankrutuoja, o kitas – ne, bet jis nesutinka parduoti hipoteka įkeisto turto kaip vieneto.

Nuo 2018 m. birželio 26 d. įsigaliojusiomis FABĮ nuostatomis buvo sureguliuota bankrutuojančiam ir nebankrutuojančiam asmeniui bendrąja jungtine ar daline nuosavybe priklausančio turto pardavimo tvarka, iš esmės pripažįstant teismui teisę kreditoriaus ir (ar) skolininko prašymu leisti pardavinėti turtą kaip vientisą objektą, jei taip būtų galima gauti didesnę kainą nei pardavinėjant jį dalimis ir jei tai atitinka kreditoriaus ir skolininko interesus.

Kadangi kreditorius prašymą leisti parduoti butą kaip turtinį vienetą teismui pateikė galiojant naujoms įstatymo nuostatomis, tai kasacinis teismas konstatavo, jog tuo atveju, kai vienas, keli ar visi skolininkai, į kurių bendrosios nuosavybės teise valdomą hipoteka įkeistą turtą yra nukreiptas skolų išieškojimas FABĮ ir CPK nustatyta tvarka, nesutinka parduoti bendrosios nuosavybės teise valdomo turto kaip turtinio vieneto, teismas turi aiškintis nesutikimo aplinkybes (priežastis) ir pagal bylos duomenis spręsti dėl galimybės parduoti turtą kaip turtinį vienetą brangiau nei parduodant jį dalimis. Nustatęs, kad turtas pagal bylos duomenis gali būti brangiau parduotas kaip vientisas objektas, o atsisakymas jį parduoti tokiu būdu yra savitiksliis, neatitinkantis siekio realizuoti turtą kuo palankesnėmis sąlygomis, patenkinti kuo daugiau kreditorių reikalavimų ir neužtikrinantis suinteresuotų asmenų (kreditoriaus, bankrutuojančio asmens ir nebankrutuojančio skolininko bendraturčio) interesų pusiausvyros, teismas turi diskreciją leisti jį parduoti kaip turtinį vienetą.

Kasacinis teismas sprendė, kad nagrinėjamoje bankroto byloje kreditoriaus (banko) prašymas leisti parduoti butą kaip turtinį vienetą galėjo būti atmestas nepagrįstai, nes teismai suabsoliutino bankrutuojančio asmens sutuoktinės nesutikimą parduoti butą kaip turtinį vienetą. Teismai, siekdami tiek kreditoriaus, tiek skolininkų (bendraturčių) interesų pusiausvyros, nenustatė bei nepalygino įkeisto turto, kaip turtinio vieneto, ir bendraturčiams priklausančių atskirų jo dalių galimų pardavimo kainų. Dėl to, kad nebuvo nustatytos teisiškai reikšmingos aplinkybės, kasacinis teismas panaikino teismų procesinius sprendimus ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Teismas leidimo parduoti bankrutuojančio fizinio asmens gyvenamąjį būstą, kuriame jis gyvena kartu su nepilnamečiais vaikais, klausimą turi išspręsti tvirtindamas mokumo atkūrimo planą. Kai toks klausimas jau buvo išnagrinėtas ir išspręstas anks-

tesne įsiteisėjusia teismo nutartimi patvirtinti mokumo atkūrimo planą, jame nustatant bankrutuojančio asmens nekilnojamųjų daiktų pardavimo sąlygas ir šio turto pardavimo atidėjimo terminą, teismai negali pakartotinai spręsti šio klausimo. Teismas turėtų leisti fiziniam asmeniui ir įkaito turėtojai ar hipotekos kreditoriui susitariti neparduoti įkeisto turto, jei išsaugomas įkeistas turtas yra vienintelis gyvenamasis būstas, būtinas fizinio asmens ir jo išlaikomų asmenų poreikiams tenkinti, ir jei toks susitarimas nepažeidžia kitų kreditorių teisių.

Civilinė byla Nr. 3K-3-9-313/2019

Vienoje įdomesnių bylų kasacinis teismas pasisakė dėl teismo leidimo realizuoti bankrutuojančio fizinio asmens, gyvenančio kartu su nepilnamečiais vaikais, paskutinį gyvenamąjį būstą. Iškėlus fiziniam asmeniui bankroto bylą, buvo patvirtintas mokumo atkūrimo plano projektas, pagal kurį fiziniam asmeniui priklausantis butas, kuriame jis gyvena kartu su penkiais savo nepilnamečiais vaikais, ir dalis žemės sklypo turėjo būti parduodami kaip atskiri vienetai kreditorių nustatyta tvarka ir kainomis ne anksčiau kaip po vienerių metų nuo plano patvirtinimo dienos. Praėjus vienerių metų terminui, bankroto administratorė kreipėsi į teismą, prašydama leisti tęsti turto pardavimo procedūrą – realizuoti paskutinį šiam asmeniui priklausančią gyvenamąjį būstą, kuriame jis gyvena kartu su nepilnamečiais vaikais.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad teismas, tvirtindamas pateiktą mokumo atkūrimo planą, įvertino bankrutuojančio fizinio asmens nepilnamečių vaikų, kreditorių interesus ir leido parduoti bankrutuojančio fizinio asmens būstą ne anksčiau kaip po vienerių metų. Kasacinis teismas pažymėjo, kad teismo nutartis patvirtinti mokumo atkūrimo planą, kuriame yra nustatyta bankrutuojančio skolininko turto pardavimo tvarka ir nustatytas atidėjimo terminas parduoti gyvenamąjį būstą, kai bankrutuoja fizinis asmuo, gyvenantis kartu su nepilnamečiais vaikais, yra prilyginama pagal CK 3.85 straipsnio 2 dalį teismo leidimui sudaryti nekilnojamojo daikto sandorius sutuoktiniams, turintiems nepilnamečių vaikų. Per mokumo atkūrimo plane nurodytą turto pardavimo atidėjimo laikotarpį fizinis asmuo turi susirasti pirkti ar išsinuomoti kitą būstą. Kadangi klausimas dėl leidimo parduoti bankrutuojančio fizinio asmens nekilnojamuosius daiktus jau išspręstas ankstesne įsiteisėjusia teismo nutartimi (tvirtinant mokumo atkūrimo planą), joje nustatytos bankrutuojančio asmens nekilnojamųjų daiktų pardavimo sąlygos ir turto pardavimo atidėjimo terminas, tai teismai turėjo bylą nutraukti pagal CPK 293 straipsnio 3 punktą, o ne pakartotinai spręsti klausimą dėl leidimo parduoti turtą. Dėl to kasacinis teismas panaikino teismų nutartis ir nutraukė civilinę bylą.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad nuo 2016 m. sausio 1 d. įsigaliojo FABĮ pakeitimai, kuriais, be kita ko, siekiama apsaugoti socialiai pažeidžiamų asmenų, auginančių nepilnamečius vaikus, teises į būstą. FABĮ nustatytas naujas mokumo atkūrimo plano reikalavimas plane sudaryti nenumatomo parduoti fizinio asmens turimo turto (taip pat ir įkeisto), būtino fizinio asmens ir (ar) jo išlaikomų asmenų poreikiams tenkinti, sąrašą. Nors nagrinėtos bylos atveju fizinio asmens bankroto procesas buvo pradėtas iki šio įstatymo įsigaliojimo, tačiau pateiktų plano patikslinimų tvirtinimas vyko jau laikantis pakeistame įstatyme nustatytos tvarkos.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad tam tikrais atvejais kreditoriams gali būti mažiau naudinga parduoti įkeistą turtą fizinio asmens bankroto proceso metu nei jį išsaugoti. Dėl to sudaroma galimybė teismui leisti skolininkams pasilikti jų būstą, jei ši alternatyva kreditoriams būtų naudingesnė už būsto pardavimą. Tokia situacija gali susidaryti, kai būstas yra nuvertėjęs ir pragyvenimo jame išlaidos yra mažos. Fiziniam asmeniui ir įkaito turėtojui ar hipotekos kreditoriui susitarus neparduoti įkeisto turto, šis susitarimas turėtų būti teikiamas teismui, o šis, vertindamas fizinio asmens nemokumą, turėtų atsižvelgti ir į įkaito turėtojo ir (ar) hipotekos kreditoriaus reikalavimus, kurie po fizinio asmens bankroto bylos pabaigos neturėtų būti nurašomi. Sudarius susitarimą neparduoti turto, fizinio asmens skolų, dėl kurių atsirado įkaito turėtojų ir (ar) hipotekos kreditorių reikalavimai, mokėjimo terminai nėra laikomi pasibaigusiais. Galimybė bankrutuojančiam fiziniam asmeniui susitarti su įkeisto turto kreditoriais ir taip išsaugoti tam tikrą įkeistą turtą bankroto proceso metu leistų išvengti visiško fizinio asmens nuskurdinimo. Tokia galimybė atitiktų ir kreditorių interesus, nes, nenustačius plane įkeisto turto pardavimo, mokėjimai įkeisto turto turėtojui ar hipotekos kreditoriui būtų atliekami kiekvieną mėnesį pagal sudarytą susitarimą iš fizinio asmens būtiniesiems poreikiams skiriamų lėšų. Dėl to kasacinis teismas išaiškino, kad teismas ir bankroto administratorius, atlikdami tolesnes bankroto procedūras, turėtų atsižvelgti į pasikeitusį teisinį reglamentavimą ir tuo atveju, jei būtų kreiptasi dėl mokumo atkūrimo plano patikslinimo, jais vadovaudamiesi galutinai spręsti dėl turto pardavimo.

Tuo atveju, kai kreditoriai neįvykdo pareigos nustatyti dvejose varžytynėse neparduoto turto kainą bei atsisako perimti nekilnojamąjį turtą natūra, turi būti fiksuojamas mokumo atkūrimo plano įvykdymo momentas ir kartu kreditoriaus atsisakymas likusios savo reikalavimo dalies. Visais atvejais, suėjus nustatytam plano įgyvendinimo terminui (ir teismui jo nepratęsęs), bankroto byla turi būti baigiama arba bankroto procesas nutraukiamas.

Civilinė byla Nr. e3K-3-316-313/2019

Fizinio asmens mokumo atkūrimo planas sudaromas ir jo tvirtinimo procedūros vykdomos siekiant teisingos kreditorių ir skolininko (fizinio asmens) interesų pusiausvyros. Šis planas ir jame nurodytos priemonės fizinio asmens mokumui pagerinti yra susitarimo su kreditoriais išraiška. Vienoje kasacinio teismo nagrinėtoje byloje buvo nustatyta, kad teismo nutartimi buvo patvirtintas mokumo atkūrimo planas, jame nurodyta plano įgyvendinimo trukmė, nustatyta fizinių asmenų nekilnojamojo turto pardavimo tvarka. Bankrutuojantys fiziniai asmenys kreipėsi į teismą, prašydami įpareigoti bankroto administratorę nutraukti vykdomas ar ketinamas vykdyti jų turto varžytynes ir rengti bankroto proceso pabaigos dokumentus, nes suėjęs mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo terminas. Bylą nagrinėję teismai leido bankroto administratoriui du mėnesius nuo nutarties priėmimo dienos tęsti nekilnojamojo turto pardavimą supaprastinta tvarka, o po šio termino pradėti bankroto proceso užbaigimo veiksmus.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad, vykdant bankroto procedūras, svarbus ne vien tik bankrutuojančių fizinių asmenų, bet ir kreditorių sąžiningas elgesys ir jų pastangos visomis įmanomo-

mis priemonėmis pasiekti bankroto tikslų. Pagal FABĮ 27 straipsnio 2 dalį, dvejose varžytynėse nepardavus skolininko turto, kreditorių susirinkimui tenka pareiga nustatyti turto kainą vėliau vyksiančiose varžytynėse, o po dvejų neįvykusių varžytynių įkaito turėtojas turi teisę perimti turtą už varžytynėse nustatytą kainą (FABĮ 27 straipsnio 5 dalis). Taigi kreditoriai, o ypač kreditorius, kuris yra įkaito turėtojas, įgyvendinant mokumo atkūrimo planą turi galimybę ir nuožiūrą įgyvendinti savo turimus kreditoriaus reikalavimus. Todėl tuo atveju, kai kreditoriai nepajėgia per trejų metų laikotarpį nustatyti tokios realizuotino turto kainos, kad įvyktų varžytynės, arba nesant galimybės realizuoti to turto varžytynių būdu ir kreditoriams atsisakius perimti šį turtą savo nuosavybėn, laikytina, kad jie patys neįvykdo savo turimų pareigų arba įkaitą turintys kreditoriai neįgyvendina savo teisių. Kasacinis teismas išaiškino, kad toks kreditorių elgesys, kai pastarieji neįgyvendina savo teisių realizuoti arba perimti turtą per trejų metų laikotarpį, iš esmės yra prilygintinas reikalavimų į tą turtą atsisakymui FABĮ 30 straipsnio 2 dalies 3 punkte įtvirtintos taisyklės prasme, nes mokumo atkūrimo planas turi būti įgyvendintas laikantis jam nustatyto termino. Tai reiškia, kad kreditoriai negali savo pasyviu elgesiu nerealizuoti įkeisto turto už tokią kainą, kuri nėra paklausio rinkoje, ir taip stabdyti ar net reikalauti nutraukti skolininkų mokumo atkūrimo procesą. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad, kreditoriams neįvykdžius pareigos nustatyti dvejose varžytynėse neparduoto turto kainą bei atsisakius perimti nekilnojamąjį turtą natūra, turi būti fiksuojamas mokumo atkūrimo plano įvykdymo momentas ir kartu kreditoriaus atsisakymas likusios savo reikalavimo dalies.

Pagal FABĮ nuostatas mokumo atkūrimo plano įgyvendinimą ir bankroto pabaigą lemia ne tik fizinių asmenų pastangos įgyvendinti planą ir kaip galima daugiau atsiskaityti su kreditoriais, bet ir pačių kreditorių aktyvus dalyvavimas bankroto procese. Dėl to paskutinis plane nustatytas mokėjimas besąlygiškai nesiejamas nei su paskutine įmoka pagal plane nustatytą grafiką, nei su būtinybe parduoti nekilnojamąjį turtą, šiuo atveju tikslinga pagal konkrečias aplinkybes įvertinti tiek bankrutuojančių fizinių asmenų, tiek ir kreditorių veiksmus, siekiant bankroto bylos pabaigos. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad visais atvejais, suėjus nustatytam plano įgyvendinimo terminui (ir teismui jo nepratęsus), bankroto byla turi būti baigiama arba bankroto procesas nutraukiamas. Dėl to, atsižvelgdamas į byloje nustatytas aplinkybes, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

CIVILINIS PROCESAS

Civilinių bylų skyriaus teisėjas Andžej Maciejewski

Civilinio proceso taisyklės yra skirtos tinkamam teisingumo vykdymui užtikrinti. Civilinio proceso teisės normos turi užtikrinti veiksmingą asmens teisės į teismą, įtvirtintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje bei Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau – Konvencija), įgyvendinimą abiem ginčo šalims. Tinkamas teismo procesas yra būtina sąlyga teisingai išspręsti bylą. Teisės į tinkamą teismo procesą principas tiesiogiai įtvirtintas Konvencijos 6 straipsnyje, todėl kasacinio teismo praktikoje nuosekliai remiamasi Europos Žmogaus

Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencija. Valstybė, garantuodama teisę kreiptis į teismą dėl teisminės gynybos, kartu turi užtikrinti, kad teismo procesas vyktų sąžiningai, operatyviai, kvalifikuotai, kad būtų gerbiamos šalių teisės, o bylą nagrinėjantis teismas būtų nešališkas ir nepriklausomas.

Igyvendinant teisės į tinkamą teismo procesą principą, kiekvienu atveju byloje būtina nustatyti teisingą susidūrusių interesų pusiausvyrą. Pavyzdžiui, vienoje iš toliau apžvelgiamų kasacinio teismo bylų buvo sprendžiama dėl šalies teisės būti informuotai apie teismo procesą bei išklaustyti ir proceso koncentruotumo bei veiksmingumo reikalavimų nulemtų kitos proceso šalies teisių pusiausvyros, kitoje byloje kilo nuo sunkaus nusikaltimo nukentėjusios šalies teisės į teismą ir šį nusikaltimą padariusių asmenų, kuriems pareikšto ieškinio buvo atsisakyta baudžiamojoje byloje, teisėtų lūkesčių nebūti pakartotinai patrauktiems į teismą suderinimo klausimas.

Asmens teisė į teisingą teismą suponuoja teisėtą lūkestį, kad teismas priimtų motyvuotą ir pagrįstą sprendimą ne tik dėl ginčo esmės, bet ir dėl šalių išlaidų, atsiradusių dėl teismo kreipimosi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą ar į kitą teismą, kurio jurisdikcijai priskirta byloje taikytino teisės akto atitikties aukštesnės galios teisės aktams kontrolė, arba į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą (toliau – Teisingumo Teismas) dėl prejudicinio sprendimo, paskirstymo.

Toliau apžvelgiamos kelios reikšmingos 2019 m. priimtose nutartys, kuriose suformuluotos naujos kai kurių civilinio proceso teisės normų aiškinimo ir taikymo taisyklės.

Atsisakymas priimti ieškovės, nukentėjusios nuo seksualinės prievartos, ieškinį dėl žalos atlyginimo tuo pagrindu, kad baudžiamojoje byloje priimtas jos ieškinio atsisakymas ir atitinkama bylos dalis nutraukta, būtų nepateisinamas jos teisės į teismą ribojimas.

Civilinė byla Nr. e3K-3-52-469/2019

Byloje buvo sprendžiama dėl civilinio ieškinio atsisakymo baudžiamojoje byloje įtakos reikiant tapatų ieškinį civilinio proceso tvarka.

Kasacinis teismas konstatavo, kad civilinio ieškinio atsisakymo pareiškimo ir priėmimo tvarka BPK neregamentuota, dėl to, atsižvelgiant į BPK 113 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą įstatymų taikymo taisyklę, sprendžiant šiuos proceso klausimus turi būti taikomos atitinkamos CPK normos.

Teisinis reglamentavimas bei EŽTT jurisprudencija suponuoja, kad teismas, kuriam pareiškiamas suinteresuoto asmens ieškinio atsisakymas, nepriklausomai nuo to, ar tai vyksta nagrinėjant civilinę ar baudžiamąją bylą, pirma, turi pareigą tinkamai išaiškinti įstatyme nustatytas tokio procesinio veiksmo teisinės pasekmės ir, antra, gali priimti atsisakymą tik nesant abejonių, kad tai atitinka tikrąją asmens valią ir neprieštarauja imperatyviosioms įstatymo normoms ar viešajam interesui. Baudžiamąją bylą nagrinėjantis teismas, spręsdamas dėl nukentėjusio nuo nusikaltimo asmens ieškinio atsisakymo priėmimo, turi, be kita ko, įvertinti nusikaltimo, kuriuo padaryta žala, pobūdį, nukentėjusio asmens amžių, psichologinę būseną, neteisėtos įtakos

jo apsisprendimui tikimybę ir kitas reikšmingas bylos aplinkybes, galinčias daryti įtaką asmens pareiškimui dėl ieškinio atsisakymo.

Tarptautinėje ir Europos Sąjungos teisėje pabrėžiami tokie proceso ypatumai ir būtinybė imtis visų reikiamų priemonių nuo seksualinės prievartos nukentėjusio asmens interesams apsaugoti. Antai EŽTT praktikoje pagal Konvencijos 6 straipsnį (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą), taip pat Konvencijos 8 straipsnį (teisė į privataus gyvenimo gerbimą), be kita ko, nurodoma, kad gynybos interesai turi būti apsvarstyti atsižvelgiant į nukentėjusiųjų interesus (turi būti nustatyta šių interesų pusiausvyra). Būtent, auka dažnai supranta baudžiamąjį procesą dėl lytinių nusikalstamų veikų kaip sunkų išbandymą, ypač kai iš jos prieš jos norą reikalaujama susitikti su kaltinamuoju. Šios ypatybės dar labiau išryškėja byloje, kurioje nukentėjusysis yra nepilnametis. Taigi tokiaime procese gali būti imamas tam tikrų priemonių siekiant apsaugoti nukentėjusį su sąlyga, kad tokios priemonės gali būti suderintos su tinkamu ir veiksmingu gynybos teisių įgyvendinimu (žr., pvz., su atitinkamais pakeitimais 2015 m. gegužės 28 d. sprendimo byloje Y. prieš Slovėniją, peticijos Nr. 41107/10, par. 103).

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad teismo pareigos pagal nacionalinę teisę užtikrinti, kad nukentėjusiajam nuo seksualinės prievartos būtų priteistas žalos atlyginimas, nevykdymas (netinkamas vykdymas) gali prisidėti prie Konvencijos 3 straipsnio (nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimas) procesinio aspekto, iš esmės įpareigojančio valstybę vykdyti veiksmingą baudžiamąjį procesą dėl tokios prievartos, pažeidimo nustatymo (su atitinkamais pakeitimais EŽTT 2017 m. spalio 3 d. sprendimas byloje D. M. D. prieš Rumuniją, peticijos Nr. 23022/13).

Įstatyme įtvirtintas draudimas atsisakius ieškinio vėl kreiptis į teismą su tapačiu ieškiniu yra skirtas ir teisinio tikrumo bei atsakovų teisėtų lūkesčių nebūti pakartotinai patrauktiems į teismą apsaugai. Įvertinusi baudžiamųjų bylų aplinkybes, be kita ko, tai, kad žala ieškovei padaryta sunkiu seksualiniu grupės bendrininkų nusikaltimu, atsižvelgdama į ieškinio atsisakymo baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu aplinkybes, į tai, kad nėra teismo sprendimo, kuriuo nusikaltimu padarytos žalos atlyginimo klausimas išspręstas iš esmės, teisėjų kolegija konstatavo, kad prioritetą turi būti teikiamas ieškovės teisės į teismą gynimui, o ne atsakovų lūkesčiui nemokėti nusikaltimu padarytos žalos atlyginimo.

Procesinių dokumentų įteikimas šaliai teisine fikcija grindžiamu įteikimo būdu (pripažįstant juos įteiktais praėjus dešimčiai dienų nuo jų išsiuntimo), prieš tai išnaudojus kitas teismui prieinamas protingas priemones įteikti dokumentus faktiškai, nėra kliūtis priimti sprendimą už akių; tačiau ta aplinkybė, kad buvo remtasi įteikimo fikcija, laikytina svarbia priežastimi, dėl kurios turi būti atnaujinamas terminas pareiškimui dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo pateikti.

Civilinė byla Nr. e3K-7-16-313/2019

Byloje buvo sprendžiami procesinių dokumentų įteikimo juridiniam asmeniui tinkamumo ir termino atnaujinimo pareiškimui dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo pateikti klausimai.

Procesinių dokumentų, išsiųstų juridinio asmens buveinės adresu, laikymas įteiktais pagal

įstatymą praėjus dešimčiai dienų nuo išsiuntimo, nepaisant to, kad asmuo faktiškai procesinių dokumentų neatsiėmė ir jie buvo grąžinti teismui, savo esme yra įteikimo fikcija. Įstatymo leidėjo valia šis teisine fikcija grindžiamas dokumentų įteikimo būdas nustatytas kaip subsidiarus. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad, nepavykus faktiškai įteikti procesinio dokumento juridinio asmens registruotos buveinės adresu, teismas turi išnaudoti kitas jam prieinamas priemones, pavyzdžiui, siųsti dokumentus kitų byloje dalyvaujančių asmenų nurodytais, juridinio asmens vadovo gyvenamosios vietos adresais, naudotis elektroninėmis įteikimo priemonėmis ir kt. Tik išnaudojus šias galimybes procesiniai dokumentai gali būti pripažinti įteiktais praėjus dešimčiai dienų nuo jų išsiuntimo į juridinio asmens registruotą buveinę (CPK 123 straipsnio 4 dalis).

Išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad yra pagrindas keisti pradėtą formuoti kasacinio teismo praktiką dėl CPK 123 straipsnio 4 dalyje įtvirtinto teisine fikcija grindžiamo procesinių dokumentų įteikimo juridiniam asmeniui būdo nesuderinamumo su galimybe priimti sprendimą už akių. Tuo atveju, kai šalis apie pradėtą prieš ją procesą informuojama CPK 123 straipsnio 4 dalyje nustatyta tvarka, teismas, prieš tai išnaudojęs kitas jam prieinamas protingas priemones, siekdamas faktiškai įteikti procesinius dokumentus šaliai, esant CPK 285 straipsnyje nustatytiems pagrindams, gali priimti sprendimą už akių, taip pat tokia pačia forma įteikti sprendimą už akių šaliai, prieš kurią jis priimtas.

Išplėstinė teisėjų kolegija, panaikindama teismų sprendimus bei atnaujinama terminą atsakovių pareiškimui dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo pateikti, šioje byloje suformulavo teisės aiškinimo taisyklę: tuo atveju, kai sprendimas už akių priimtas prieš šalį, kuri apie pradėtą civilinę bylą buvo informuota teisine fikcija grindžiamu įteikimo būdu, tokiai šaliai pateikus pareiškimą dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo praleidus CPK 287 straipsnio 1 dalyje nustatytą terminą, ta aplinkybė, kad buvo remtasi įteikimo fikcija, laikytina svarbia priežastimi, dėl kurios turi būti atnaujinamas terminas pareiškimui dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo pateikti, taip užtikrinant asmens teisę į teisminę gynybą ir teisingą teismo procesą. CPK 287 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisės norma, jog prašymas atnaujinti praleistą pareiškimo padavimo terminą negali būti paduotas, jeigu praėjo daugiau kaip trys mėnesiai nuo sprendimo už akių priėmimo dienos, gali būti taikoma tik toms procesinėms situacijoms, kai prašymą peržiūrėti sprendimą už akių paduoda asmuo, kuris buvo faktiškai (realiai) informuotas apie teismo procesą.

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat akcentavo, kad tuo atveju, kai praleistas terminas pareiškimui dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo pateikti atnaujinamas dėl to, kad procesiniai dokumentai šaliai – juridiniam asmeniui – įteikti CPK 123 straipsnio 4 dalyje nustatyta teisine fikcija grindžiamu būdu, ir pareiškimas priimamas nagrinėti, pareiškimą pateikusiai šaliai kaip nevykdžiusiai duomenų apie savo buveinę atskleidimo pareigos tenka CPK 288 straipsnio 7 dalyje nustatytos tokio proceso pasekmės – teismas galėtų priteisti tik pusę bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, skirti baudą.

Šalis, dėl kurios buvo priimtas sprendimas už akių, turi teisę paduoti kasacinį skundą dėl apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo, priimto dėl dalies ieškinio reikalavimų, atmestų pirmosios instancijos teismo.

Civilinė byla Nr. e3K-3-241-701/2019

Byloje buvo sprendžiama dėl šalies, dėl kurios buvo priimtas sprendimas už akių, teisės paduoti kasacinį skundą, kai kasacinio apskundimo objektas yra apeliacinės instancijos teismo nutartis, priimta aktyviosios šalies inicijuotame apeliaciniame bylos nagrinėjimo procese.

Ieškovas apeliaciniu skundu skundė tik pirmosios instancijos teismo sprendimo už akių dalį, kuria dalis jo ieškinio buvo atmesta; pirmosios instancijos teismo sprendimo už akių dalis, kuria iš dalies patenkintas ieškovo ieškinys, nebuvo skundžiama ir nėra peržiūrėta apeliacine tvarka; apeliacinės instancijos teismas skundžiama nutartimi pakeitė tik pirmosios instancijos teismo sprendimo už akių dalis, kuriomis dalis ieškinio buvo atmesta ir paskirstytos bylinėjimosi išlaidos, o kitą pirmosios instancijos teismo sprendimo už akių dalį, šiai nesant peržiūrėjimo apeliacine tvarka objektu, paliko nepakeistą.

Kasacinis teismas, vertindamas CPK 285 straipsnio 5 dalyje nustatytą draudimą šaliai, dėl kurios priimtas sprendimas už akių, apskūsti šį sprendimą apeliacine ar kasacine tvarka šiai šaliai suteiktų procesinių garantijų kontekste, pažymėjo, kad pasyvioji šalis tokiu atveju turi teisę pasinaudoti specialia teismo sprendimo už akių peržiūrėjimo procedūra, t. y. ji gali CPK 287 straipsnyje nustatyta tvarka paduoti pareiškimą dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo. Toks pasyviosios šalies procesinių teisių ribojimas yra pateisinamas tuo, kad pirmosios instancijos teismas sprendimą už akių priima atlikdamas formalų atvykusios (procesinį dokumentą pateikusios) šalies pateiktų ir nurodytų įrodymų vertinimą, visapusiškai netiria bylos aplinkybių ir neatlieka išsamaus surinktų įrodymų vertinimo. Pareiškimas dėl teismo sprendimo už akių peržiūrėjimo nėra skundas dėl šio teismo sprendimo, paduodamas aukštesnės instancijos teismui, kad būtų ištaisytos pirmosios instancijos teismo padarytos teisės arba fakto klaidos. Tai galimybė pasyviajai šaliai, dėl kurios buvo priimtas sprendimas už akių, nurodyti šį sprendimą priėmusiam teismui aplinkybes, galinčias turėti įtakos šio sprendimo teisėtumui ir pagrįstumui, ir pateikti šias aplinkybes patvirtinančius įrodymus, kurių anksčiau ji nepateikė dėl savo pasyvumo, esant svarbioms priežastims, o tam tikrais atvejais tai ir galimybė nurodyti proceso teisės normų pažeidimus, dėl kurių byloje negalėjo būti priimtas teismo sprendimas už akių (CPK 288 straipsnio 4 dalis).

Teisėjų kolegija išaiškino, kad tuo atveju, kai pirmosios instancijos teismo sprendimu už akių ieškinio reikalavimai yra tenkinami iš dalies ir šio teismo sprendimo dalies, kuria dalis ieškinio reikalavimų atmesta, teisėtumo ir pagrįstumo patikrinimas apeliacine tvarka yra inicijuojamas pagal šalies, kurios prašymu buvo priimtas sprendimas už akių, apeliacinį skundą, šalis, dėl kurios buvo priimtas sprendimas už akių, turi teisę paduoti kasacinį skundą dėl apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo, kuriuo užbaigtas toks pirmosios instancijos teismo sprendimo už akių dalies peržiūrėjimo apeliacine tvarka procesas.

VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ TEISĖ

Civilinių bylų skyriaus teisėja Gražina Davidonienė

Lietuvos Aukščiausiajam Teismui 2019 metai, nors ir nebuvo išskirtinai produktyvūs kiekybine prasme (išnagrinėta 15 bylų, kurių vienoje sprendimas paskelbtas 2020 metais), kokybiškai išsiskyrė savo klausimų aktualumu, platumu: kasacinis teismas vienoje byloje kreipėsi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą (toliau – Teisingumo Teismas), kad šis dėl daugybės reikšmingų viešųjų pirkimų teisės klausimų priimtų prejudicinį sprendimą, o kitoje – po Teisingumo Teismo sprendimo nustatė naujų teisės aiškinimo taisyklių dėl vidaus sandorių (dėl šių bylų žr. skyrių „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kreipimaisi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą“); kasacinio teismo viešųjų pirkimų praktikoje aiškintos ir taikytos, be viešųjų pirkimų, įvairios teisės normos, įskaitant dėl daugiabučių namų renovavimo, vienkartinį pakuočių užstato sistemos, koncesijų ir jų santykio su kitomis teisės nuostatomis ir pan.

Kasacinio teismo 2019 metų viešųjų pirkimų ginčų praktikoje dominavo šios sritys: pirkimo sąlygų nustatymo ir tiekėjų pasiūlymų vertinimo teisėtumas, ginčai dėl viešojo pirkimo sutarties vykdymo. Nors ginčų dėl perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros procedūros tiesiogiai nebuvo pradėta, kasacinis teismas ne vienoje byloje savo iniciatyva pasisakė ir suformulavo reikšmingų teisės aiškinimo ir taikymo taisyklių dėl tiekėjų (ieškovų) teisinio suinteresuotumo ginčyti pirkimo sąlygas.

Pristatytų svarbiausių viešųjų pirkimų ginčų sričių, kurios aktualios kiekvienais metais, tendencijos ir svarbiausios teisinės idėjos yra šios: pirkimo sąlygų turinys privalo būti aiškus, šis reikalavimas aktualus ir perkančiosioms organizacijoms tikslinant pirkimo sąlygas; pirkimo sąlygoms, be kita ko, taikomas proporcingumo principas, reiškiantis perteklinio reikalavimų išsamumo draudimą; tiekėjams pripažįstamas teisinis suinteresuotumas ginčyti pirkimo sąlygas, jei jomis pažeidžiamos būtent jų subjektinės teisės; tiekėjų pasiūlymai *siaurąja prasme* yra atskira teisinė kategorija, kuriai taikomos konkrečios viešųjų pirkimų teisės normos ir jas aiškinanti teismų praktika; tiekėjai turi labai ribotas galimybes patikslinti savo pasiūlymus *siaurąja prasme*.

Toliau pateikiami kelių išnagrinėtų viešųjų pirkimų bylų iliustratyvūs gausios kasacinio teismo praktikos pavyzdžiai.

Tiekėjams pripažįstamas teisinis suinteresuotumas ginčyti atitinkamas viešojo pirkimo sąlygas, jei jomis pažeidžiamos konkrečiai jų, o ne visų ūkio subjektų teisės ir ieškovai patikimai tokį pažeidimą įrodo.

Civilinė byla Nr. e3K-3-296-378/2019

UAB „Utenos butų ūkis“ paskelbė trijų daugiabučių namų Utenoje modernizavimo rangos darbų be projektavimo viešuosius pirkimus (toliau – Konkursai). Tiekėjo ir perkančiosios or-

ganizacijos ginčas kilo dėl Konkursų sąlygų, pagal kurias rangovai, vykdysiantys daugiabučių renovavimo darbus, turėtų naudoti konkrečią apdailos plokštę „Fibrolight“. Šalys nesutarė dėl to, ar ieškovas apskritai gali kvestionuoti Konkursų sąlygas, atsižvelgiant į tai, kad jis pats prie jų turinio nustatymo prisidėjo, nes prieš tai buvo laimėjęs bendrą projektavimo ir darbų pirkimą ir, vykdydamas sutartį, darbo techniniame projekte buvo nurodęs konkrečias statybos medžiagas; be to, šalys laikėsi skirtingų pozicijų, ar viešajame darbų pirkimo konkurse rangovai turi teisę ginčyti pirkimo sąlygas dėl statybos proceso metu naudotinių medžiagų.

Kasacinis teismas konstatavo, kad tiekėjų suinteresuotumą, kaip sąlygą inicijuoti perkančiosios organizacijos veiksmų peržiūros procedūrą, apibrėžia dviejų elementų visuma: ieškovo tinkamumas ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus (veiksnius), įskaitant sprendimą nustatyti atitinkamas pirkimo sąlygas, ir jo subjektinių teisių pažeidimas dėl galimai neteisėtų pirkimo sąlygų. Tai – privalomos ir kartu taikomos teisinio suinteresuotumo sąlygos, kurios lemia tai, kad teismai nagrinėja šalių ginčą iš esmės tik tuo atveju (nebent dėl viešojo intereso apsaugos tai darytų savo iniciatyva), kai ieškinį laikydamasis įstatymuose nustatytos tvarkos pareiškia tinkamas ieškovas, įtikinamai ir patikimai įrodęs, jog būtent jo teisėtus interesus pažeidžia atitinkamos pirkimo sąlygos.

Perkančiosios organizacijos sprendimų (ar veiksmų) peržiūros procedūros objektas yra bet kokie jos sprendimai, kuriais pažeistos viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo nuostatos, nenustatant jokių suvaržymų dėl šių sprendimų prigimtės ir turinio, nepriklausomai nuo galimybės tiekėjui prisiteisti žalos atlyginimą bei sprendimų priėmimo momento. Bet koks perkančiosios organizacijos sprendimas, priimtas dėl viešojo pirkimo sutarties, patenkantis į viešųjų pirkimų reguliavimą ir galintis turėti teisinių pasekmių, nepriklausomai nuo to, ar šis aktas priimtas pagal formalią sutarties sudarymo procedūrą ar jos netaikant, yra sprendimas, kuriam turi būti taikoma peržiūros procedūra. Neabejotina, kad reikalavimas dėl statybų rangos procese naudotinių medžiagų iš principo gali daryti įtaką ne tik prekių gamintojų (platintojų), bet ir rangovų tarpusavio konkurencijai, pavyzdžiui, dėl pačios jų galimybės dalyvauti viešojo pirkimo konkurse, taip pat dėl jų varžymosi atitinkamai perkančiajai organizacijai pateikiant ekonomiškai patraukliausią pasiūlymą ir pan.

Vis dėlto kasacinis teismas konstatavo, kad nagrinėjamoje byloje nėra pagrindo pripažinti ieškovo suinteresuotumą kvestionuoti ginčo Konkursų sąlygas antrojo jo elemento – subjektinių teisių pažeidimo – pagrindu, nes jo ieškovas procese apskritai neįrodinėjo. Neginčytina, kad techninės specifikacijos nuostatomis, kuriose įtvirtintos konkrečios naudotinių prekių, įrenginių ar procesų nuorodos, potencialiai ribojama tiekėjų konkurencija, tačiau ieškovai, kreipdamiesi į teismą, kaip nurodyta pirmiau, turi ginti būtent savo galimai pažeistus interesus, o ne visų konkurentų teises.

Ieškovas viso ginčo metu (ikiteisminėje stadijoje, teismo procese) iš esmės abstrakčiai kvestionavo ginčo Konkurso sąlygas, nepateikdamas jokių bent kiek konkretesnių argumentų, kad jis turi blogesnes sąlygas įsigyti „Fibrolight“ plokščių ar turi geresnes panašią (lygiavertę) apdailos medžiagų įsigijimo sąlygas. Viso proceso metu ieškovas tik rėmėsi bendroju teisėtumo pagrindu, *ex injuria jus non oritur* (iš neteisės teisė neatsiranda) principu, viešųjų pirkimų principų ir kitų imperatyviųjų normų pažeidimu, tačiau konkrečiai nenurodė, kaip buvo pažeistos būtent jo

subjektinės teisės. Ieškovas, be bendro siekio (intereso) dalyvauti Konkursuose pagal pakeistas sąlygas lyginant su ankstesniais pirkimais, iš esmės nenurodė kitų argumentų, kurių pagrindu būtų galima spręsti apie jo teisių suvaržymą ar pažeidimą. Dėl šių priežasčių kasacinis teismas sprendė, kad ieškovas neįrodė turintis teisinį suinteresuotumą kvestionuoti ginčo Konkurso sąlygas.

Tiekėjai neįgyja teisės tikslinti pasiūlymo *siaurąją prasme* net ir tais atvejais, kai atitinkamas reikalavimas buvo suformuluotas neįprastai ir įtvirtintas nebūdingoje tokioms sąlygoms pirkimo dokumentų vietoje.

Civilinė byla Nr. e3K-3-211-969/2019

Koncertinė įstaiga Lietuvos nacionalinė filharmonija vykdė supaprastintą atvirą kultūros paskirties pastato didžiosios salės tvarkybos darbų ir remonto darbų pirkimo konkursą (toliau – Konkursas). Ieškovas Konkurse pateikė pasiūlymą, bet kartu nepateikė, kaip buvo reikalaujama pagal Konkurso sąlygas, tam tikrų techninių dokumentų: statybų aikštelės situacijos plano, laikinų evakuacijos planų, gaisro gesinimo priemonių išdėstymo plano, agregatų montavimo ant stogo plano (toliau – ir ginčo dokumentai). Šalių nesutarimas kilo dėl perkančiosios organizacijos sprendimo atmesti ieškovo pasiūlymą dėl nepateiktų ginčo dokumentų, atsižvelgiant į tai, kad reikalavimas juos pateikti Konkurso sąlygose buvo įtvirtintas neįprastoje vietoje (dalyje dėl užsakovo reikalavimų), be to, buvo vartojama galimai klaidinanti subjekto, turinčio pateikti šiuos dokumentus, sąvoka (rangovas, o ne tiekėjas).

Kasacinis teismas konstatavo, kad Konkurso sąlygose nustatytas reikalavimas pateikti ginčo dokumentus, atskirai nevertinant jo teisėtumo pagal kitus teisės aktus, yra pakankamai aiškus ir tikslus tiek, jog deramai informuotas ir rūpestingas ūkio subjektas galėtų suprasti, kad jis privalo pateikti aptariamus dokumentus su Konkurso pasiūlymu, o ne viešojo pirkimo sutarties vykdymo metu. Teismas, įvertinęs bylos medžiagą, sprendė, kad labiau tikėtina, jog ieškovas ginčo dokumentų nepateikė ne dėl to, kad jų turinys stokojo aiškumo, bet todėl, jog jis nepastebėjo reikalavimo juos pateikti. Pritartina ieškovui, kad ginčo dokumentų nurodymo Konkurso sąlygose vieta ir santykis su kitais reikalavimais, įtvirtintais dalyje „Užsakovo reikalavimai“, iš tiesų nėra įprastas. Vis dėlto sąvokos „kartu su pasiūlymu pateikti“ turinio bet koku atveju negalima aiškinti kitaip, nei jis įtvirtintas lingvistiškai. Sisteminiis viešojo pirkimo sąlygų aiškinimo rezultatas neturi lemti visiškai priešingos išvados, palyginus su lingvistine jų išraiška, nes tai būtų nepateisinama, nesuderinama su uolaus ir rūpestingo tiekėjo teisėtais lūkesčiais dėl jų supratimo.

Perkančiųjų organizacijų diskrecija formuluoti viešojo pirkimo sąlygas suponuoja poreikį tiekėjams išsamiai ir atidžiai susipažinti su visais viešojo pirkimo dokumentais bei juose iškeltais reikalavimais, juolab kad gali skirtis ne tik skirtingų perkančiųjų organizacijų vykdomų pirkimų, bet, kaip susiklostė šiuo atveju, ir to paties pirkėjo pakartotinai atliekamo pirkimo sąlygų turinys. Kita vertus, tiekėjų pareiga veikti apdairiai neeliminuoja perkančiųjų organizacijų pareigos kiek įmanoma aiškiau ir tiksliau apibrėžti reikalavimus jiems. Vis dėlto, kaip nurodyta pirmiau, labiau tikėtina, kad ieškovas ginčo dokumentų nepateikė iš esmės dėl to, jog nepaste-

bėjo atitinkamų Konkurso sąlygų, o ne dėl to, kad jam nebuvo aiškus jų turinys.

Kai tiekėjo pasiūlyme siaurąja prasme nustatomi reikšmingi trūkumai ir kai net pagal turiningojo vertinimo principą (*inter alia* (be kita ko), atsižvelgiant į dokumentų visumą) perkančioji organizacija negali konstatuoti jo atitikties iškeltiems reikalavimams, tuomet tiekėjo paaiškinimai kaip keičiantys pasiūlymą iš esmės yra nepriimtini ir toks pasiūlymas atmestinas; situacija, kai tiekėjui gali būti leidžiama paaiškinti atitinkamus neaiškius pasiūlymo elementus, yra daugiau išimtinio pobūdžio, pasiūlymo trūkumai turi būti *redakcinio pobūdžio, objektyviai nustatytini ir paprastai ištaisyтини*; svarbiau yra trūkumo turinys ir jį taisančio paaiškinimo (patikslinimo) naujoji pasiūlymo išraiška, o ne būdas ir forma, kaip nustatyta neatitiktis buvo paaiškinta ar pataisyta.

Kasacinis teismas konstatavo, kad duomenų nepateikimas apskritai nelaikytinas redakcinio pobūdžio trūkumu, kurį būtų galima objektyviai nustatyti ir paprastai ištaisyti. Be to, net jei tiekėjo padaryta klaida būtų akivaizdi (techninė), ji negali būti kvalifikuojama kaip redakcinio pobūdžio ir paprastai ištaisyтина, jei identifikuotą trūkumą galima pašalinti tik iš naujo teikiant duomenis ar net visą pasiūlymą; nėra pagrindo taikyti turinio viršenybės prieš formą principą ir dėl jo spręsti, kai pasiūlymo siaurąja prasme turinio, atitinkančio pirkimo sąlygų reikalavimus, tiekėjas apskritai nepateikė.

Kai viešojo pirkimo sąlygose aiškiai neįtvirtintas reikalavimas dėl teisės verstis veikla turėjimo, tiekėjams turi būti suteiktos plačios galimybės pasitaisyti dėl šio reikalavimo atitikties.

Civilinė byla Nr. e3K-3-469-469/2019

Viešoji įstaiga Vilniaus universiteto ligoninė Santaros klinikos vykdė atvirą angiografijos rentgeno aparatų pirkimo konkursą (toliau – Konkursas). Konkurso sąlygose buvo įtvirtinta, kad tiekėjų kvalifikacija netikrinama. Perkančioji organizacija, vertindama ieškovo pasiūlymą, kelis kartus kreipėsi į jį, prašydama paaiškinti pasiūlymą, pateikti licenciją (-as) ar laikinąją leidimą prekiauti, montuoti, prižiūrėti ir remontuoti pasiūlyme nurodytus jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinius bei jų priedus (galiojančius pasiūlymų pateikimo dieną – 2018 m. rugpjūčio 24 d.). Ieškovas pateikė atsakovei Radiacinės saugos centro 2018 m. rugsėjo 11 d. raštą, kuriame nurodyta, kad buvo nuspręsta pakeisti ieškovo turimų licencijų verstis veikla su jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais priedus, įrašant pakeitimus, susijusius su Konkurse ieškovo pasiūlytais „Azurion“ modelio angiografijos rentgeno aparatais. Taip pat ieškovas pateikė Radiacinės saugos centro 2014 m. išduotą licenciją ir jos priedus, kurių patikslinimai išduoti 2018 m. rugsėjo 11 d.

Perkančioji organizacija, kelis kartus keisdama sprendimus dėl Konkurso rezultatų, galiausiai atmetė ieškovo pasiūlymą, nes teisę verstis atitinkama veikla suteikiantys dokumentai buvo ieškovui išduoti (papildyti) po galutinio pasiūlymų pateikimo termino. Šalių ginčas iš esmės kilo dėl to, kaip – siaurai ar plačiai – reikėtų aiškinti kasacinio teismo 2017 m. vasario 14 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-7-23-248/2017 suformuluotas teisės aiškinimo ir taikymo taisykles, pa-

gal kurias dėl neaiškiai suformuluotų teisės verstis atitinkama veikla reikalavimų tiekėjams turi būti suteikta teisė pasitaisyti, įskaitant naujo subrangovo pasitelkimą. Atsižvelgiant į tai, nagrinėjamu atveju kilo poreikis kasaciniam teismui pasisakyti, ar tiekėjo teisė verstis veikla, kurią liudijantis dokumentas išduotas po galutinio pasiūlymų pateikimo termino, yra įgyta tinkamai, jei atitinkamas pajėgumo reikalavimas nebuvo įtvirtintas viešojo pirkimo sąlygose.

Kasacinis teismas nurodė, kad viena svarbiausių nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-7-23-248/2017 taisyklių, dėl kurios, be kita ko, ir buvo keičiama ligtolinė kasacinė jurisprudencija, – imperatyvas, pagal kurį bet koku atveju (net ir dėl ūkio subjektų teisės verstis veikla, kuri įtvirtinta kituose privalomuosiuose teisės aktuose) draudžiama atmesti tiekėjų pasiūlymus pagal iš anksto neišviešintas sąlygas. Tai – iš esmės universalus (bendrasis) imperatyvas, kurio esmė – tiekėjų nenaudai negalima taikyti bet kokių iš anksto viešojo pirkimo sąlygose neišviešintų reikalavimų, net ir visuotinai ar tam tikram subjektų ratui žinomo (ar turimo žinoti) teisinio reguliavimo; tiekėjų pasiūlymai negali būti vertinami kaip neatitinkantys aiškiai neišviešintų reikalavimų ir dėl to atmetami.

Iš kasacinio teismo praktikos matyti, kad yra nustatytos tik kelios šio imperatyvo išimtys, pagal kurias galima atmesti tiekėjo pasiūlymą pagal aiškiai viešojo pirkimo sąlygose neišviešintus kriterijus: *pirma*, kai tiekėjas nesugeba ištaisyti trūkumo, susijusio su pareiga turėti tam tikrą veiklos vykdymo teisę, išplaukiančią iš imperatyviųjų teisės normų; *antra*, kai tiekėjas pateikia per didelę, perkančiajai organizacijai nepriimtina kainą, užfiksuotą iki viešojo pirkimo procedūrų pradžios parengtuose dokumentuose. Šios dvi situacijos pagrįstos objektyviomis, siaurai aiškinamomis ir taikomomis priežastimis, susijusiomis su perkančiųjų organizacijų negalėjimu sudaryti viešojo pirkimo sutarties su pirkimo laimėtoju. Vis dėlto, kiek tai susiję su tiekėjų teisės verstis veikla turėjimo (įgijimo) įrodinėjimu pagal neišviešintus viešojo pirkimo sąlygų reikalavimus, kaip nurodyta pirmiau, perkančiosios organizacijos negali atmesti tiekėjų pasiūlymų prieš tai jiems neleidamos (jų neįpareigodamos) ištaisyti nustatyto privalomo pajėgumo trūkumo.

Teismas konstatavo, kad iš anksto neišviešinto ūkio subjekto pasitelkimas tiekėjo pajėgumui pagrįsti, kai jis pats jo neturi, neturėtų būti aiškinamas ir vertinamas kaip vienintelė galima jo pasitaisymo (trūkumo šalinimo) priemonė. Iš esmės neatmestini atvejai, kai dėl specifinio pirkimo objekto, atitinkamos rinkos struktūros ar kitokių priežasčių tiekėjui, net ir siekiančiam tą padaryti, nepavyks rasti jokio kito ūkio subjekto arba galimų subrangovų ratas bus itin siauras, dėl to juos pasitelkti taps sudėtinga, ilgai truks ir pan. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teisinė problema dėl ieškovo pasiūlymo vertinimo iš esmės buvo nulemta Konkurso sąlygų, kuriose nebuvo jokių nuorodų apie tiekėjų teisės verstis veikla reikalavimą, nors ieškovė reikalingus dokumentus iš Radiacinės saugos centro gavo per mažiau nei dvi savaites.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 35 straipsnio 2 dalies 3 punktą pirkimo dokumentuose turi būti nurodyta informacija, kad jeigu tiekėjo kvalifikacija dėl teisės verstis atitinkama veikla nebuvo tikrinama arba tikrinama ne visa apimtimi, tiekėjas perkančiajai organizacijai įsipareigoja, kad pirkimo sutartį vykdys tik tokia teisę turintys asmenys. Sąvoka „kvalifikacija nebuvo tikrinama“, atsižvelgiant į perkančiųjų organizacijų pareigas, išplaukiančias iš skaidrumo principo, apima ne tik prašymą pateikti atitin-

kamą teisę liudijantį dokumentą, bet pirmiausia – paties reikalavimo dėl šio tiekėjų pajėgumo turėjimo suformulavimą (įtvirtinimą) viešojo pirkimo sąlygose, t. y. laikoma, kad kvalifikacija tikrinama, kai atitinkami reikalavimai nustatyti pirkimo sąlygose ir perkančioji organizacija, vertindama pasiūlymą, paprašo pateikti atitinkamus dokumentus.

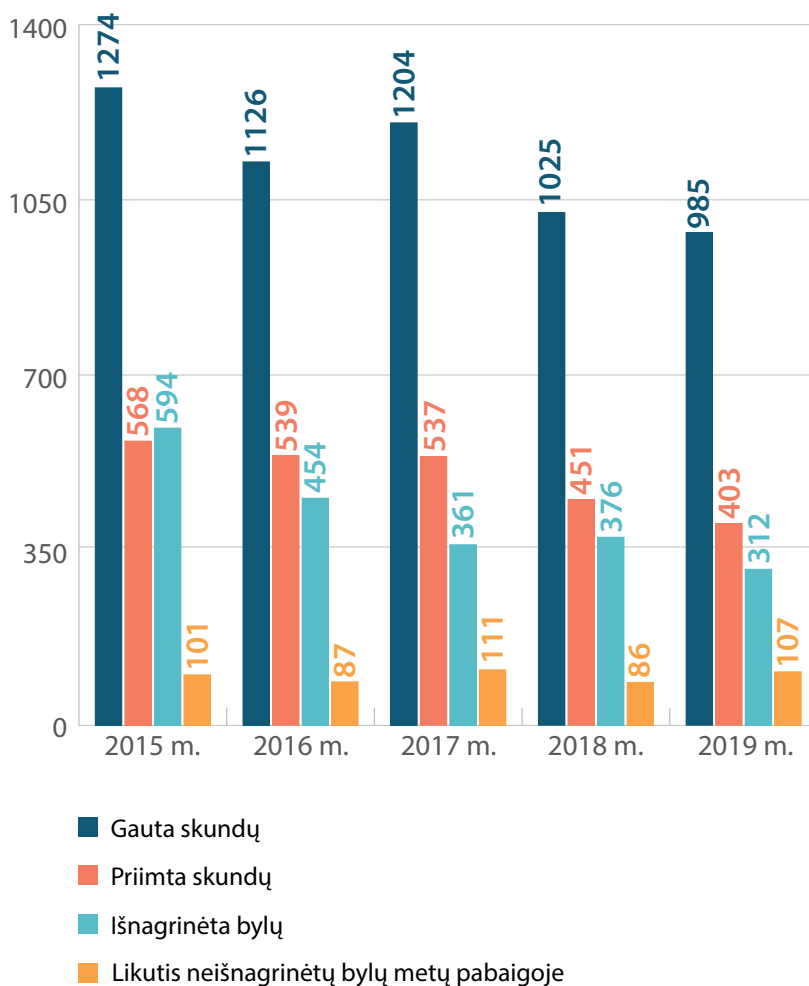
Dėl naujojo reguliavimo leidimas tiekėjui šalinti trūkumą kvalifikuotinas ne kaip bendrųjų teisės normų išimtis, o kaip atskiras institutas – įrodinėjimas, kad pirkimo sutartį vykdys tik tokią teisę turintys asmenys. Atsižvelgiant į tai, toks tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų bendradarbiavimas šioje srityje paskelbus galutinius viešojo pirkimo rezultatus nereiškia pakartotinio pasiūlymų vertinimo, todėl atsakingų asmenų teisės vykdyti veiklą įrodinėjimui prieš sudarant viešojo pirkimo sutartį apskritai nėra poreikio *de jure* (teisiškai) taikyti kasacinio teismo jurisprudencijoje suformuluotų teisės aiškinimo taisyklių (ar jų išimčių) dėl kvalifikacijos objektyvumo sampratos, ribojimo tikslinti kvalifikacijos duomenis laiko atžvilgiu ar pasitelkti naujus trečiuosius asmenis. Viešojo pirkimo laimėtojai bet koku atveju *de facto* (faktiškai) negalės pradėti vykdyti viešojo pirkimo sutarties neturėdami atitinkamos veiklos vykdymo teisės (leidimo).

Kasacinis teismas dėl nurodytų argumentų visumos sprendė, kad ieškovas tinkamai pasitaisė (patikslino kvalifikacijos duomenis), o perkančioji organizacija neteisėtai atmetė jo pasiūlymą.

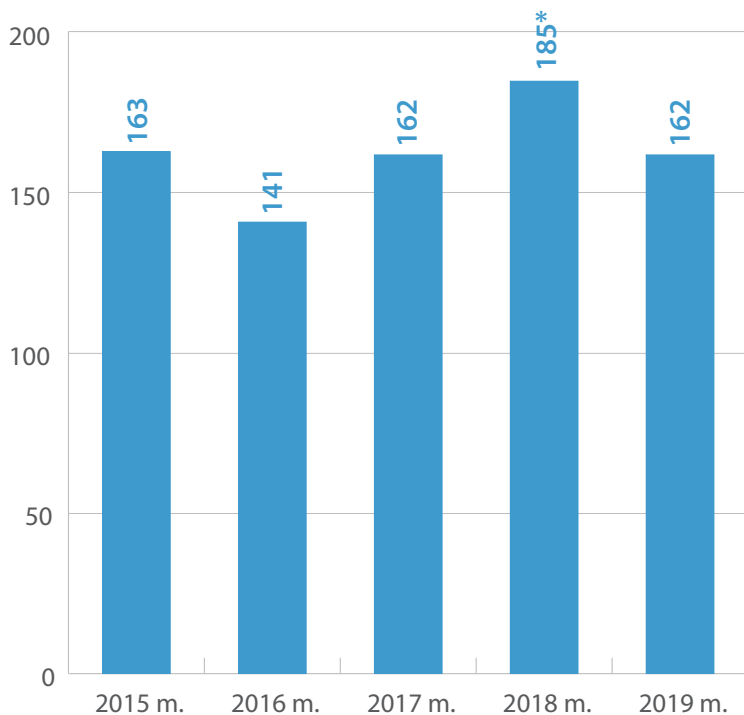
STATISTIKA

BAUDŽIAMŲJŲ BYLŲ STATISTIKA

GAUTOS IR IŠNAGRINĖTOS BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

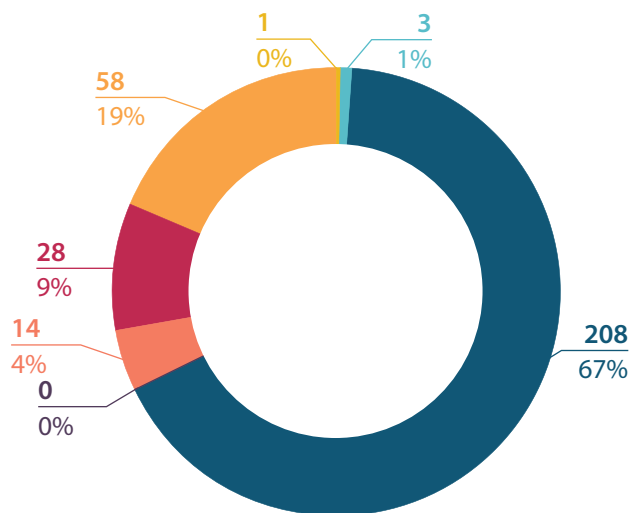
BAUDŽIAMOSIOS BYLOS NAGRINĖJIMO VIDUTINĖ TRUKMĖ

■ Nagrinėjimo vidutinė trukmė (dienomis)

*2018 m. veiklos apžvalgoje buvo nurodytas neteisingas skaičius – 146.

KASACINĖ TVARKA IŠNAGRINĖTŲ BAUDŽIAMŲJŲ BYLŲ REZULTATAI 2019 M.

■ Atmesta

■ Panaikinta nuosprendžių ir bylos perduotos iš naujo nagrinėti I-osios instancijos teismui

■ Panaikinta apeliacinės instancijos teismo nuosprendžių ar nutarčių ir palikta galioti I-osios instancijos teismo nuosprendžiai ar nutartys

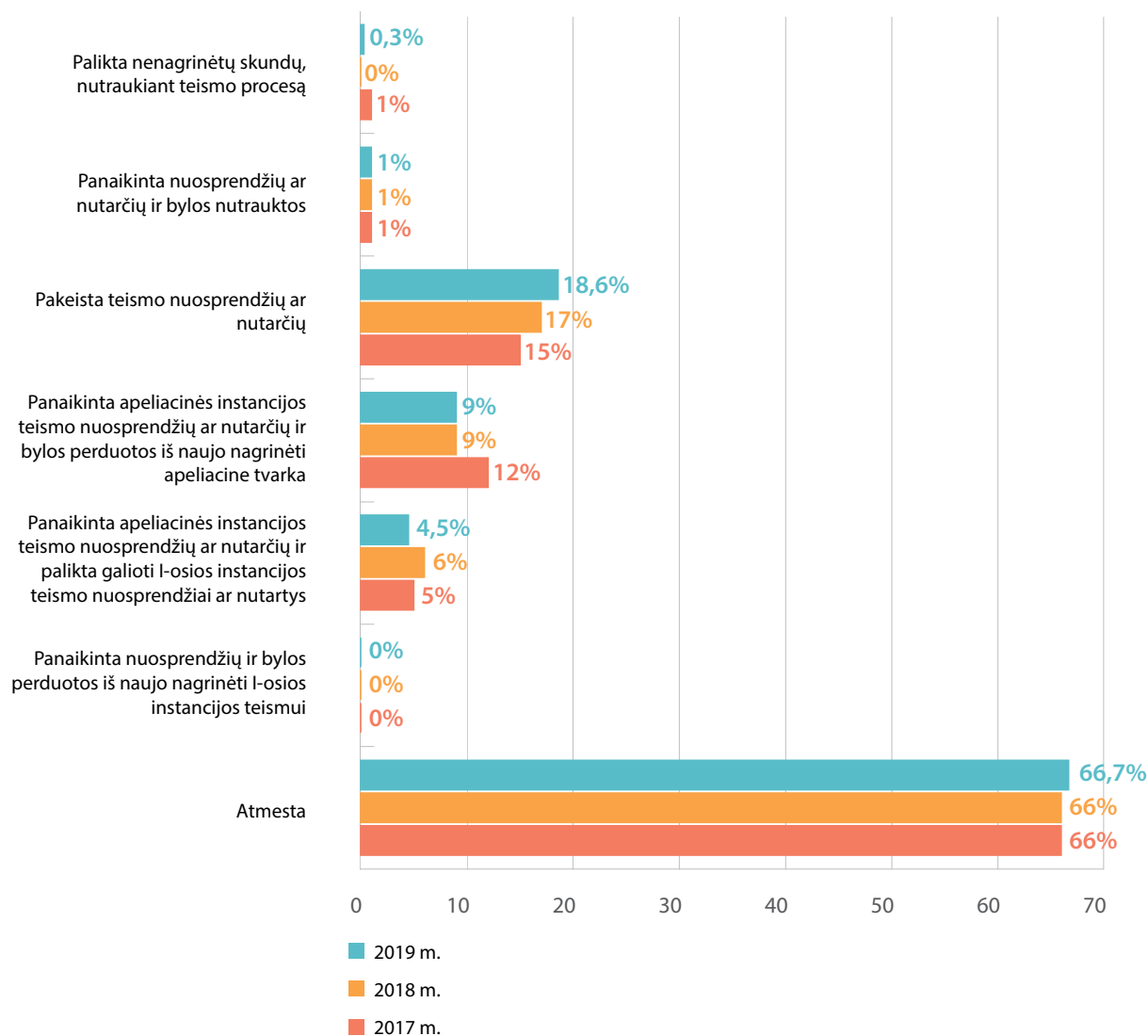
■ Panaikinta apeliacinės instancijos teismo nuosprendžių ar nutarčių ir bylos perduotos iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka

■ Pakeista teismo nuosprendžių ar nutarčių

■ Palikta nenagrinėtų skundų, nutraukiant teismo procesą

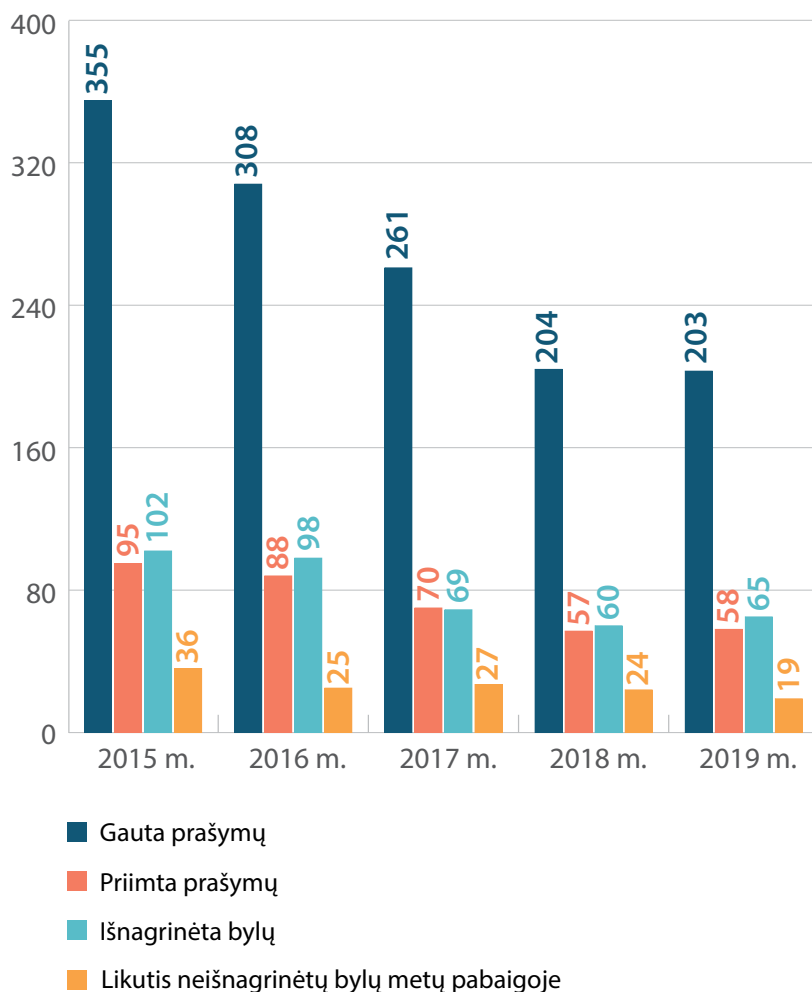
■ Panaikinta nuosprendžių ar nutarčių ir bylos nutrauktos

KASACINE TVARKA IŠNAGRINĖTŲ BAUDŽIAMŲJŲ BYLŲ REZULTATAI 2017-2019 M.

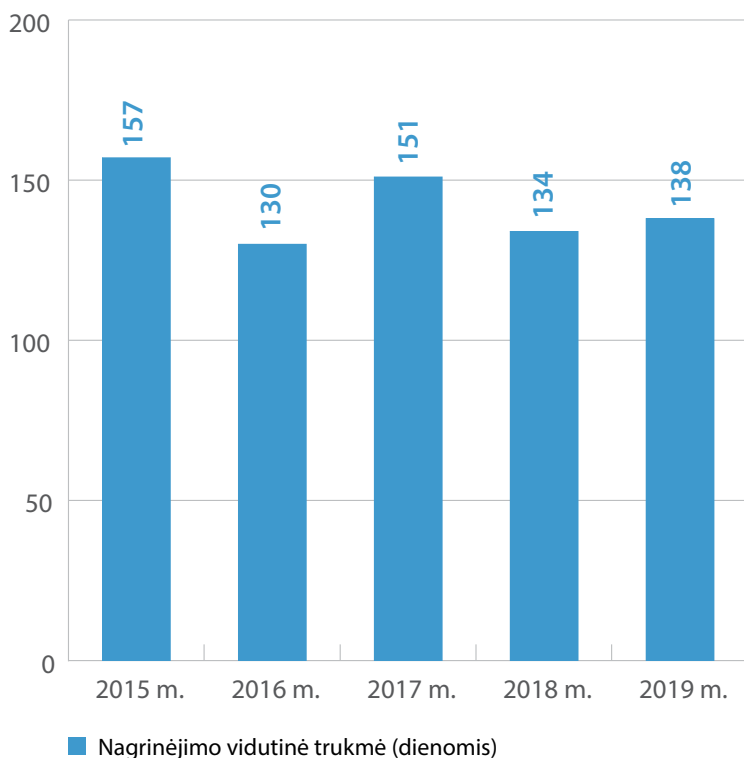

ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLŲ STATISTIKA

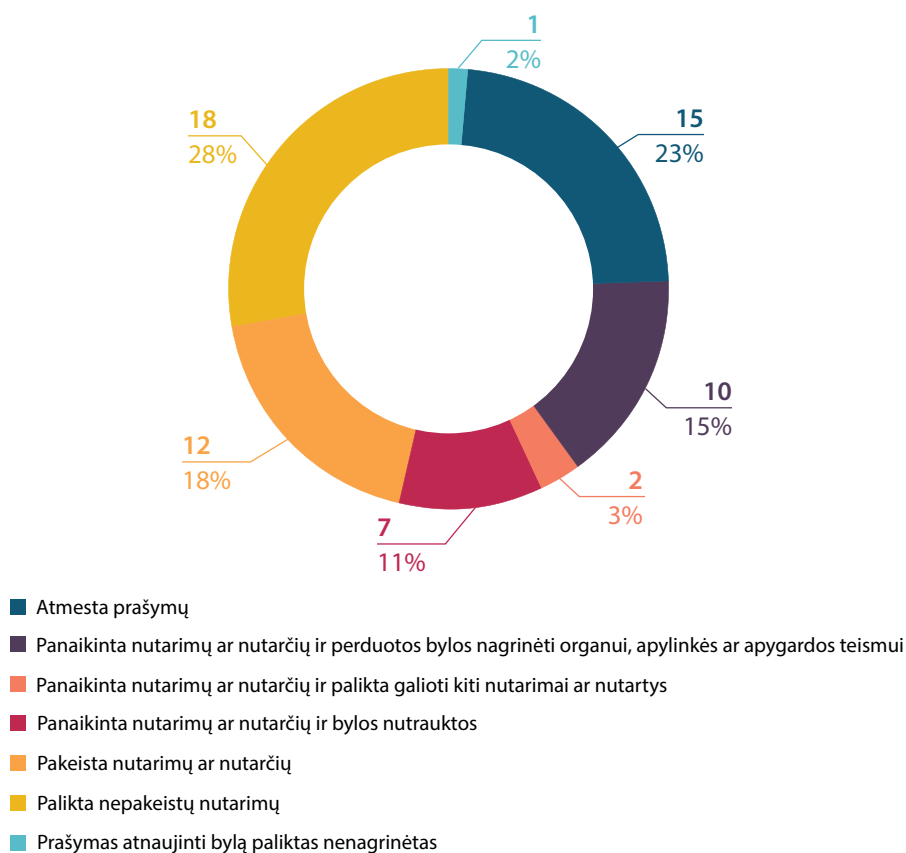
GAUTOS IR IŠNAGRINĖTOS BYLOS DĖL PROCESO ATNAUJINIMO ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOSE

BYLOS DĖL PROCESO ATNAUJINIMO NAGRINĖJIMO VIDUTINĖ TRUKMĖ (DIENOMIS)

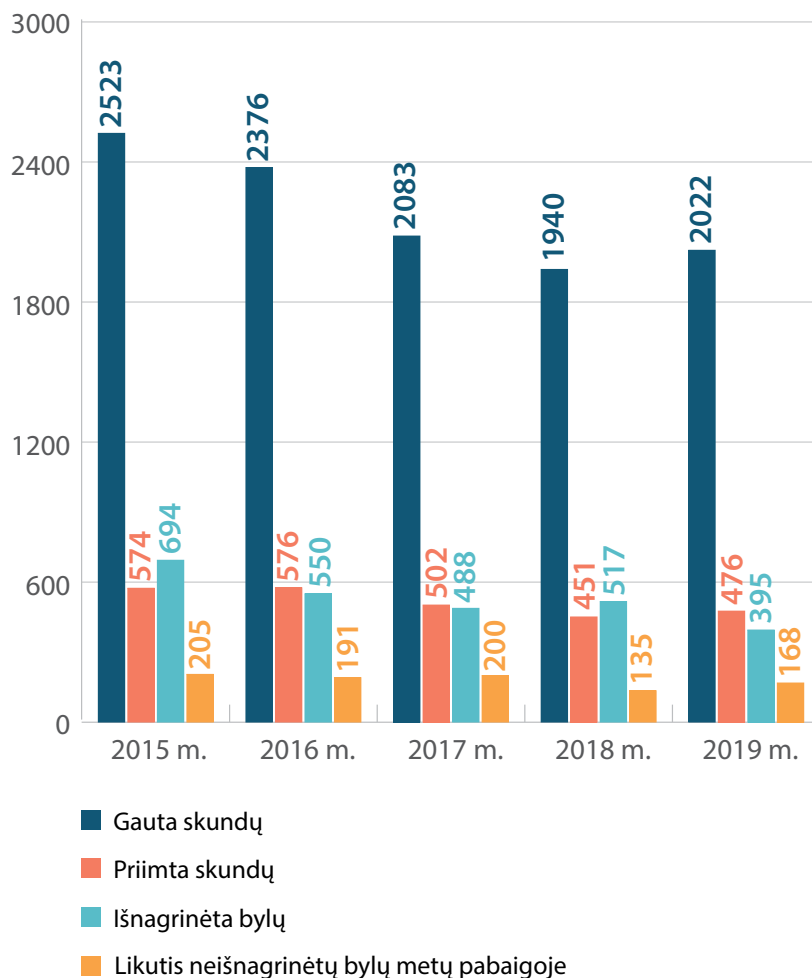

PROCESO ATNAUJINIMO TVARKA IŠNAGRINĖTŲ ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLŲ REZULTATAI 2019 M.

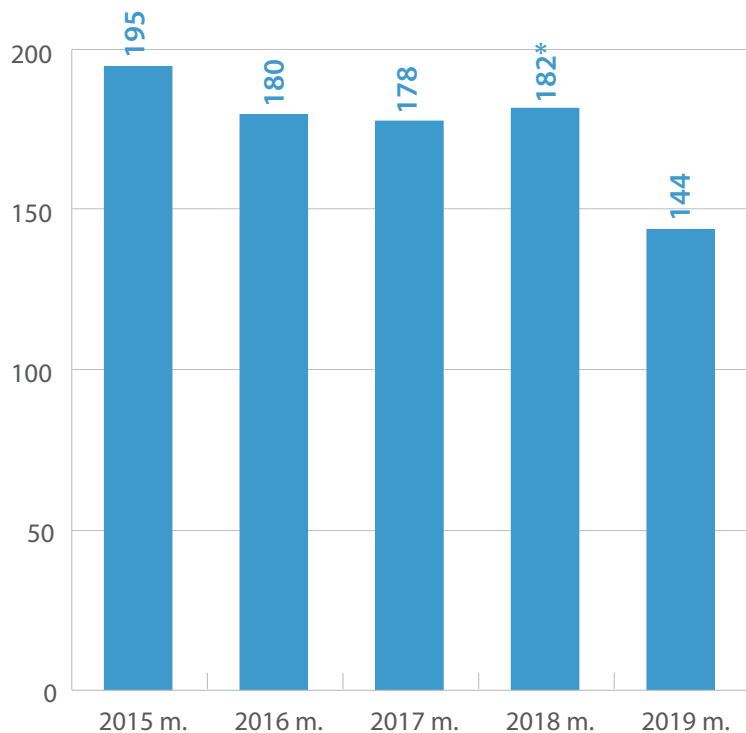

CIVILINIŲ BYLŲ STATISTIKA

GAUTA, PRIIMTA KASACINIŲ SKUNDŲ IR IŠNAGRINĖTA CIVILINIŲ BYLŲ

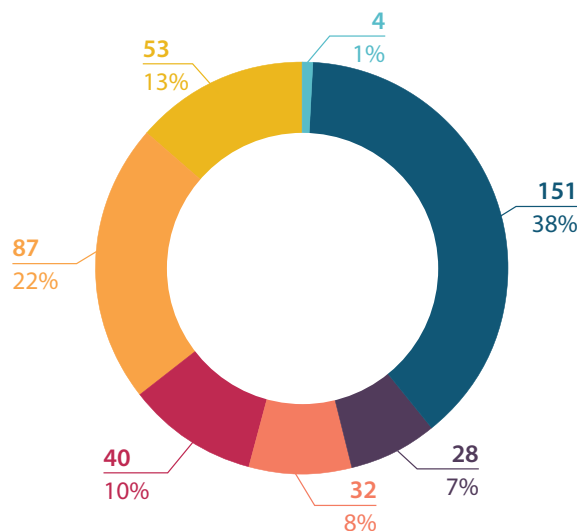
CIVILINĖS BYLOS NAGRINĖJIMO VIDUTINĖ TRUKMĖ

■ Nagrinėjimo vidutinė trukmė (dienomis)

*2018 m. veiklos apžvalgoje buvo nurodytas neteisingas skaičius – 175.

KASACINĖ TVARKA IŠNAGRINĖTŲ CIVILINIŲ BYLŲ REZULTATAI 2019 M.

■ Palikta nepakeista

■ Pakeista

■ Panaikinta sprendimų ar nutarčių ir palikta galioti vienas iš pirmiau byloje priimtų sprendimų

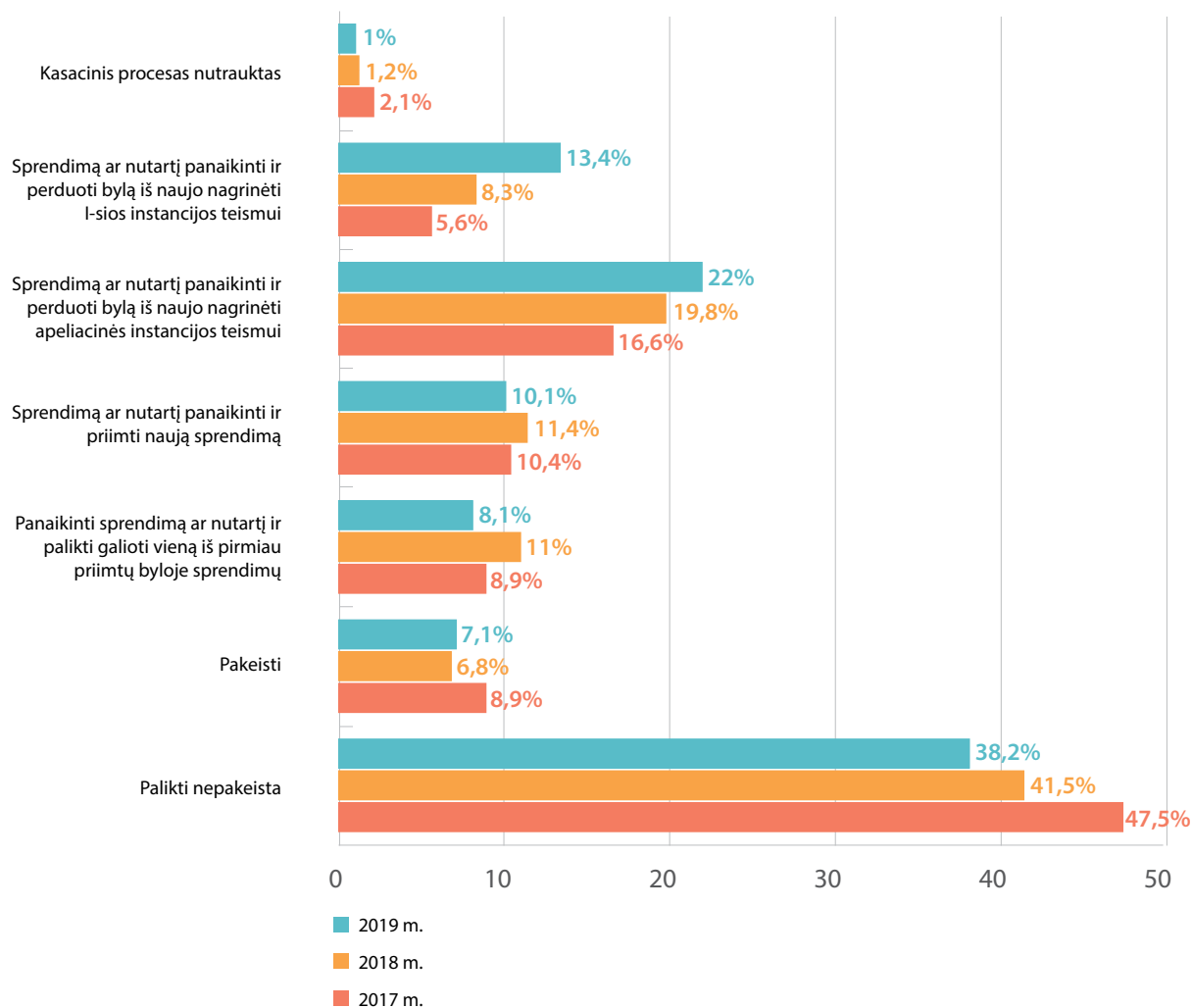
■ Panaikinta sprendimų ar nutarčių ir priimta naujų sprendimų

■ Panaikinta sprendimų ar nutarčių ir bylos perduotos iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui

■ Panaikinta sprendimų ar nutarčių ir bylos perduotos iš naujo nagrinėti I-osios instancijos teismui

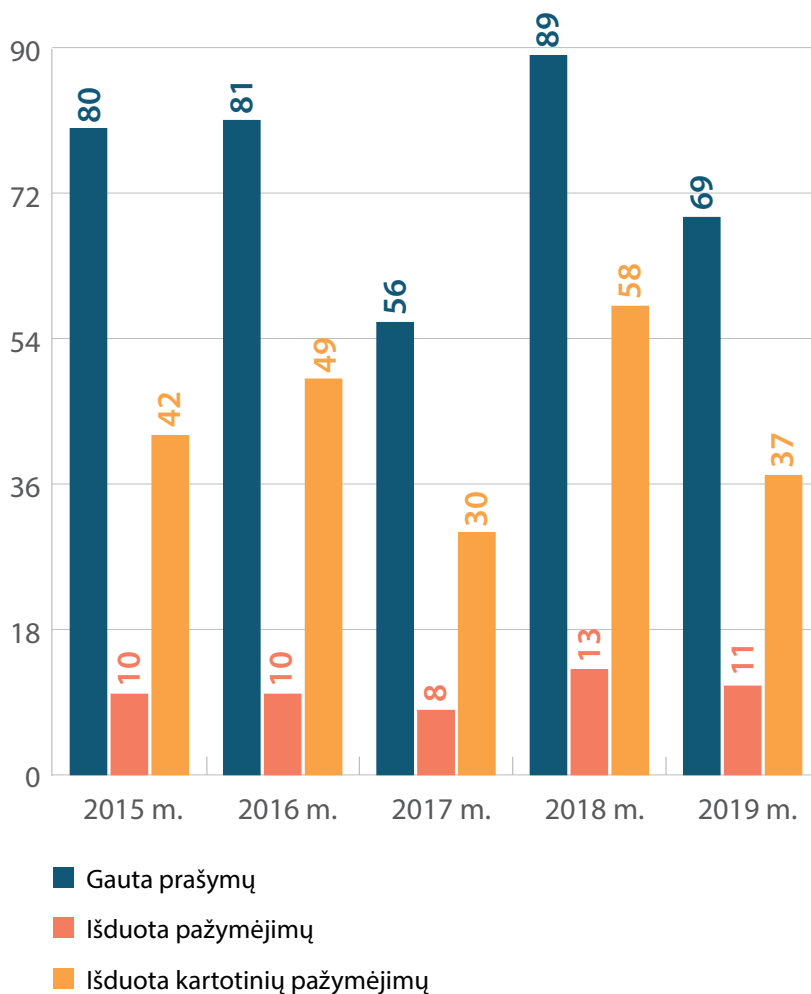
■ Kasacinis procesas nutrauktas

KASACINĖ TVARKA IŠNAGRINĖTŲ CIVILINIŲ BYLŲ REZULTATAI 2017-2019 M.

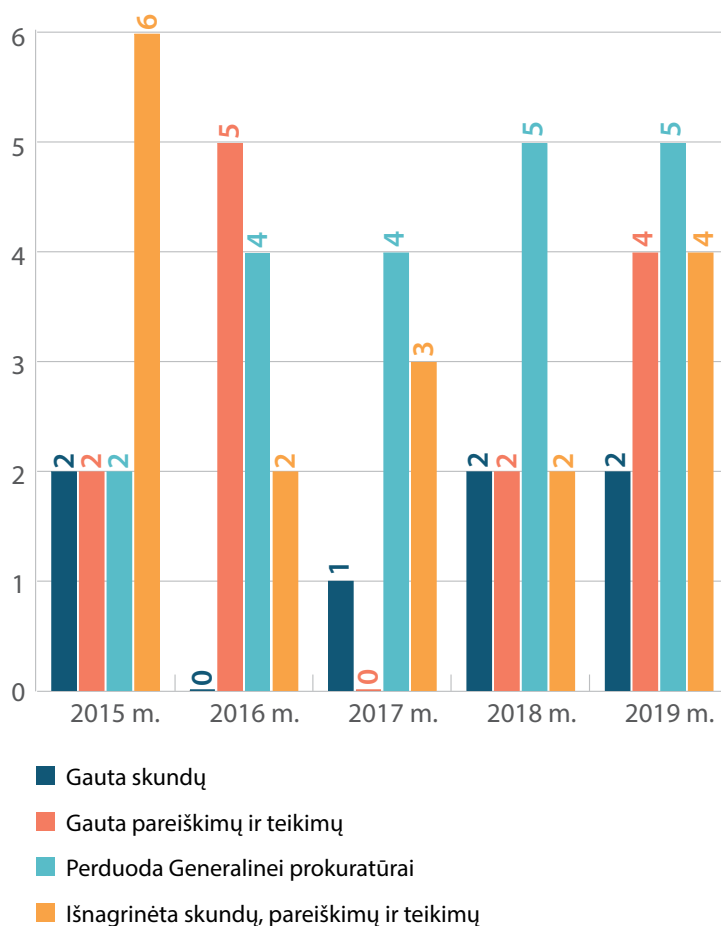

PILIETINIŲ TEISIŲ ATKŪRIMO KLAUSIMŲ STATISTIKA

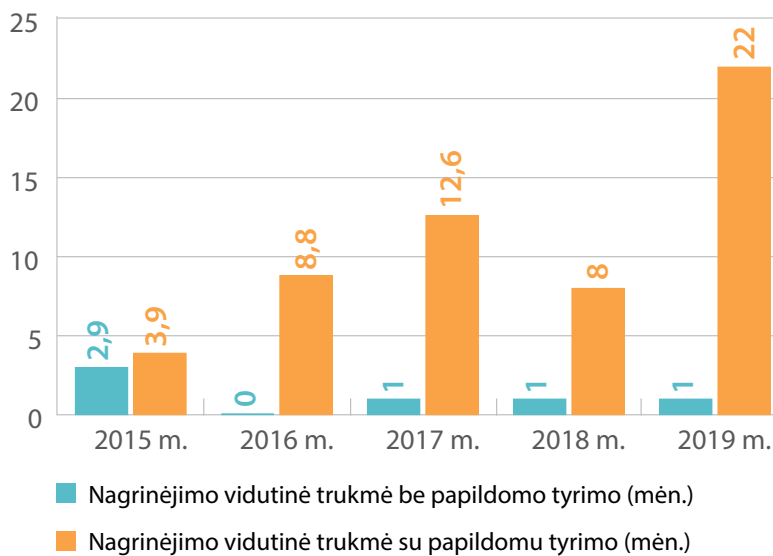
GAUTI PRAŠYMAI IR IŠDUOTI PAŽYMĖJIMAI DĖL PILIETINIŲ TEISIŲ ATKŪRIMO

GAUTI IR IŠNAGRINĖTI SKUNDAI, PAREIŠKIMAI IR TEIKIMAI DĖL PROCESO ATNAUJINIMO

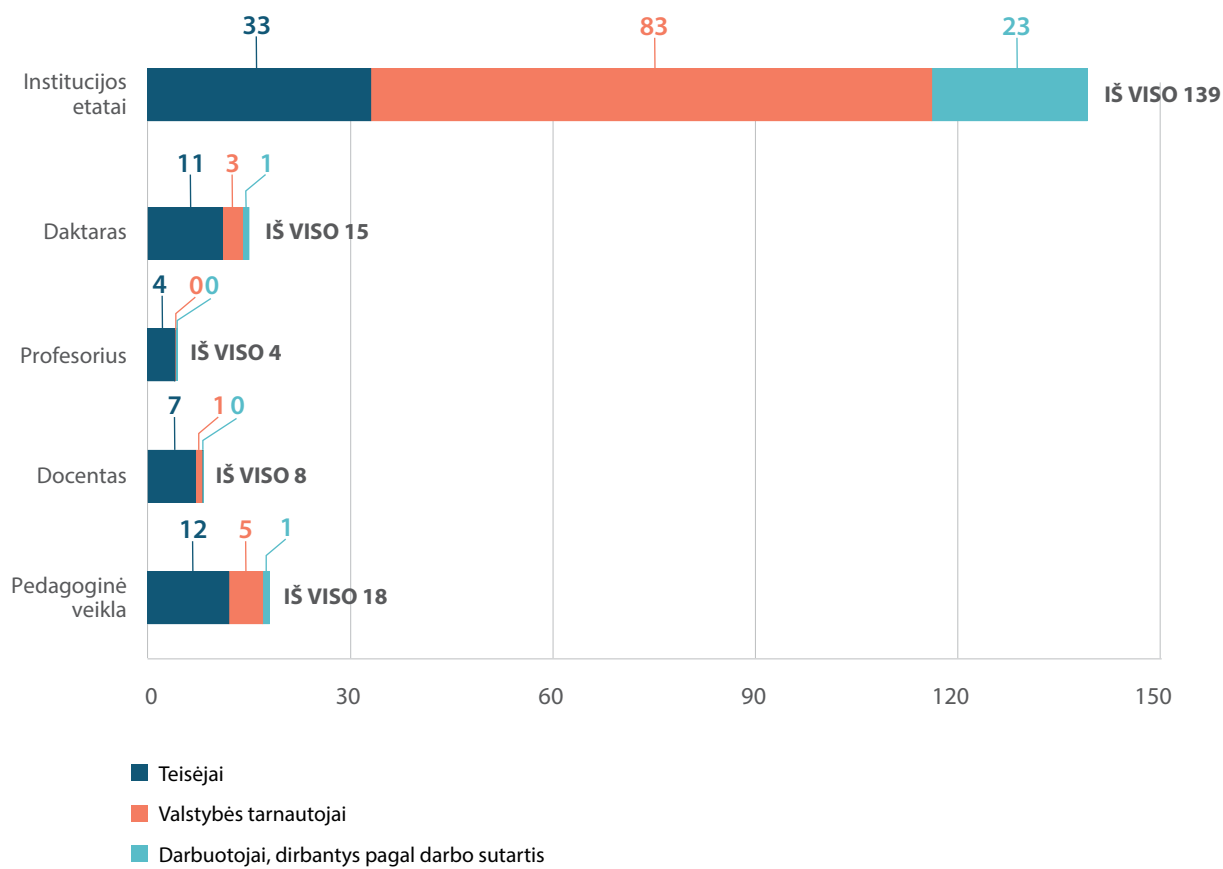

SKUNDŲ, PAREIŠKIMŲ IR TEIKIMŲ NAGRINĖJIMO TERMINAI

KITA STATISTIKA

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PERSONALAS

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO VEIKLOS TEISINIS REGULIAVIMAS, SUDĖTIS, KOMPETENCIJA

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įsteigtas 1994 m. birželio 15 d. remiantis įstatymu „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų teismų įsteigimo, apygardų ir apylinkių teismų veiklos teritorijų nustatymo“, veiklą pradėjo 1995 m. sausio 1 d. Aukščiausiojo Teismo darbą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, Baudžiamojo proceso kodeksas, Civilinio proceso kodeksas, kiti Lietuvos Respublikos teisės aktai.

2019 m. gruodžio 12 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. XIII-2682 nustatytas 33 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų skaičius (nuo 2020 m. birželio 1 d. – 32). 2019 m. pabaigoje Aukščiausiajame Teisme dirbo 33 teisėjai (17 – Baudžiamųjų bylų skyriuje, 16 – Civilinių bylų skyriuje) – 14 moterų ir 19 vyrų. Aukščiausiojo Teismo teisėjų amžiaus vidurkis – 54 metai. 24 Aukščiausiojo Teismo teisėjai iki paskyrimo dirbo kito bendrosios kompetencijos ar administracinio teismo teisėjais, 3 – Konstitucinio Teismo teisėjais. Vienuolika Aukščiausiojo Teismo teisėjų yra teisės krypties mokslo daktarai.

2020 m. sausio 14 d. Seimas priėmė Teismų įstatymo pataisas, suvienodinusias kandidatų į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo vadovus ir teisėjus parinkimo tvarką su kandidatų į kitų teismų vadovus ir teisėjus parinkimo tvarka. Šių pataisų pagrindu bus pradėtos rengti atrankos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko, skyrių pirmininkų bei teisėjų pareigoms užimti. Iki šiol kandidatus į Aukščiausiojo Teismo teisėjus Respublikos Prezidentui parinkdavo ir pasiūlydavo šio Teismo pirmininkas (siūlymas Respublikos Prezidento nesaistė). Numatoma, kad Įstatymo pataisos įsigalios nuo 2020 m. balandžio 1 d.

Aukščiausiajame Teisme yra Civilinių bylų skyrius ir Baudžiamųjų bylų skyrius. Teisėjus į Civilinių ir Baudžiamųjų bylų skyrius paskirsto Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, atsižvelgdamas į teisėjų specializaciją ir darbo krūvį skyriuose. Aukščiausiojo Teismo skyrių teisėjai papildomai gali specializuotis nagrinėti tam tikrų kategorijų bylas. Bylos teisėjams yra skirstomos atsižvelgiant į pasirinktą specializaciją.

Teisme dirba daugiau kaip 100 valstybės tarnautojų ir kitų darbuotojų. Be jų sklandi ir kokybiška teismo veikla būtų sunkiai įmanoma. Tai – Teismo vadovo ir skyrių pirmininkų vyriausieji patarėjai, Teisės tyrimų grupės vadovas, vyriausiosios patarėjos baudžiamajai ir privatinei teisei, konsultantai, teisėjų padėjėjai, Bendrosios teismo raštinės ir skyrių raštinių specialistai, Teismo kanclerio tarnybos specialistai, Turto valdymo skyriaus ir kitų padalinių valstybės tarnautojai bei darbuotojai.

Teisės tyrimų grupė ne tik atlieka įprastas teisės tyrimų funkcijas (analizuoti Lietuvos bendrosios kompetencijos teismų praktiką taikant nacionalinės ir Europos Sąjungos bei tarptautinės teisės normas, rengti teismų praktikos apžvalgas dėl šių normų aiškinimo bei taikymo, analizuoti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, Europos Žmogaus Teisių Teismo ir kitų tarptautinių teismų praktiką ir kt.), bet ir yra tiesiogiai atsakinga už pagalbą vykdant teisingumą, t. y. bylų parengimą nagrinėti ir išvadų Teismo nagrinėjamose bylose teikimą, taip pat už viešųjų ryšių strategijos įgyvendinimą, pagalbą palaikant Teismo tarptautinius ryšius bei ryšius su Lietuvos teismais, akademinė visuomene, valstybės institucijomis.

Kiti Teismo struktūriniai padaliniai vykdo reikšmingas funkcijas, būtinas kasdieniui Teismo veiklai užtikrinti (valdo žmogiškuosius išteklius, planuoja finansinę ir ekonominę veiklą, vykdo viešuosius pirkimus, tvarko ūkio reikalus ir kt.).

Aukščiausiasis Teismas yra vienintelis kasacinis teismas valstybėje. Pagrindinė jo paskirtis yra formuoti vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus, plėtoti teisę (viešoji kasacijos funkcija). Ši užduotis yra svarbi ne tik dėl to, kad gali atsirasti prieštaringų žemesnės instancijos teismų sprendimų. Vienoda teismų praktika – tai būtina visų lygybės prieš įstatymą užtikrinimo sąlyga, pasitikėjimo teisingumu ir teise, teisinio tikrumo ir saugumo garantas.

Vienodą teismų praktiką Aukščiausiasis Teismas formuoja vykdydamas teisingumą – sprenddamas teisinius ginčus ir priimdamas sprendimus individualiose bylose, t. y. patikrindamas, ar žemesnės instancijos teismas tinkamai aiškino ir taikė teisę, ar nepadarė teisės klaidos (bylas kasacinis teismas nagrinėja tik teisės taikymo aspektu). Tai kita labai svarbi Aukščiausiojo Teismo funkcija – užtikrinti, kad konkrečioje byloje asmens, visuomenės teisės ir teisėti interesai būtų realiai ir veiksmingai apginti ir būtų įvykdytas teisingumas pagal teisę (privati kasacijos funkcija).

Pagal Teismų įstatymą teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų teisės aiškinimo taisyklių, suformuluotų analogiškose ar iš esmės panašiose bylose. Žemesnės instancijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi aukštesnės instancijos teismų teisės aiškinimo taisyklių, suformuluotų analogiškose ar iš esmės panašiose bylose. Teismų praktika turi būti keičiama ir naujos teisės aiškinimo taisyklės analogiškose ar iš esmės panašiose bylose gali būti kuriamos tik tais atvejais, kai tai yra neišvengiama ar objektyviai būtina. Taigi Aukščiausiojo Teismo sprendimai paprastai turi precedento galią. Jie saisto tiek patį Aukščiausiąjį Teismą, tiek kitus bendrosios kompetencijos teismus, nagrinėjančius analogiškas ar iš esmės panašias bylas. Tai leidžia visuomenės nariams kurti ir plėtoti stabiliu teisiniu pagrindu grįstus santykius.

Vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką Aukščiausiasis Teismas formuoja ir padarytas teisės klaidas taiso nagrinėdamas kasacinius skundus civilinėse ir baudžiamosiose bylose, taip pat prašymus atnaujinti administracinio nusižengimo bylą. Šių skundų ir prašymų nagrinėjimas yra išimtinė teismo sprendimų kontrolės forma. Ji galima tik įstatymuose nurodytais pagrindais, kurie yra orientuoti į viešąją kasacijos funkciją – užtikrinti valstybėje teisės aiškinimo ir taikymo vienovę. Todėl Aukščiausiajame Teisme yra nagrinėjami tik tie kasaciniai skundai

ir prašymai atnaujinti administracinio nusižengimo bylą, kuriuos kaip atitinkančius įstatymo reikalavimus atrinko speciali Baudžiamųjų arba Civilinių bylų skyriaus trijų teisėjų kolegija.

Kasacinių skundų ir prašymų atnaujinti administracinio nusižengimo bylą atrankos metu atitinkama byla nėra sprendžiama iš esmės – tik patikrinama, ar kasacinis skundas arba prašymas atitinka įstatymo nustatytas priėmimo nagrinėti sąlygas ir pagrindus. Tokiu būdu Lietuvoje yra įtvirtintas leidimų kasacijai modelis. Juo siekiama užtikrinti, kad į Aukščiausiąją Teismą patektų ne bet kokios, o tik iš tiesų reikšmingos vienodo teisės taikymo ir aiškinimo požiūriu bylos, kartu sudarant prielaidas tokioms svarbiausioms byloms skirti daugiau laiko ir dėmesio, užtikrinti jose teismo proceso operatyvumą.

Kasacinių skundų ir prašymų atrankos procedūra paprastai užtrunka ne ilgiau kaip 2 savaites civilinėse ir administracinių nusižengimų bylose bei 3 savaites baudžiamosiose bylose. Civilinėse bylose priimama nagrinėti apie 24 proc., baudžiamosiose bylose – apie 41 proc. kasacinių skundų, apie 29 proc. prašymų atnaujinti administracinio nusižengimo bylą.

Įstatymas Aukščiausiajam Teismui taip pat paveda nagrinėti prašymus atnaujinti civilinę, baudžiamąją ar administracinio nusižengimo bylą, jei Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažįsta, kad Lietuvos Respublikos teismų sprendimai prieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai (baudžiamojoje ir administracinių nusižengimų byloje – ir tuo atveju, jei Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas pripažįsta, kad sprendimas patraukti asmenį atsakomybėn yra priimtas pažeidžiant Tarptautinių pilietinių ir politinių teisių paktą). Į Aukščiausiąją Teismą kreipiamasi su pareiškimu atnaujinti baudžiamąją bylą dėl aiškiai netinkamo baudžiamojo įstatymo pritaikymo ar dėl naujai paaiškėjusių esminių aplinkybių.

Teisme veikia kompiuterinė bylų paskirstymo sistema. Ja siekiama užtikrinti teismų nepriklausomumą, teisėjų nešališkumą, teisėjų kolegijų sudarymo proceso skaidrumą, vienodus teisėjų darbo krūvius. Neskirti kompiuterinės programos pasiūlymo konkretaus teisėjo pranešėjo byloje galima tik dėl teisės aktuose nustatytų objektyvių priežasčių. Elektroniniai bylų skirstymo teisėjams protokolai atspindi, kaip paskirtas konkrečią bylą nagrinėjantis teisėjas, ar buvo nukrypta nuo kompiuterinės programos pasiūlymo, o jei nukrypta, tai dėl kokių priežasčių, yra viešai prieinami Lietuvos teismų tinklalapyje.

Informacija apie Aukščiausiajame Teisme nagrinėjamų bylų posėdžių laiką ir vietą, teisėjų kolegijų sudėtis yra viešai prieinama Teismo patalpose ir internete. Žodinio proceso tvarka nagrinėjamose bylose teismo posėdžiai paprastai yra vieši. Civilinėse ir administracinių nusižengimų bylose dalyvaujantys asmenys gali kreiptis į Teismą ir gauti dokumentus iš jo elektroniniu būdu. Šiuo būdu tvarkomose bylose per Lietuvos teismų elektroninių paslaugų portalą galima prisijungti prie elektroninės bylos, susipažinti su jos medžiaga ir eiga. Teisme įdiegta vaizdo konferencijų įranga sudaro galimybę dalyvauti teismo posėdyje nuotoliniu būdu.

Bylas Aukščiausiajame Teisme paprastai nagrinėja atitinkamai Civilinių arba Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegija. Sudėtingoms byloms gali būti sudaryta išplėstinė septynių teisėjų kolegija arba byla nagrinėjama atitinkamo teismo skyriaus ar viso teismo plenarinėje sesijoje. Išplėstinė teisėjų kolegija paprastai sudaroma ir tais atvejais, kai kyla poreikis nukrypti nuo ankstesnės Aukščiausiojo Teismo praktikos arba ją reikšmingai išplėtoti. Civilinei ar bau-

džiamajai bylai nagrinėti gali būti sudaryta mišri Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus trijų ar išplėstinė septynių teisėjų kolegija.

Civilinė ir administracinio nusižengimo byla teismo posėdyje paprastai nagrinėjama rašytinio proceso tvarka, nebent teisėjų kolegija nusprendžia, kad būtinas žodinis nagrinėjimas. Išskyrus įstatyme nustatytus atvejus (pvz., kasacinis skundas yra paduotas nuteistojo padėtį bloginančiais pagrindais), rašytinio proceso tvarka nagrinėjama ir baudžiamoji byla.

Nagrinėdamas bylą Aukščiausiasis Teismas iš principo yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų faktinių aplinkybių. Apskūstus teismų sprendimus Aukščiausiasis Teismas tikrina tik teisės taikymo aspektu, paprastai neperžengdamas kasacinio skundo ar prašymo ribų. Sprendimai priimami balsų dauguma. Teisėjas, turintis kitą nuomonę dėl sprendimo, turi teisę raštu išdėstyti atskirąją nuomonę. Teisėjo atskiroji nuomonė skelbiant sprendimą neskaitoma, bet pridedama prie bylos.

Aukščiausiojo Teismo sprendimas civilinėje byloje turi būti priimtas, surašytas ir paskelbtas ne vėliau kaip per trisdešimt dienų, baudžiamosiose bylose – ne vėliau kaip per keturiolika, sudėtingose ir didelės apimties baudžiamosiose bylose – keturiasdešimt penkis dienas nuo bylos išnagrinėjimo teismo posėdyje dienos. Aukščiausiojo Teismo sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami.

Išnagrinėjęs bylą ir nustatęs, kad padaryta teisės klaida, Aukščiausiasis Teismas gali ne tik panaikinti skundžiamą (-us) sprendimą (-us) ir perduoti bylą nagrinėti pirmosios ar apeliacinės instancijos teismui, bet ir pakeisti sprendimą arba panaikinti apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir palikti galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą. Civilinėje ir administracinio nusižengimo byloje Aukščiausiasis Teismas gali priimti naują sprendimą. Visa tai sudaro prielaidas operatyviai išnagrinėti bylą, nes Aukščiausiasis Teismas gali pats ištaisyti nustatytas klaidas, negrąžindamas bylos nagrinėti žemesnės instancijos teismui.

Įstatymas nustato, kad kasacinio teismo sprendimo civilinėje byloje konstatuojamojoje dalyje turėtų būti suformuluota aktuali teismų praktikai teisės taikymo ar aiškinimo nagrinėjamoje byloje taisyklė. Šios nuostatos laikymasis prisideda prie Aukščiausiojo Teismo sprendimų aiškumo, leidžia lengviau identifikuoti precedentinę reikšmę turinčią sprendimo dalį ir ja vadovautis.

Kasacinio teismo nutartyje išdėstyti išaiškinimai (civilinėse bylose) ir nurodymai (baudžiamosiose bylose) yra privalomi teismui, iš naujo nagrinėjančiam bylą, jei Aukščiausiasis Teismas perduoda bylą nagrinėti žemesnės instancijos teismui.

Visi Aukščiausiojo Teismo sprendimai, kuriais byla išsprendžiama iš esmės, yra vieši. Aukščiausiojo Teismo interneto svetainėje skelbiamos Teismo kasacinės nutartys civilinėse bylose nuo 1995 metų, baudžiamosiose – nuo 2001 metų. Kasaciniai sprendimai taip pat skelbiami Teisės aktų registre, Nacionalinės teismų administracijos interneto svetainėje. Tik išimtiniais atvejais, kai būtina apsaugoti kitų asmenų teises ar įstatymų saugomus interesus, Aukščiausiojo Teismo sprendimas yra neviešinamas.

Be to, Aukščiausiasis Teismas:

- plėtodamas ir užtikrindamas vienodą teisės aiškinimą ir taikymą bendrosios kompetenci-

jos teismuose, analizuoja nacionalinių, Europos Sąjungos ir tarptautinių teismų praktiką, kitus teisės šaltinius, rengia praktikos apibendrinimus, apžvalgą, viešina informaciją apie savo veiklą;

- leidžia biuletenį „Teismų praktika“, kuriame skelbiamos Aukščiausiojo Teismo nutartys, teismų praktikos apibendrinimai ir apžvalgos, kurių skelbimui pritarė Baudžiamųjų arba Civilinių bylų skyrius. Taip pat gali būti skelbiama ir kita informacija apie Teismo veiklą, medžiaga, reikšminga vienodam teisės aiškinimui ir taikymui užtikrinti;
- dalyvauja sprendžiant klausimus dėl bylų teisingumo, kurie kyla tarp administracinių ir bendrosios kompetencijos civilines bylas nagrinėjančių teismų;
- dalyvauja asmenų, represuotų už pasipriešinimą okupaciniams režimams, pilietinių teisių atkūrimo (reabilitavimo) procese: specialiojo įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka išduoda teisių atkūrimo pažymėjimus, nagrinėja skundus (teikimus) dėl sprendimo išduoti pažymėjimą arba atsisakymo jį išduoti, pareiškimus dėl pilietinių teisių atkūrimo bylos atnaujinimo;
- nagrinėja skundus dėl Teisėjų garbės teismo sprendimų;
- atskirais atvejais teikia pastabas ir pasiūlymus dėl įstatymų projektų.

Įstatymų leidėjas 2010 m. gruodžio 31 d. įsigaliojusiais Teismų įstatymo pakeitimais Aukščiausiajam Teismui patikėjo teismų administracinės veiklos priežiūros funkcijas. Aukščiausiojo Teismo pirmininkui pavesta atlikti Lietuvos apeliacinio teismo administracinės veiklos priežiūrą. Tokia priežiūra reiškia organizacinės veiklos kontrolę, tačiau negali pažeisti teisėjų nepriklausomumo principo.

2019 metais vykdydamas Lietuvos apeliacinio teismo administracinės veiklos priežiūrą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įgyvendino šias planines priemones:

- išanalizavo, kaip bylose, kurių medžiaga pripažinta nevieša, laikomasi priimtų procesinių sprendimų viešai skelbtinų versijų rengimo tvarkos bei bylos tvarkymo LITEKO sistemoje taisyklių;
- išanalizavo sutrumpintų procesinių terminų nagrinėjant civilines bylas laikymąsi 2018 m. ir 2019 m. sausio–rugsėjo mėn.;
- periodiškai vyko Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo vadovų pasitarimai apžvelgiant teisės taikymo aktualijas, darbo organizavimą.

2019 m. liepos 16 d. Teismų įstatymo pakeitimu išplėsta Aukščiausiojo Teismo kompetencija – jam pavesta nagrinėti ir skundus dėl esminių procedūrinių pažeidimų, galėjusių turėti įtakos objektyviam atrankoje dalyvavusių pretendentų į laisvas arba atsilaisvinsiančias apylinkės teismo teisėjų vietas (Įstatymo 551 straipsnis), taip pat teisėjų karjeros siekiančių asmenų atrankoje dalyvavusiųjų (Įstatymo 691 straipsnis) įvertinimui. Pagal Teismų įstatymą (551 straipsnio 9 punktą, 691 straipsnio 3 punktą) Aukščiausiasis Teismas, priėmęs skundą, turi teisę sustabdyti teisėjo skyrimo į atitinkamą teismą procedūrą, apie tokį sprendimą nedelsiant pranešdamas Respublikos Prezidento kanceliarijai. Šiuos skundus nagrinės trijų teisėjų kolegija. Skundas turi būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per trisdešimt dienų nuo jo gavimo dienos. Aukščiausiasis Teismas, pripažinęs, kad buvo padaryta esminių atrankos procedūros pažeidimų, gali įpareigoti

Atrankos komisiją iš naujo įvertinti atrankoje dalyvavusį ir skundą pateikusį pretendentą arba Atrankos komisijos išvadą panaikinti.

Siekiant užtikrinti profesionalios ir teisingos informacijos sklaidą, Teisme yra paskirti du teisėjai spaudai. Šie teisėjai komentuoja aktualius teismų sprendimus, dalyvauja teisinio švietimo iniciatyvose ar kitaip atstovauja teismui komunikuodami su visuomene ir jos informavimo priemonėmis. Aukščiausiąjame Teisme gali būti filmuojami teismo sprendimų paskelbimai. Kiekvienais metais viešai pristatomas Aukščiausiojo Teismo veiklos metinis pranešimas. Teismas siekia sudaryti geriausias sąlygas, kad užtikrintų visuomenės teisę žinoti.

KOKYBĖS VADYBOS MODELIAI

Turint viziją – būti aukštą visuomenės pasitikėjimą turinčia institucija, kuri vykdydama teisingumą užtikrintų konstitucinių vertybių gynimą ir prisidėtų prie teisinės valstybės puoselėjimo, siekiant veiksmingai vykdyti, valdyti ir nuolat tobulinti neprocesinę veiklą Lietuvos Aukščiausiajame Teisme – yra įdiegta kokybės vadybos sistema, kuri sėkmingai palaikoma. 2019 m. atlikus tarptautinės sertifikuojančios organizacijos priežiūros auditą nustatyta atitiktis standarto LST EN ISO 9001:2015 reikalavimams.

Sistema garantuoja atitinkamų Teismo veiklos sričių aiškesnį reglamentavimą, aiškiai nustatytą atsakomybę, veiklos procesų aprašymą ir jų stebėseną, veiklos tobulinimo veiksmų analizę ir galimybę kiekvienam darbuotojui aktyviai dalyvauti gerinant Teismo veiklą. Ši sistema prižiūrima atliekant išorės ir vidaus auditus.

Institucijos veikla tobulinama ir kitais kokybės vadybos įrankiais. Jau anksčiau buvo atliktas ir kas trejus metus pakartotinai vykdomas Teismo savęs vertinimas pagal Bendrojo vertinimo modelį, taip detalizuojant aukščiausio prioriteto iniciatyvas ir užtikrinant jų įgyvendinimą. Kas dvejus metus vykdomas vadovaujamas pareigas einančių darbuotojų „360 laipsnių“ grįžtamojo ryšio tyrimas, kasmet atliekamos periodinės darbuotojų apklausos. Asmenys Teisme aptarnaujami pagal patvirtintą Asmenų aptarnavimo teismuose standartą, kurio paskirtis – nustatyti vienodus asmenų aptarnavimo reikalavimus ir elgesio normas.

Teismui svarbi kiekvieno asmens nuomonė, todėl stengiamasi kuo labiau plėtoti grįžtamąjį ryšį, išklausyti ir išgirsti pastabas, pagyrimus, siūlymus, atsižvelgti ir reaguoti į visapusiškų vertinimų rezultatus.

KVALIFIKACIJOS KĖLIMAS IR BENDRADARBIAVIMAS

2019 m. buvo tęsiamas teisėjų mokymas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjai aktyviai dalyvavo Lietuvoje ir užsienyje vykusiose konferencijose, seminaruose ir kituose kvalifikacijos kėlimo bei bendradarbiavimo su kitų šalių teisėjais renginiuose:

- Europos Komisijos organizuotame teisininkų vizite Briuselyje (Belgija);
- Ukrainos teisėjų aukščiausiosios kvalifikacinės komisijos ir Visuomeninės tarptautinės ekspertų tarybos darbinuose susitikimuose Kijeve (Ukraina);
- Molėtuose vykusiame seminare teisėjams „Savęs ir kitų pažinimas teisėjo darbe: kaip efektyviai dirbti su skirtingo stiliaus žmonėmis“ pagal teisėjų bendrųjų gebėjimų mokymų programą (Lietuva);
- Europos teisėjų mokymų tinklo (EJTN) organizuotuose mokymuose „Briuselis I“ reglamentas – jurisdikcija ir teismų sprendimų pripažinimas bei vykdymas civiliniuose reikaluose“ Prahoje (Čekija);
- Europos teisėjų mokymų tinklo (EJTN) organizuotuose mokymuose, skirtuose teismų bendradarbiavimui Bukarešte (Rumunija);
- Strasbūre vykusiuose Europos Tarybos programos HELP mokymuose žmogaus teisių apsaugos klausimais (Prancūzija);
- Molėtuose vykusiuose mokymuose teisėjams „Psichologinę negalią turinčių asmenų poreikių užtikrinimas baudžiamajame procese“ (Lietuva);
- Europos Komisijos ir Europos Tarybos organizuotoje konferencijoje „Atsakas į kalėjimų perpildymą“ Strasbūre (Prancūzija);
- Lenkijos Aukščiausiojo Teismo organizuotoje konferencijoje „Europos ateitis, grindžiama teisės viršenybe“ Varšuvoje (Lenkija);
- Europos teisėjų mokymų tinklo (EJTN) organizuotame seminare „Teisinės kalbos mokymas, bendradarbiaujant baudžiamosiose bylose“ Bordo (Prancūzija);
- Slovakijos Aukščiausiojo Teismo organizuotoje kasmetinėje Vidurio ir Rytų Europos Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų konferencijoje Bratislavoje (Slovakija);
- Europos Sąjungos Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų tinklo susirinkime Nikosijoje (Kipras);
- Liuksemburge vykusioje konferencijoje „Teisinė valstybė Europoje – perspektyvos ir iššūkiai Europos teismų sistemai“ (Liuksemburgas);
- Kopenhagoje vykusiame Europos teisėjų asociacijos susirinkime (Danija);

- Tarptautinėje patentų teisės konferencijoje Miunchene (Vokietija);
- Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnybos organizuotame seminare intelektinės nuosavybės pažeidimų bylas nagrinėjantiems teisėjams Alikantėje (Ispanija);
- Kišiniove vykusioje regioninėje konferencijoje intelektinės nuosavybės teisių pažeidimų klausimais (Moldova);
- Paryžiuje vykusioje Europos Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų konferencijoje (Prancūzija);
- Lietuvos ir Ukrainos teisininkų forume Palangoje (Lietuva);
- Podgoricoje vykusioje konferencijoje „Tarptautinis terorizmas ir nelegali migracija“ (Juodkalnija);
- Europos teisėjų mokymų tinklo (EJTN) organizuotuose teisinės kalbos mokymuose bendradarbiavimo šeimos teisėje tema Krokuvoje (Lenkija);
- Europos universiteto instituto organizuotame „ENTraNCE“ teisėjams 2019“ projekto baigiamajame seminare konkurencijos ir intelektinės nuosavybės teisės sąveikos tema Florencijoje (Italija);
- Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės biuro (EUIPO) organizuotame seminare komercinių paslapčių apsaugos tema Alikantėje (Ispanija);
- Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijos (PINO) organizuotame Intelektinės nuosavybės teisėjų forume Ženevoje (Šveicarija);
- Alikantėje vykusiame Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnybos organizuotame simpoziume intelektinės nuosavybės pažeidimų bylas nagrinėjantiems teisėjams (Ispanija);
- Europos Sąjungos Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų tinklo organizuotuose mainuose Prancūzijos kasaciniame teisme Paryžiuje (Prancūzija);
- Europos Tarybos programos HELP nuotolinių mokymų „Žmogaus teisės ir šeimos teisė“ renginyje Liublianoje (Slovėnija);
- Vienoje vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Kalte grindžiama ir griežtoji civilinė atsakomybė“ (Austrija);
- Baltijos valstybių teisėjų asociacijų tarybos konferencijoje Meetagusėje (Estija);
- Kijeve vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Naujos redakcijos Ukrainos baudžiamojo kodekso konceptualūs principai“ (Ukraina);
- Europos Sąjungos Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų asociacijos organizuotoje mainų programoje Suomijos Aukščiausiajame Teisme Helsinkyje (Suomija);
- Liuksemburge vykusiame Europos Sąjungos valstybių narių aukščiausiųjų teismų teisėjų forume (Liuksemburgas);
- Europos teisės ir teisingumo centro (ECLJ) organizuotame seminare „Europos Sąjungos konkurencijos teisės dabartis ir ateitis valstybių narių teisėjams: veiksmingas požiūris“ Romoje

(Italija);

- Lietuvos Respublikos valstybinio patentų biuro organizuotame seminare „Praktiniai mokymai apie intelektualinę nuosavybę internetą“ Druskininkuose (Lietuva);
- Londone vykusioje Europos Sąjungos Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų tinklo 2019 m. teisėjų mainų programoje Jungtinės Karalystės Aukščiausiajame Teisme (Jungtinė Karalystė);
- Europos teisėjų mokymų tinklo (EJTN) organizuotame seminare „Alternatyvus ginčų sprendimas“ Skandičyje (Italija);
- Strasbūre vykusioje Europos teisėjų konsultacinės tarybos (CCEJ) plenarinėje sesijoje (Prancūzija);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotoje konferencijoje „Europos Sąjungos baudžiamasis teisingumas 2019“ Lisabonoje (Portugalija);
- Balstogėje vykusiuose Europos regioninės plėtros fondo organizuotuose mokymuose, skirtuose nelegaliai migracijai ir kovai su prekyba žmonėmis (Lenkija).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo valstybės tarnautojai ir darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis, dalyvavo Lietuvoje ir užsienyje vykusiose konferencijose, seminaruose ir kituose kvalifikacijos kėlimo renginiuose:

- Teisės ir informacinių technologijų tyrimo centro organizuotuose INFORM projekto tarptautiniuose mokymuose „Duomenų apsaugos reformos įvedimas į teismų sistemą“ Bratislavoje (Slovakija);
- Molėtuose vykusiuose mokymuose „Šeimos bylas nagrinėjančių teisėjų ir teisėjų padėjėjų mokymo programa“ (Lietuva);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotuose mokymuose „Vartotojų apsauga finansinių paslaugų srityje“ Tryre (Vokietija);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotuose mokymuose „Kompiuterinė teismo ekspertizė teisiniame procese“ Vilniuje (Lietuva);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotuose mokymuose „Mediacija ES: kalba, teisė ir praktika“ Tryre (Vokietija);
- Prahoje vykusiuose CEELI instituto organizuotuose mokymuose, skirtuose žmogaus teisių apsaugai Europos Sąjungos teisėje (Čekija);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotame seminare „Tarptautinio paveldėjimo planavimas“ Tryre (Vokietija);
- Strasbūre vykusiame Aukštesniųjų teismų tinklo forume Europos Žmogaus Teisių Teisme (Prancūzija);
- Liuksemburge vykusiame Europos Sąjungos teismų tinklo korespondentų susitikime (Liuksemburgas);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Europos

šeimos teisė 2019“ Tryre (Vokietija);

- Europos Komisijos finansuojamo projekto „Ketrios Europos Sąjungos mokymų sesijos šeimos teisės reguliavimo klausimais skirtingų šalių teisininkams bei socialinių tarnybų darbuotojams“ baigiamojoje konferencijoje Veronoje (Italija);
- Briuselyje vykusiame seminare „Kovos su diskriminacija įstatymo taikymas Europos Sąjungoje“ (Belgija);
- Lietuvos Respublikos valstybinio patentų biuro organizuotame seminare „Praktiniai mokymai apie intelektinę nuosavybę ir internetą“ Druskininkuose (Lietuva);
- Molėtuose vykusiuose mokymuose „Asmeninis efektyvumas profesinėje veikloje: kaip pasiekti geresnių rezultatų dirbant su kitais“ (Lietuva);
- Nacionalinės teismų administracijos organizuotuose mokymuose „Veiklos valdymo gebėjimų stiprinimas“ Druskininkuose (Lietuva);
- Europos teisės akademijos (ERA) organizuotame seminare „Nauja Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika baudžiamojo proceso srityje“ Strasbūre (Prancūzija);
- Nacionalinės teismų administracijos organizuotuose mokymuose „Strateginio požiūrio gebėjimų stiprinimas“ Druskininkuose (Lietuva).

KITA LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO VEIKLA

VIENODOS TEISMŲ PRAKTIKOS PLĖTOJIMAS

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – ir Teismas) vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką formuoja nagrinėdamas bylas. Tačiau vienodam teisės aiškinimui ir taikymui svarbi ir kita teismo veikla. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas nustato, kad, plėtodamas ir užtikrindamas vienodą teisės aiškinimą ir taikymą bendrosios kompetencijos teismuose, Aukščiausiasis Teismas analizuoja nacionalinių, Europos Sąjungos ir tarptautinių teismų praktiką, kitus teisės šaltinius, rengia teismų praktikos apibendrinimus, apžvalgas, viešai skelbia informaciją apie savo veiklą. Aukščiausiasis Teismas per vienerius metus paprastai parengia po dvi išsamias teismų praktikos tam tikroje srityje apžvalgas atitinkamai iš Civilinių bylų skyriaus ir Baudžiamųjų bylų skyriaus veiklos srities.

Teismų įstatyme nustatyta, kad Aukščiausiasis Teismas leidžia biuletenį „Teismų praktika“. Biuletenyje skelbiama aktuali Aukščiausiojo Teismo praktika, teismų praktikos apibendrinimai ir apžvalgos, kurių skelbimui pritarė atitinkamas Aukščiausiojo Teismo skyrius. Biuletenyje taip pat pateikiamos Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų teminės santraukos. Biuletenyje gali būti skelbiama ir kita informacija apie Aukščiausiojo Teismo veiklą, medžiaga, reikšminga vienodam teisės aiškinimui ir taikymui užtikrinti. Ši metodinio pobūdžio medžiaga labai svarbi tiek teismams, nagrinėjantiems bylas, tiek proceso šalims ir jų atstovams grindžiant savo poziciją bylose.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kiekvieną mėnesį taip pat parengia ir viešai paskelbia savo tinklalapyje aktualiausių nutarčių, priimtų atnaujintų administracinių nusižengimų bylose, baudžiamosiose ir civilinėse bylose, apžvalgas, taip pat Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos apžvalgas (rengiamas kartus su Lietuvos apeliaciniu teismu) bendrosios kompetencijos teismams aktualiais klausimais.

2019 m. Aukščiausiajame Teisme toliau nuosekliai buvo plėtojamas ir visiems Lietuvos bendrosios kompetencijos teismams prieinamas Aukščiausiojo Teismo sukurtas elektroninis įrankis, skirtas Teismo praktikoje suformuluotų teisės taikymo ir aiškinimo taisyklių paieškai.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PARENGTOS APŽVALGOS

2019 metais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo leidžiamame biuletenyje *Teismų praktika* Nr. 50 publikuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų **patvirtinta Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga.**

Apžvalgoje aptartos specialiųjų žinių samprata ir jų taikymo ribos, specialiųjų žinių panaudojimo formos, taip pat pasisakyta dėl specialias žinias tiesiogiai taikančių subjektų, duomenų, kuriuos vertina ekspertai ir specialistai, tinkamumo ir išsamumo, eksperto (specialisto) dalyvavimo ir apklausos bylą nagrinėjant teisme, ekspertizės skyrimo bylą nagrinėjant teisme.

Baudžiamojo proceso paskirtis lemia būtinumą renkant ir tiriant įrodymus taikyti ne tik teisės, bet ir įvairias mokslo bei technikos (specialias) žinias. Specialiosios žinios – tai dėl išsilavinimo ir per specialų pasirengimą ar profesinę veiklą įgytos išsamios mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios, būtinos reikšmingoms bylos aplinkybėms nustatyti. Bylų tyrimo ir nagrinėjimo procese teisinės žinios nelaikytinos specialiosiomis žiniomis. Specialias žinias baudžiamajame procese gali taikyti du subjektai – BPK keliamus reikalavimus atitinkantys ekspertas ir specialistas. Kaltinamojo, jo gynėjo ar kitų proceso dalyvių prašymai skirti ekspertizę teismui yra neprivalomi. Sprendimą dėl ekspertizės skyrimo teismas priima atsižvelgdamas į bylos duomenis, taip pat į tai, ar ekspertizės išvados yra reikalingos bylos aplinkybėms išsamiai ir nešališkai ištirti.

Baudžiamajame procese galimos specialiųjų žinių panaudojimo formos yra ekspertizės aktas, objektų tyrimo pagrindu pateikta specialisto išvada, pagal proceso dalyvių prašymą surašytas dokumentas (konsultacinė išvada) ir kito civilinio ar administracinio proceso tvarka gautas ekspertizės aktas (specialisto išvada). Išvados ekspertizės aktuose (specialisto išvadose) gali būti suformuluotos kaip kategoriškos, tikėtinos ar sąlyginės ir pan. Baudžiamosios bylos aplinkybės gali būti grindžiamos ekspertizės aktu (specialisto išvada), kuriame padarytos tikėtinos išvados tuo atveju, jei jas patvirtina ir kiti byloje esantys įrodymai. Sąlyginės išvados nerodo jų neišsamumo – tokiu atveju eksperto (specialisto) atsakymas į pateiktą klausimą yra siejamas su viena ar keliomis sąlygomis, todėl teismas aplinkybes, kuriomis grindžiama sąlyginė išvada, turi patikimai ir nekeldamas jokių abejonių patvirtinti arba paneigti. Pagal kaltinamojo (jo gynėjo) ar kito proceso dalyvio prašymą privataus eksperto ar kito asmens, turinčio specialiųjų žinių, surašytas dokumentas nelaikomas ekspertizės aktu ar specialisto išvada – jis yra tiriamas ir vertinamas kaip dokumentas – konsultacinė išvada, surašyta specialiųjų žinių turinčio asmens (BPK 95–96 straipsniai). Konsultacinė išvada gali būti pripažinta įrodymu baudžiamajame byloje, jei atitinka bendruosius ir specialiuosius tokio pobūdžio įrodymams keliamus reikalavimus.

Skiriant ekspertizę (objektų tyrimą), negali būti formuluojami klausimai, į kuriuos atsakyti yra teismo, o ne eksperto (specialisto) kompetencija (pavyzdžiui, klausimai dėl veiksmų atitikties konkrečiam nusikaltimo sudėčiai, teisiškai reikšmingo priežastinio ryšio, konkrečių teisės

normų pažeidimo). Ekspertiniai tyrimai atliekami pagal ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar teismo parengtą ir pateiktą medžiagą. Ekspertiniam tyrimui pateikiama medžiaga (duomenys) turi būti išsami, patikima, pakankama, kokybiška ir teisinga. Ekspertas (specialistas) privalo ekspertizę (objektų tyrimą) atlikti pagal kompetenciją, moksliškai patvirtintais, visuotinai pripažintais ir patikimais ar akredituotais tyrimo metodais.

Ekspertas (specialistas) apklausti į teismo posėdį šaukiamas tik tuo atveju, jei teismas pripažįsta, kad jo parodymai būtini ekspertizės aktui (specialisto išvadai) paaiškinti ar papildyti, taip pat prieštaravimams pašalinti. Ekspertizės akto (specialisto išvados) neaiškumas, neišsamumas ar prieštaravimas bylos duomenims nagrinėjimo teisme metu yra šalinami ne vien apklausiant išvadas pateikusį ekspertą (specialistą), bet ir skiriant naujus ekspertinius tyrimus. Papildomą ekspertinį tyrimą paprastai atlieka tas pats ekspertas, kuris atliko pirminį tyrimą, o pakartotinį – kitas nei pirminį tyrimą atlikęs ekspertas.

Tame pačiame biuletenio *Teismų praktika* numeryje publikuota Civilinių bylų skyriaus teisėjų patvirtinta **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl akcininko teisių įgyvendinimo ir jų gynimo būdų apžvalga**. Joje, atsižvelgiant į akcininko teisių apimtį ir kompleksinį pobūdį, aptariama kasacinio teismo praktika dėl kasacijoje dažniausiai nagrinėtų teisinių klausimų – akcininko teisės kreiptis dėl bendrovės organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais, teisės ginčyti bendrovės *ultra vires* sandorius, teisės į informaciją, uždarnosios akcinės bendrovės akcininko pirmumo teisės įsigyti parduodamų bendrovės akcijų, akcininko pirmumo teisės įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų, uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės išeiti iš bendrovės reikalaujant supirkti jo akcijas arba „išstumti“ kitą akcininką nuperkant jo akcijas bei akcininko teisės inicijuoti juridinio asmens veiklos tyrimą. Kadangi kasacinio teismo praktika dėl akcininko teisės reikšti išvestinį ieškinį ir reikalauti bendrovės valdymo organų veiksmais padarytos žalos bendrovei atlyginimo jau buvo aptarta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalgoje (*Teismų praktika* Nr. 45), todėl šie klausimai aptariamoje apžvalgoje pakartotinai neanalizuojami. Apžvalgoje glaustai aptariami kriterijai, nuo kada asmuo pripažįstamas įgijusiu akcininko statusą, taip pat ir reikalavimai akcininko materialiniam suinteresuotumui (*locus standi*), kad akcininko teisė apskritai būtų ginama.

Apžvalgoje pagrindinis dėmesys skiriamas kasacinio teismo praktikai taikant Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (toliau – ABĮ) 2000 m. redakciją, tačiau apibendrinamos ir bylos, nagrinėtos taikant 1994 m. ABĮ redakciją, jei praktika išliko aktuali ir pasikeitus reglamentavimui.

Apžvalgoje aptarta akcininko teisė į informaciją, akcentuojant, kad bendrovė turi suteikti visą akcininko reikalaujamą informaciją (leisti susipažinti ir pateikti kopijas) nepriklausomai nuo akcininko turimų akcijų skaičiaus bendrovėje. Bendrovė gali atsisakyti sudaryti akcininkui galimybę susipažinti ir (ar) pateikti dokumentų kopijas, tik kai prašomi pateikti dokumentai susiję su bendrovės komercine (gamybine) paslaptimi, konfidencialia informacija, išskyrus atvejus, kai bendrovės informacija akcininkui būtina kituose teisės aktuose nustatytiems imperatyviems reikalavimams įgyvendinti ir akcininkas užtikrina tokios informacijos konfidencialumą.

Akcininko pirmumo teisė įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų ar konvertuojamųjų obligacijų gali būti atšaukta tik visiems bendrovės akcininkams. Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendime dėl pirmumo teisės atšaukimo turi būti nurodytos pirmumo teisės atšaukimo priežastys ir pagrįsta naujos akcijų emisijos kaina, kuri turi būti ne mažesnė už nominaliąją vertę.

Akcininkas gali reikalauti pripažinti negaliojančiu bendrovės teisnumui prieštaraujantį sandorį. CK 1.82 straipsnio 1 dalyje nustatyti alternatyvūs bendrovės teisnumo pažeidimą sudarantys pagrindai – valdymo organų kompetencijos pažeidimas arba prieštaravimas juridinio asmens tikslams. Šie sandoriai nugrinčijami dėl valios trūkumo, kuris gali būti pašalintas juridinio asmens organui pritarus jo sudarymui. Vien aplinkybė, kad sandoris nėra ekonomiškai naudingas bendrovei, nėra pakankama pripažinti, kad sandoris prieštarauja bendrovės tikslams. Su juridinio asmens teisnumu gali būti nesuderinamas tik aiškus, akivaizdus sandorio nenaudingumas, kai tokio sandorio palikimas galioti reikštų aiškų neteislingumą vienai iš sandorio šalių. Sandoris, sudarytas viršijant bendrovės vadovo kompetenciją, gali būti pripažintas negaliojančiu, tik jei kita sandorio šalis žinojo arba turėjo žinoti apie kompetencijos viršijimą, t. y. buvo nesąžininga.

Apie ketinimą parduoti visas uždarnosios akcinės bendrovės akcijas ar dalį jų akcininkas privalo raštu pranešti uždarajai akcinei bendrovei, nurodydamas perleidžiamų akcijų skaičių pagal klases ir pardavimo kainą. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko pirmumo teisė įsigyti bendrovės akcijų negali būti perleista, nes yra neatsiejamai susijusi su akcininko asmeniu. Akcininko pasiūlymas kitiems akcininkams pasinaudoti pirmumo teise įsigyti akcijų negali būti kvalifikuojamas kaip sutarties sudarymas ir akcininkas nėra įpareigotas parduoti savo akcijas kitiems akcininkams pranešime nurodytomis sąlygomis. Pažeidus akcininkų pirmumo teisę įsigyti parduodamas akcijas, akcininkas gali ginti savo teises reikalaujamas akcijų pirkimo–pardavimo sandorį pripažinti negaliojančiu ir taikyti restituciją, tačiau negali prašyti perkelti jam pirkėjo teisių.

Bendrovės organų sprendimai (tiek valdymo organų, tiek visuotinio akcininkų susirinkimo) gali būti pripažinti negaliojančiais trimis teisiniais pagrindais – dėl prieštaravimo imperatyviosiems įstatymų normoms, juridinio asmens steigimo dokumentams arba protingumo ar sąžiningumo principams. Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas nėra sandoris, o *sui generis* juridinis faktas, todėl jis negali būti ginčijamas *actio Pauliana* pagrindu. Tačiau išimtiniais atvejais visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas, pažeidžiantis imperatyviasias įstatymo normas, kai būtina ginti viešąjį interesą ir smulkiųjų akcininkų teises, gali būti pripažintas negaliojančiu teismo iniciatyva, kaip ir niekinis sandoris. Taikant bendrovės organo sprendimo pripažinimo negaliojančiu gynimo būdą, byloje turi būti nustatyta, kad pažeidimo negalima pašalinti niekaip kitaip. Taip pat negalima pripažinti negaliojančiais bendrovės organų sprendimų vien tik dėl formalių pažeidimų, nesukeliančių neigiamų padarinių nei pačiai bendrovei, nei jos akcininkams ar viešajam interesui. Akcininkas, reiškiantis ieškinį dėl visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo pripažinimo negaliojančiu, turi pagrįsti savo teisinį suinteresuotumą ginčyti sprendimą – ne tik nurodyti sprendimo negaliojimo pagrindą, bet ir kuo tokio sprendimo priėmimas pažeidė šio akcininko teises ar teisėtus interesus.

Apžvalgoje pasisakyta ir dėl uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisių, susijusių su ak-

cininko statuso pasibaigimu, – teisės išeiti iš bendrovės priverstinai parduodant savo akcijas (CK 2.123 straipsnis) ir teisės „išstumti“ akcininką, kuris veikia prieš bendrovės interesus, priverstinai išperkant jo akcijas (CK 2.115 straipsnis). Šiais pagrindais uždarnosios akcinės bendrovės akcininkai turi teisę kreiptis į teismą reikalaudami, kad akcijos, priklausančios akcininkui, kurio veiksmai prieštarauja bendrovės tikslams ir kai negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis, būtų parduotos akcininkui, kuris kreipiasi, arba kad akcininkas, kuris veikia prieš bendrovės interesą, supirktų ieškovų akcijas. Abi šios teisės suteikiamos tik tiems akcininkams, kurių turimų akcijų nominalioji vertė ne mažesnė kaip 1/3 įstatinio kapitalo. Taip pat apžvalgoje analizuojama akcininko, valdančio bent 1/10 akcijų, teisė reikalauti bendrovės veiklos tyrimo, t. y. prašyti teismo paskirti ekspertus, kurie ištirtų, ar juridinis asmuo, juridinio asmens valdymo organai ar jų nariai veikė tinkamai, ir jei nustatoma netinkama veikla, taikyti priemones, nurodytas CK 2.131 straipsnyje.

2019 metais Lietuvos Aukščiausiajame Teisme buvo apsvaistyta ir atiduota publikuoti biuletenyje *Teismų praktika* Nr. 51 **Teismų praktikos taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 straipsnis) apžvalga**.

Apžvalgoje aptartos BK 40 straipsnyje nurodytos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo sąlygos, taip pat pasisakyta aktualiais baudžiamojo poveikio priemonių – teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimo (BK 68² straipsnis), turto konfiskavimo (BK 72 straipsnis), uždraudimo naudotis specialiąja teise (BK 68 straipsnis), įmokos į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą (BK 71 straipsnis) – taikymo atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą klausimais.

BK 40 straipsnyje įtvirtintas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą – tai viena iš atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių, kuria yra realizuojami humanizmo, atsakomybės diferencijavimo, teisinio poveikio priemonių ekonomijos konstituciniai principai. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikytinas tik tuo atveju, jei yra nustatyta BK 40 straipsnyje nurodytų sąlygų visuma, – teismui nenustačius šių sąlygų visumos, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą yra negalimas. Teismo sprendimas tiek atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, tiek ir atsisakyti tai daryti turi būti motyvuotas, pagrįstas byloje nustatytais aplinkybėmis. Sprendimo motyvai turi būti aiškūs ir išsamūs, išdėstyti pagal visus įstatymo reikalaujamus kriterijus. Laidavimas gali būti su užstatu arba be jo.

Dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sprendžiama, jei yra padarytas baudžiamasis nusižengimas, neatsargus arba nesunkus ar apysunkis tyčinis nusikaltimas ir yra asmens, kuris vertas teismo pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą (BK 40 straipsnio 1 dalis). Laiduotoju gali būti skiriamas tik vertas teismo pasitikėjimo, galintis daryti teigiamą įtaką kaltininkui asmuo. Asmenimis, vertais teismo pasitikėjimo, laikytini pilnamečiai asmenys, turintys autoritetą nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui ir galintys daryti jam teigiamą įtaką. Pripažįstant asmenį turinčiu pasitikėjimą ir galinčiu būti laiduotoju, atsižvelgiama į asmenines laiduotojo savybes, veiklos pobūdį ir realią galimybę daryti teigiamą įtaką kaltininkui, taip pat į jo charakteristiką ir kitus duomenis, kuriais grindžiamas laidavimo prašymas. Sprendžiant dėl laiduotojo tinkamumo, turi būti išsiaiškintas jo požiūris į kaltininko

padarytą nusikalstamą veiką, taip pat laiduotojas turi nurodyti savo būsimos teigiamos įtakos pobūdį atleidžiamam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui. Galimybę daryti teigiamą įtaką paprastai paneigia tai, kad laiduotojas ir kaltininkas nėra saistomi tvirtais asmeniniais ryšiais, susitinka retai, bendrauja nereguliariai, jų nesieja glaudūs santykiai. Sprendžiant, ar laiduotojas galės daryti teigiamą įtaką nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, vertintinas ir laiduotojo materialaus priklausomumo nuo kaltininko faktas. Kitos būtinos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlygos yra: asmuo pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką, visiškai pripažino savo kaltę ir gailisi padaręs nusikalstamą veiką, bent iš dalies atlygino ar pašalino padarytą žalą arba įsipareigojo ją atlyginti, jeigu ji buvo padaryta ir yra pagrindas manyti, kad jis visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų (BK 40 straipsnio 2 dalis).

Teismui padarius išvadą, kad yra pagrindas atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 40 straipsnį, baudžiamoji byla nutraukiama priimant nuosprendį. Atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą pilnamečiam asmeniui gali būti skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės. Teismas kiekvienoje byloje sprendžia individualiai, ar atleidžiamam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui skirtinos baudžiamojo poveikio priemonės, kelias ir kokiais iš jų tikslinga parinkti. BK nenustato minimalaus ar maksimalaus skaičiaus baudžiamojo poveikio priemonių, kurias gali skirti teismas, tačiau teismas privalo atsižvelgti į jų tarpusavio suderinamumą, taip pat proporcingumo principą. Sprendžiant dėl baudžiamojo poveikio priemonių parinkimo, atsižvelgiama į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, atsiradusius padarinius, kaltininko asmenybę ir kitas svarbias aplinkybes, apibūdinančias padarytą nusikalstamą veiką bei kaltininko elgesį.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO KREIPIMAI Į LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINĮ TEISMĄ

Visi Lietuvoje veikiantys teismai turi įstatymų apibrėžtą savo veiklos sritį – kompetenciją, nustatančią, kokius ginčus ir klausimus gali nagrinėti konkretus teismas. Šių ribų teismas negali pažeisti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, būdamas aukščiausios kasacinės instancijos bendrosios kompetencijos teismas, taip pat turi apibrėžtas galias ir gali nagrinėti tik tokias bylas ar spręsti tokius klausimus, kurie priskirti jo kompetencijai. Pavyzdžiui, įstatymų ir kitų Seimo, Vyriausybės ar Respublikos Prezidento aktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Vyriausybės ir Respublikos Prezidento aktų – ir įstatymams) patikrinimas priklauso ne bendrosios kompetencijos teismų, bet Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo kompetencijai. Todėl tais atvejais, kai teismas, nagrinėdamas konkrečią bylą, suabejoja, ar byloje taikytinas įstatymas ar kitas teisės aktas atitinka Konstituciją, jis negali pats tikrinti, ar tame teisės akte nustatytos taisyklės dera su Konstitucijos nuostatomis, bet privalo kreiptis į Konstitucinį Teismą prašydamas išspręsti, ar konkretus byloje taikytinas teisės aktas (paprastai ne visas, bet viena ar kelios to akto normos) neprieštarauja Konstitucijai. Kol bus gautas

Konstitucinio Teismo nutarimas, Aukščiausiasis Teismas sustabdo kasacinės bylos, kurioje kreipėsi dėl išaiškinimo, nagrinėjimą, o gavęs Konstitucinio Teismo sprendimą, toliau nagrinėja bylą atsižvelgdamas į tai, ką nusprendė Konstitucinis Teismas. Jeigu Konstitucinis Teismas nustato, kad teisės aktas, dėl kurio buvo kreiptasi, prieštarauja Konstitucijai, Aukščiausiasis Teismas atnaujintą bylą nagrinėja šio teisės akto netaikydamas.

2019 m. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme buvo atnaujinta viena civilinė byla po 2018 m. gruodžio 14 d. Konstitucinio Teismo priimto nutarimo.

Dėl šaliai atlyginamų rašytinių paaiškinimų rengimo, atstovavimo Teisingumo Teismo posėdyje, ginčo šalies advokato vykimo į Teisingumo Teismą ir gyvenamojo ploto nuomos Liuksemburge išlaidų

Byloje kilo klausimas dėl bylinėjimosi išlaidų, patirtų dėl bylą nagrinėjančio teismo kreipimosi į Teisingumo Teismą, paskirstymo tarp proceso šalių, atsižvelgiant į tai, kad Konstitucinis Teismas 2018 m. gruodžio 14 d. nutarime (bylos Nr. 16/2017) konstatavo, jog CPK 93 straipsnio 6 dalis, nustatanti, kad bylinėjimosi išlaidos, susidariusios, *inter alia* (be kita ko), dėl teismo kreipimosi į kompetentingą Europos Sąjungos teisminę instituciją, proceso dalyviams nepaskirstomos, prieštarauja Konstitucijai.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 ir Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu patvirtintų Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio (toliau – Rekomendacijos) 8 punkte tarp advokato teikiamų paslaugų nėra išskirtos advokato atstovaujant klientui Teisingumo Teisme teikiamos paslaugos (pvz., rašytinių paaiškinimų teikimas, dalyvavimas Teisingumo Teismo posėdyje ir pan.), taigi nėra reglamentuota, koks turėtų būti priteistas maksimalus bylą nagrinėjant Teisingumo Teisme turėtų atstovavimo išlaidų atlyginimas.

Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į nurodytą Rekomendacijų spragą, įvertinęs atstovaujant proceso dalyviui Teisingumo Teisme teiktinų advokato teisinių paslaugų pobūdį, sudėtingumą, paprastai taip pat ir sprendžiamų teisinių klausimų naujumą, yra išaiškinęs, kad, nustatant išlaidų už rašytinių paaiškinimų Teisingumo Teismui parengimą dydį, įstatymo analogijos pagrindu gali būti taikomas Rekomendacijų 8.2 punkte nustatytas koeficientas už ieškinio, priešieškio, atsiliepimo į ieškinį ar priešieškinių parengimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-32-378/2019, 96 punktą). Plėtodama šią praktiką ir pildydama nurodytą teisinio reguliavimo spragą, teisėjų kolegija sprendė, kad nustatant išlaidų už atstovavimą Teisingumo Teismo posėdyje dydį galėtų būti taikomas Rekomendacijų 8.19 punkte nustatytas koeficientas už vieną teisinių konsultacijų, atstovavimo teisme, pasirengimo teismo ar parengiamajam posėdžiui valandą, dalyvavimo derybose dėl taikos sutarties sudarymo valandą ar asmens atstovavimo ikiteisminėse ginčų sprendimo institucijose, jeigu tas pats

ginčas vėliau tapo teisminis, valandą. Sprendžiant dėl vykimo į Teisingumo Teismą ir gyvenamojo ploto nuomos Liuksemburge galimų priteisti dydžių pagal analogiją vadovautinasi Rekomendacijų 3 punktu, Lietuvos Respublikos finansų ministro 1996 m. lapkričio 21 d. įsakymu Nr. 116 patvirtintomis Dienpinigių ir gyvenamojo ploto nuomos normomis vykstantiems į užsienio komandiruotes.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad, pagal Teisingumo Teismo statuto III antraštinės dalies 19 straipsnio 3 ir 4 dalis, bylų šalims Teisingumo Teisme turi teisę atstovauti advokatas, be to, tik advokatas, turintis leidimą verstis advokato praktika valstybės narės ar kitos valstybės, kuri yra Europos ekonominės erdvės susitarimo šalis, teisme. Kadangi kitiems šalių atstovams atstovauti Teisingumo Teisme neleidžiama, tai tokiu atveju išlaidos, susijusios su ginčo šalies atstovo, nesančio advokatu, vykimu į Liuksemburgą, ir gyvenamosios patalpos nuomos išlaidos nepriskirtinos prie priteistinių iš kitos šalies bylinėjimosi išlaidų (CPK 88 straipsnio 1 dalies 10 punktas).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-150-611/2019

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO KREIPIMAI Į EUROPOS SĄJUNGOS TEISINGUMO TEISMĄ

Jau daugiau nei 15 metų Lietuva kuria savo ateitį bendroje Europos erdvėje kartu su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis. Valstybių, kaip ir žmonių, darnus gyvenimas kartu būtų sunkiai įsivaizduojamas neturint bendrų taisyklių, kurios reglamentuotų tarpusavio santykius ir padėtų išvengti nesusipratimų ir ginčų, o nepavykus jų išvengti – suteiktų priemones, padedančias juos išspręsti. Tokios taisyklės yra Europos Sąjungos teisės normos, kurių vienos yra privalomos visoms valstybėms narėms ir turi būti taikomos tiesiogiai (pvz., tokios yra ES reglamentų normos), o kitos tik nubrėžia gaires, tikslus, kurių valstybės turi pasiekti nustatydamos savo teisinę reguliavimą, pačios pasirinkdamos joms tinkamiausius tų tikslų pasiekimo būdus (pvz., direktyvos). Kita vertus, net ir turėti visiems taikomų bendrų taisyklių nepakanka. Šiuolaikinė teisė, kaip ir šiuolaikinis gyvenimas, kurią ji reguliuoja, yra labai įvairus, sudėtingas, neretai painus mechanizmas, be to, kiekviena valstybė Europos Sąjungos narė turi skirtingas teisės tradicijas, skirtingą istorinę patirtį ir pan., todėl valstybėse narėse ES teisės normos gali būti suvokiamos ir taikomos nevienodai, netgi prieštaringai. Jeigu nebūtų vieno subjekto, kuris sujungtų visų valstybių skirtybes ir surastų optimaliausią bendrą sprendimą, kaip išaiškinti vieną ar kitą ES teisės nuostatą, Europos Sąjungos veikimas ir vystymasis būtų sunkiai įmanomas. Toks subjektas, vienintelis turintis kompetenciją aiškinti Europos Sąjungos teisės normas priimdamas visoms valstybėms privalomus sprendimus, yra Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ir Teisingumo Teismas), esantis Liuksemburge ir sudarytas iš visų valstybių narių paskirtų teisėjų. Kilus neaiškumui, kaip aiškinti ar taikyti konkrečią nagrinėjamoje byloje taikytiną ES teisės nuostatą, į Teisingumo Teismą turi teisę kreiptis bet kuris valstybės narės

teismas, o tie teismai, kurių sprendimai konkrečiose bylose yra galutiniai ir neskundžiami, turi ne tik tokią teisę, bet ir pareigą. Pažymėtina, kad Teisingumo Teismas nesprensdžia konkretaus nacionalinio teismo nagrinėjamo ginčo, o tik priima prejudicinius sprendimus, kuriais atsako į nacionalinio teismo pateiktus klausimus dėl ES teisės normų aiškinimo ar ES teisės akto galiojimo. Taigi ši procedūra yra bendradarbiavimo tarp Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų priemonė, kurią įgyvendinant Teisingumo Teismas pateikia nacionaliniams teismams ES teisės aiškinimą, kurio jiems reikia bylai išspręsti. Nacionalinis teismas, gavęs Teisingumo Teismo prejudicinį sprendimą, vadovaudamasis jame pateiktu išaiškinimu, išsprensdžia konkretų nagrinėjamą ginčą.

2019 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas trijose civilinėse bylose kreipėsi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo ir dvi civilines bylas kasacine tvarka atnaujino bei išnagrinėjo po to, kai gavo Teisingumo Teismo sprendimą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą 2019 metais kreipėsi šiose bylose:

Dėl palikimo priėmimo pripažinimo tarpvalstybiniu; palikėjo įprastinės gyvenamosios vietos nustatymo; teismų ir notarų funkcijų pasidalijimo tarpvalstybinio paveldėjimo atveju; taikytinos teisės ir jurisdikcijos esant tarpvalstybiniam paveldėjimui.

Pareiškėjas, mirus motinai, kuri gyveno ir mirė Vokietijoje, kreipėsi į Lietuvos notarą su prašymu užvesti paveldėjimo bylą. Mirusioji Lietuvoje turėjo turto, šį testamentu paliko sūnui. Notarė, remdamasi Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. liepos 4 d. reglamentu (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo (toliau – Reglamentas 650/2012), atsisakė užvesti paveldėjimo bylą, nes, anot jos, palikėjos įprastinė gyvenamoji vieta buvo Vokietijoje.

Šalys nesutarė, kokia valstybė – Lietuva ar Vokietija – palikėjos mirties dieną laikytina įprastine jos gyvenamąja vieta, juolab kad konkrečių tai pagrindžiančių duomenų byloje nėra. Pirmosios instancijos teismas įpareigojo notarą užvesti paveldėjimo bylą pagal turto registravimo vietą ir išduoti paveldėjimo teisės liudijimą į mirusiosios palikimą. Teismas nurodė, kad nors pareiškėjo motina ir deklaravo išvykimą į Vokietiją, tačiau ji buvo Lietuvos pilietė, mirties dieną turėjo nekilnojamojo turto Lietuvoje, o Vokietijoje jokio turto neturėjo; ji nebuvo nutraukusi ryšių su Lietuva, joje lankėsi, sudarė testamentą. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad, iškilus ginčui dėl palikėjos įprastinės gyvenamosios vietos, tik teismas gali nustatyti juridinį faktą dėl pripažinimo palikėjos įprastinės gyvenamosios vietos jos kilmės valstybėje, o šiuo atveju nėra duomenų, kad pareiškėjas šiuo klausimu būtų kreipęsis į teismą; sprendė, kad pirmosios instancijos teismas, panaikindamas skundžiamą notaro nutarimą, nepagrįstai vadovavosi ben-

draisiais teisės principais.

Kasaciniam teismui pirmiausia kilo abejonė, ar šiuo atveju yra poreikis taikyti Reglamento 650/2012 nuostatas, įskaitant dėl tarptautinės jurisdikcijos ir taikytinos teisės. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad labiau susiklostė ne tarpvalstybinio, o nacionalinio paveldėjimo santykiai, juo labiau kad palikėja turėjo turto tik Lietuvoje. Jo vertinimu, akivaizdu, kad pareiškėjo motina nenutraukė glaudžių ryšių su savo gimtine: turėjo nekilnojamojo turto Lietuvoje, išlaikė jį (rūpinosi juo) daugiau nei penkerius metus, nors tuo metu buvo sukūrusi naujus santuokinius (šeiminius) santykius ir gyveno Vokietijoje, dėl šio turto sudarė testamentą Lietuvoje, tam tikrą laiką grįždavo į tėvynę ir kitais tikslais (pavyzdžiui, lankyti giminių). Be to, kaip pažymėjo kasacinis teismas, priešingas vertinimas, t. y. kad paveldėjimas tarpvalstybinis ir jam reikėtų taikyti Reglamento 650/2012 nuostatas, labai apsunkintų pareiškėjo padėtį, nors pats šio reglamento tikslas yra įpėdinių teisių įgyvendinimą padaryti paprastesnį.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagrindinė bendrosios valstybių teismų jurisdikcijos taisyklė siejama su palikėjo mirties dieną buvusią įprastinę gyvenamąją vietą. Vis dėlto iš Reglamento 650/2012 nuostatų nėra visiškai aišku, ar negalimos situacijos, kad dėl specifinių aplinkybių palikėjas turėjo ne vieną, o kelias įprastines gyvenamąsias vietas. Tai, kad galima tik viena įprastinė gyvenamoji vieta, Reglamente 650/2012 aiškiai neįtvirtinta, todėl šiame kontekste reikėtų didesnio aiškumo ir Teisingumo Teismo išaiškinimų.

Kasaciniam teismui taip pat aktualus aiškinimas, koks notaro statusas ir kokią teisinę galią notaro dokumentai turi pagal Reglamentą 650/2012. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad pagrindinis šioje byloje su Reglamentu 650/2012 susijęs teisės klausimas yra ne dėl teismo apibrėžties, o Lietuvos institucijų (teismų ar notarų) kompetencijos (jurisdikcijos) ir taikytinos teisės.

Kasacinis teismas Teisingumo Teismui taip pat pateikė klausimų, kiek jurisdikcijai ir taikytinai teisei nustatyti svarbu tai, kad, pirma, palikėja grįžo į Lietuvą ir pas Lietuvos notarę sudarė testamentą, antra, palikėją pergyvenęs jos sutuoktinis, Vokietijos pilietis, teismo procesuose išreiškė pritarimą Lietuvos institucijų jurisdikcijai bei valią atsisakyti bet kokių pretenzijų į sutuoktinės turtą, trečia, nors apie šiuos procesus buvo informuotas, jis atsisakė į juos vykti ir juose dalyvauti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-90-378/2019

Dėl vienodo darbo užmokesčio laikiniejiems darbuotojams ir nuolatiniais laikinojo darbo naudotojo darbuotojams mokėjimo; Direktyvoje įtvirtintų formuluočių „valstybinė įmonė“, „ta pati darbo vieta“ aiškinimo; subjekto, kuris vykdo ekonominę veiklą, nustatymo; Europos Sąjungos agentūrų statuso

Ieškovė (laikinojo įdarbinimo paslaugas teikianti įmonė, kurios laikinojo darbo naudotojas – Europos lyčių lygybės institutas (*European Institute for Gender Equality*, toliau – EIGE) teisme ginčijo darbo ginčų komisijos sprendimą, kuriuo ji pripažinta diskriminavusi pagal laikinojo

darbo sutartis įdarbintus darbuotojus, mokėdama jiems mažesnę darbo užmokestį nei tuo atveju, jei jie būtų įdarbinti tiesiogiai EIGE. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad byloje nėra vienareikšmiškai aišku dėl 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/104/EB dėl darbo per laikinojo įdarbinimo įmones (toliau – Direktyva 2008/104) 1 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų kriterijų taikymo. Šioje normoje nurodyta, kad direktyva taikoma valstybinėms ir privačioms įmonėms, kurios yra laikinojo įdarbinimo įmonės ar įmonės laikinojo darbo naudotojos, vykdančios ekonominę veiklą, neatsižvelgiant į tai, ar jos veikia siekdamos pelno. Šios normos aiškinimas reikalingas dviem aspektais: 1) nėra aiški formuluotės „valstybinė įmonė“ (atsižvelgiant į kalbinių formuluočių skirtumus) tiksli reikšmė (ir ar Europos Sąjungos agentūros, tokios kaip EIGE, yra laikomos „valstybės įmonėmis“, kaip tai suprantama pagal minėtą direktyvą); 2) nėra aišku, kokiam subjektui (subjektams) taikytinas ekonominės veiklos vykdymo kriterijus (laikinojo įdarbinimo įmonei, laikinojo darbo naudotojui, bent vienam iš jų, o galbūt abiem).

Kasaciniam teismui taip pat būtų naudingas išaiškinimas, ar Direktyvos 2008/104 5 straipsnio 1 dalies nuostatos (visų pirma dėl darbo užmokesčio) turi būti taikomos Europos Sąjungos agentūroms, kurioms taikomos specialios ES darbo teisės normos ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 335 ir 336 straipsniai. O jeigu minėtos nuostatos neturi būti taikomos ES agentūroms Direktyvos prasme, ar nacionalinėje teisėje nustatytos analogiškos nuostatos neprieštarauja ES teisei. Teismui taip pat kilo abejonė, ar atitinkamos laikinųjų darbuotojų pareigybės (darbo funkcijos) gali būti laikomos „ta pačia darbo vieta“, kaip nustatyta Direktyvos 2008/104 5 straipsnio 1 dalyje, kai visos pareigybės (darbo funkcijos), į kurias darbuotojus tiesiogiai priima EIGE, apima užduotis, kurias gali įgyvendinti išskirtinai tik darbuotojai, dirbantys pagal Europos Sąjungos pareigūnų tarnybos nuostatus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-392-684/2019

Dėl tiekėjų kvalifikacijos reikalavimų turinio kvalifikavimo ir jų tinkamo taikymo; vieno tiekėjo konfidencialios informacijos apsaugos ir kito tiekėjo teisių gynybos veiksmingumo pusiausvyros bei perkančiosios organizacijos pareigų užtikrinant abiejų tiekėjų interesus; galimai melagingos informacijos pateikimo ir padarinių bei teismo teisių dėl to spręsti.

UAB „Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras“ (toliau – perkančioji organizacija) paskelbė tarptautinį atvirą Neringos savivaldybės komunalinių atliekų surinkimo ir išvežimo į Klaipėdos regiono sąvartyno apdorojimo įrenginius paslaugų pirkimą (toliau – Konkursas). Konkurse pasiūlymus pateikė 3 tiekėjos: ieškovė UAB „Ecoservice Klaipėda“, UAB „Ekonovus“ ir jungtinės veiklos pagrindu veikianti ūkio subjektų grupė, sudaryta iš UAB „Klaipėdos autobusų parkas“, UAB „Parsekas“ ir UAB „Klaipėdos transportas“ (toliau – jungtinė subjektų grupė). Konkursą laimėjo jungtinė subjektų grupė. Ieškovė, susipažinusi su pateikta laimėtojos pasiūlymo duomenų dalimi (kita dalis buvo įslaptinta), nustatė, kad ši laimėtoja neatitinka Konkurso sąlygose

įtvirtintų kvalifikacijos sąlygų – techninio ir finansinio (ekonominio) pajėgumų reikalavimų.

Pirmosios instancijos teismas ieškovės ieškinį atmetė, apeliacinės instancijos teismas ieškinį patenkino.

Nagrinėjamoje byloje kasaciniam teismui pirmiausia kilo klausimų dėl kvalifikacijos reikalavimo, pagal kurį tiekėjai turėjo įrodyti tam tikrą metinių pajamų dydį vykdant mišrių komunalinių atliekų tvarkymo veiklą, kvalifikavimo. Nors ši tiekėjų kvalifikacijos sąlyga Konkurso dokumentuose buvo įvardyta kaip ekonominis (finansinis) pajėgumas ir formaliai atitiktų Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. vasario 26 d. direktyvoje 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB įtvirtintą reguliavimą, tačiau, kasacinio teismo vertinimu, pagal šios direktyvos 58 straipsnio 3 dalį konkrečios veiklos (nagrinėjamu atveju – mišrių komunalinių atliekų tvarkymo) apyvartos kriterijus negalėtų būti keliamas autonomiškai, o tik kartu su bendra ūkio subjekto apyvarta.

Kasacinis teismas taip pat suabejojo dėl Konkurso sąlygose įtvirtinto tiekėjų techninio pajėgumo reikalavimo, pagal kurį tiekėjai savo atitiktį turėjo įrodinėti pateikdami atitinkamų techninių savybių transporto priemonės (šiukšliavežius), kvalifikavimo ir atskirties nuo techninės specifikacijos nuostatų. Kasacinio teismo praktikoje nėra suformuluotų aiškių teisės taisyklių, kada reikalavimas laikytinas techninio pajėgumo sąlyga, o kada – jau techninės specifikacijos nuostata. Teismo vertinimu, iš esmės turėtų egzistuoti pirkimo sąlygos išsamumo ir jos turinio kvalifikavimo koreliacija, t. y. kuo daugiau konkrečių techninio (formalaus) pobūdžio kriterijų reikalaujama įrodyti, tuo labiau tokio reikalavimo turinys nuo techninio pajėgumo tolsta link techninės specifikacijos ar sutarties vykdymo sąlygų.

Kasaciniam teismui neaiškus konkretus perkančiųjų organizacijų pareigų saugoti tiekėjų jiems patikėtos informacijos konfidencialumą turinys ir šių santykis su jų pareiga užtikrinti peržiūros procedūrą inicijavusių ūkio subjektų teisių gynybos veiksmingumą. Iš Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. direktyvos (ES) 2016/943 dėl neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) apsaugos nuo neteisėto jų gavimo, naudojimo ir atskleidimo nuostatų (9 straipsnio 2 dalies 3 pastraipos) matyti, kad bet koku atveju teismo procese ginčo šalys negali disponuoti skirtingos apimties informacija, nes priešingu atveju būtų būtų pažeisti veiksmingos teisinės gynybos ir teisės į teisingą teismą principai.

Teisingumo Teismo taip pat teiraujamasi, kaip, atsižvelgiant į privalomąją ikiteisminę viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo stadiją, perkančiųjų organizacijų pareiga saugoti joms patikėtą konfidencialią informaciją turėtų būti derinama su jų pareiga tinkamai ir aiškiai išnagrinėti gautas pretenzijas. Be to, kasaciniam teismui neaišku, ar tiekėjas, kuriam pirkimo procedūrų metu buvo atsisakyta suteikti duomenis apie kito tiekėjo pasiūlymą, neturėtų tokio perkančiosios organizacijos sprendimo (atsisakymo) atskirai ginčyti teisme.

Kasacinis teismas, be kita ko, suformulavo klausimą, ar jis, remdamasis naujausia Teisingumo Teismo jurisprudencija, apskritai gali tiekėjo pasiūlymo informaciją kvalifikuoti kaip melagingą, jei tokio vertinimo pozicijos pirkimo procedūrų metu nesilaikė pati perkančioji organizacija, nors ieškovė pretenzijoje jai buvo nurodžiusi apie klaidinančius Konkurso laimėtojos veiksmus.

Kasacinis teismas Teisingumo Teismo taip pat teiravosi dėl galimai melagingą informaciją pateikusių ūkio subjektų veiksmų potencialių padarinių jų partneriams, visiems kartu pateikusiems bendrą pasiūlymą Konkurse. Pagal Viešųjų pirkimų įstatymo 46 straipsnio 4 dalies 4 punktą ir 52 straipsnį melagingą informaciją pateikę ūkio subjektai privalo būti įrašyti į Melagingą informaciją pateikusių tiekėjų sąrašą, o tai lemia ribojimus tam tikrą laiką (vienerius metus) dalyvauti kitų perkančiųjų organizacijų skelbiamuose pirkimuose. Nėra aišku, ar dėl dalies jungtinio tiekėjo partnerių neteisėtų veiksmų pateikiant apie save melagingą informaciją neigiamų padarinių kyla tik jiems ar visiems partneriams drauge. Pastarąją poziciją galėtų patvirtinti visų partnerių interesų ir atsakomybės bendrumas (solidarumas). Kita vertus, abejotina, ar toks bendros atsakomybės modelis nėra neproporcingas, atsižvelgiant į tai, kad į Melagingą informaciją pateikusių tiekėjų sąrašą patekę ūkio subjektai vienerius metus ribojami dalyvauti vėlesniuose pirkimuose.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-384-916/2019

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2019 m. išnagrinėjo dvi bylas, kurių nagrinėjimas buvo atnaujintas gavus Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prejudicinį sprendimą:

Dėl perkančiosios organizacijos diskrecijos nustatyti detalius prekių (analizatorių, reagentų ir kitų priemonių) reikalavimus įgyvendinant poreikį gauti paslaugą (tyrimus)

Viešojo įstaiga Kauno Dainavos poliklinika (toliau – atsakovė, perkančioji organizacija) paskelbė atvirą viešąjį pirkimą „Asmens sveikatos priežiūros laboratorinės diagnostikos prietaisų nuomos, jų veikimą užtikrinančių paslaugų ir medžiagų pirkimas“ (toliau – Konkursas). Ieškovė UAB „Roche Lietuva“ (toliau – ieškovė) 2016 m. liepos 4 d. atsakovei pateikė pretenziją dėl tam tikrų Konkurso sąlygose įtvirtintų techninės specifikacijos reikalavimų. Pretenzijoje, be kita ko, ji nurodė, kad ginčijamos Konkurso sąlygos nepagrįstai riboja tiekėjų konkurenciją ir prieštariauja VPĮ nuostatomis, kadangi yra specifinės ir pritaikytos tik konkrečioms kraujo analizatorių gamintojams. Kasacinis teismas kreipėsi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą, prašydamas išaiškinti, ar pagal Europos Sąjungos viešųjų pirkimų teisę perkančioji organizacija, siekianti įsigyti prekes (medicinos diagnostikos įrangą ir priemones) ar tam tikras teises į jas tam, kad pati galėtų atlikti tyrimus, turi diskreciją nustatyti tik tokias techninės specifikacijos sąlygas prekėms, kuriomis (sąlygomis) ne izoliuotai apibūdinamos atskiros įrangos ir (ar) priemonių veikimo (techninės) ir naudojimo (funkcinės) savybės, bet apibrėžiami atliktinų tyrimų kokybiniai parametrai ir tyrimų laboratorijos darbo veiksmingumas, kurių turinys turi būti atskirai aprašytas to paties viešojo pirkimo nuostatose.

Kasacinis teismas, remdamasis Teisingumo Teismo prejudiciniu sprendimu, išplėtojo anksčiau savo praktiką dėl viešojo pirkimo sąlygų teisėtumo vertinimo, nurodė, kad bylose dėl techninės specifikacijos reikalavimų (ne)teisėtumo ieškovai savo teises gali ginti ir teismai pagal pareikštus reikalavimus arba, esant pagrindui, ex officio (pagal pareigas) privalo ieškovų argumentus vertinti spręsdami dėl šių galimų tiekėjų teisių pažeidimų: 1) konkrečių (atskirų) tech-

ninės specifikacijos reikalavimų neteisėtumo; 2) kelių bendrai taikomų ar visumos techninės specifikacijos reikalavimų pritaikymo konkrečiam gamintojui (netiesioginės diskriminacijos); 3) neproporcingo techninės specifikacijos reikalavimų išsamumo (detalumo), dėl kurio privilegijuojami tam tikri tiekėjai (neproporcingai siekiamam tikslui sumažinamos tiekėjų galimybės konkuruoti pirkime).

Nagrinėjamoje byloje kasacinis teismas konstatavo, kad atsakovės argumentais dėl Konkurso specifiškumo, jo sąsajos su viešuoju interesu, dėl poreikio užtikrinti tyrimų tikslumą ir patikimumą ir pan. nepatvirtinama, jog siekiant teisėto tikslo, egzistavo objektyvus būtinumas nustatyti itin detalius techninius reikalavimus Konkurso objektui. Kasacinis teismas nurodė, kad galimybė nustatyti tam tikrus (specifinius) ar itin detalius reikalavimus viešojo pirkimo objektui, kaip išimtis iš bendrosios taisyklės, turi būti aiškinama ir taikoma siaurai, suteikiama išimtiniais atvejais bei tinkamai ją pagrindus; poreikis itin detaliai apibrėžti pirkimo objektui keliamus techninius reikalavimus turėjo būti pagrįstas nurodant detalius jį patvirtinančius argumentus, o ne apibendrintus teiginius apie teikiamų paslaugų sudėtingumą ar jų ypatingą svarbą. Pažymėtina, kad atsakovė nepateikė argumentų, jog jos siekiamo tikslo užtikrinti asmens sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir pacientams atliekamų tyrimų tikslumą nebuvo galima pasiekti kitomis, proporcingesnėmis ir mažiau tiekėjų konkurenciją varžančiomis priemonėmis.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-32-378/2019

Dėl perkančiosios organizacijos sprendimo su savo kontroliuojama bendrove sudaryti vidaus sandorį teisėtumo vertinimo pagal niekinio ir nuginkijamo sandorio pripažinimo negaliojančiu pagrindus

Kauno miesto savivaldybės administracija 2016 m. gegužės 19 d. sudarė vejų šienavimo paslaugų sutartį su savo kontroliuojama bendrove UAB „Kauno švara“ (toliau – ginčo vidaus sandoris), nors ieškovė, kaip ankstesnio viešojo konkurso laimėtoja, turėjo teisę teikti vejų šienavimo paslaugas Kauno miesto savivaldybės teritorijoje iki 2017 m. kovo 14 d. Jos vertinimu, ginčo vidaus sandoris prieštarauja Viešųjų pirkimų įstatymo 10 straipsnio 5 daliai, taikomai kartu su Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio 2 dalimi, juo buvo suteikta privilegija UAB „Kauno švara“ ir diskriminuojama ieškovė bei kiti ūkio subjektai, teikiantys vejų šienavimo paslaugas, juo sukuriamos skirtingos konkurencijos sąlygos Kauno miesto želdinių ir želdynų tvarkymo rinkoje konkuruojantiems subjektams.

Kasacinis teismas, remdamasis Teisingumo Teismo prejudiciniu sprendimu, konstatavo, kad ieškovės reikalavimai dėl ginčo vidaus sandorio teisėtumo vertintini dviem aspektais: pirma, ar perkančioji organizacija apskritai, nepažeisdama imperatyviųjų teisės aktų nuostatų, galėjo sudaryti ginčijamą sutartį su savo kontroliuojama bendrove (niekinio sandorio pagrindas; CK 1.78 straipsnio 1 dalis); antra, ar ginčo vidaus sandoris galėjo būti sudarytas, atsižvelgiant į tai, kad jo sudarymo metu buvo sudaryta ir galiojo viešojo paslaugų pirkimo sutartis su ieškove dėl iš esmės analogiško pirkimo objekto – vejų šienavimo paslaugų (darbų) (nuginkijamo sandorio

pagrindas; CK 1.78 straipsnio 2 dalis).

Kasacinis teismas nurodė, kad *pirma*, Lietuvoje ginčo vidaus sandorio sudarymo metu, be VPĮ 10 straipsnio 5 dalies, iš esmės nebuvo kitų nuostatų, kuriose *expressis verbis* (aiškiais žodžiais, tiesiogiai) būtų įtvirtinti konkretūs vidaus sandorių sudarymo papildomi ribojimai, *antra*, iš Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio išplaukiantys galimi papildomi ribojimai pagrįsti nacionalinės jurisprudencijos vystymusi, o ne aiškia įstatymų leidėjo valia. Teismas konstatavo, kad teisinis reguliavimas, ypač atsižvelgiant į galimą užsienio tiekėjų suinteresuotumą kitų valstybių narių vidaus sandoriais, labiau nei nacionalinė jurisprudencija atitinka skaidrumo ir teisinio saugumo principus, Europos Sąjungos vidaus rinkos laisves ir iš jų išplaukiančius bendruosius Europos Sąjungos principus.

Šiuo aspektu kasacinis teismas taip pat konstatavo, kad, net ir laikant, jog iš Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio bendrojo pobūdžio nuostatų išplaukia kokie nors perkančiosioms organizacijoms taikytini ribojimai (papildomos vidaus sandorių sudarymo sąlygos), tokia situacija, atsižvelgiant į VPĮ santykį su kitais teisės aktais, nagrinėjamoje byloje turėjo būti sprendžiama būtent VPĮ naudai, juolab kad pastarajame teisės akte įtvirtinta konkretaus turinio nuostata. Esant konkrečios specialiojo įstatymo teisės normos ir abstraktesnės bendrojo teisės akto nuostatos, kurios turinys išplaukia tik iš teismų praktikos, kolizijai, pirmenybė turėtų būti suteikta būtent *lex specialis* (specialiajam įstatymui). Apskritai neigiamai vertintinas toks teisės aiškinimo metodas (būdas), kuris iš esmės pakeičia aiškų reguliavimą, jam suteikdamas visiškai priešingą reikšmę.

Teismas sprendė, kad nacionalinės teisės turiniui ir jos suprantamumui pirmiausia keliamas universalumo kriterijus; subjektinės teisės ir pareigos, galimai išplaukiančios iš bendrojo pobūdžio teisės nuostatos, priešingai nei nurodo Konkurencijos taryba, negali priklausyti tik nuo atitinkamo asmens žinojimo apie šios institucijos veiklą, formuojamą praktiką bei jos vertinimą jurisprudencijoje. Taigi teisės normos aiškumas, prieinamumas ir nuspėjamumas daugiau vertintinas teisės, o ne faktų prasme. Nacionalinė jurisprudencija šiuo klausimu nebuvo nuosekli, dėl to tik nuo 2015 metų vidurio vėl pasikeitusi administracinių teismų praktika ginčo vidaus sandorio sudarymo momentu negali būti laikoma nusistovėjusia. Be to, vidaus sandorių teisėtumas nevienodai vertintas juos kontroliuojančių institucijų. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad ginčo vidaus sandorio metu konkrečiose ir aiškiose pozityviosios viešųjų pirkimų teisės normose nebuvo įtvirtinta papildomų tokių sutarčių sudarymo privalomų sąlygų lyginant su *Teckal* kriterijais, todėl ginčo vidaus sandoris nepažeidė imperatyviųjų teisės normų (CK 1.78 straipsnio 1 dalis).

Dėl antrojo ginčo vidaus sandorio teisėtumo aspekto (nuginčijamo sandorio pagrindo) kasacinis teismas pažymėjo, kad nei savivaldybė, nei jos administracija procesiniuose dokumentuose kasaciniam teismui aiškiai neginčijo apeliacinės instancijos teismo nustatytos faktinės aplinkybės, kad dėl ginčijamų perkančiosios organizacijos veiksmų sumažėjo užsakymų ieškovei apimtis ir ši dėl to prarado dalį pajamų, todėl ginčijamo sandorio šalys nepaneigė vertinimo, jog savo veiksmais pažeidė subjektinės ieškovės teises. Kasacinis teismas šiuo aspektu taip pat nurodė, kad, nors įstatyme tiesiogiai neįtvirtintas aiškus draudimas dėl to paties pirkimo objekto sudaryti kelis sandorius, tačiau viešųjų pirkimų reguliavimas, jo nuostatomis skatinama ir

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-494-469/2019

BENDRADARBIAVIMAS SU TEISĖKŪROS SUBJEKTAIS

Būdamas svarbi teisminės valdžios dalis, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas palaiko konstruktyvų dialogą su įstatymų leidžiamąja ir vykdomąja valdžia. Nors Teismas neturi įstatymų leidybos iniciatyvos teisės ir nėra teisėkūros subjektas, nagrinėdamas bylas, sprendamas praktines situacijas jis dažnai įžvelgia teisės aktų spragų, tarpusavio prieštaravimų ar kitokių jų trūkumų. Dėl šios priežasties į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą dažnai kreipiamasi prašant pateikti nuomonę dėl teisės aktų projektų.

Teikdamas išvadas dėl teisės aktų projektų, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nevertina jų politinio tikslingumo. Jis pateikia savo įžvalgas, ar siūlomos teisės normos yra aiškios, kokią vietą jos užims teisės sistemoje, kokius padarinius gali sukelti, kokia yra teismų praktika ir joje atsispindintys teisinio reglamentavimo trūkumai, kaip siūlomi pakeitimai dera žmogaus teisių gynimo kontekste, Lietuvos Respublikos tarptautinių įsipareigojimų ir lyginamuoju požiūriu. Atskirais atvejais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atstovai kreipiasi į įstatymų leidybos iniciatyvos teisę turinčius subjektus su siūlymais priimti ar pakeisti atitinkamas teisės normas, dalyvauja rengiant teisės aktų projektus, susitinka su kitų valstybės valdžių pareigūnais aptarti bendro pobūdžio klausimų.

2019 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateikė išvadas valstybės valdžios institucijoms dėl šių teisės aktų ir jų projektų:

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 2, 3, 4, 9, 12, 14, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 41, 42, 43, 49, 50 straipsnių pakeitimo, Įstatymo papildymo 36-1, 36-2, 36-3, 36-4, 36-5 straipsniais ir 38, 39, 40 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo Nr. XIII2035,

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 147, 156, 157, 167, 176, 178, 181, 182, 183, 184, 190, 192, 196, 197, 199, 191-1, 191-2, 200, 202, 203, 204, 206, 208, 209, 212, 219, 220, 221, 222, 223, 224-1, 246, 248, 254, 255, 270, 272, 277, 278 ir 281 straipsnių pakeitimo, kodekso papildymo 258-1, 2822 ir 306-3 straipsniais ir kodekso 177-1, 185, 186 ir 298 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 108, 109, 113, 115, 122, 125, 187, 291, 293 ir 423 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 107-1, 108-1, 113-1 ir 187-1 straipsniais įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 8 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 122, 167 ir 225 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto,

Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 223 straipsnio 2 dalies ir 573 straipsnio,

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 VII skyriaus pakeitimo įstatymo projekto, Viešųjų pirkimų, atliekamų gynybos ir saugumo srityje, įstatymo Nr. XI-1491 61, 62

ir 64 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų įstatymo Nr. XIII-328 107, 108, 110 ir 113 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Civilinio proceso kodekso 80, 137, 293, 4231, 4238 ir 4239 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Valstybės politikų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo Nr. VIII-1904 priedėlio pakeitimo įstatymo projekto,

Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo Nr. I-599 10 ir 26 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto,

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.173, 4.177 straipsnių, ketvirtosios knygos II dalies XI skyriaus antrojo skirsnio, 4.184, 4.189 straipsnių, ketvirtosios knygos II dalies XI skyriaus ketvirtojo ir penktojo skirsnų, 4.202, 4.207, 4.209, 4.210, 4.212, 4.213, 4.223, 4.224, 4.225, 6.104, 6.561 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIP-3633 ir kitų susijusių projektų Nr. XII-IP-3634-3648,

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo Nr. I-480 68, 691, 73, 79 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 791 straipsniu ir 791 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto,

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42 ir 67 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 724 straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIIP-3250, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 342 ir 357 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIP-3251,

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 89 ir 326 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIP-2462,

Lietuvos Respublikos turto civilinio konfiskavimo įstatymo projekto Nr. XIIIP-3214, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 1891 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XII-IP-3215, Civilinio proceso kodekso 1 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIP-3216 ir Gyventojų turto deklaravimo įstatymo Nr. I-1338 1, 2, 3, 4, 5, 9 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 73 straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIIP-3217,

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 82, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIP-3172, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIP-3173, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 309, 339, 342, 353, 354, 357, 358, 360, 361, 362 ir 364 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIP-3174, Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIP-3175, Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo 2, 6, 7, 8, 12, 17, 20, 22, 27, 30, 36, 40 straipsnių pakeitimo ir 43 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto Nr. XIIIP-3176, Lietuvos Respublikos pataisos pareigūnų veiklos įstatymo 4 ir 10 straipsnių pakeitimo ir 5 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto Nr. XIIIP-3177,

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 580 ir 582 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIP-3036, Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 12, 13 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIP-3138,

Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso Nr. XII-1869 493 ir 589 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIP-3136, Civilinio proceso kodekso 582 straipsnio pa-

keitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3137, Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 12, 13 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3138, Administracinių nusižengimų kodekso 75 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3035, Civilinio proceso kodekso 580 ir 582 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3036.

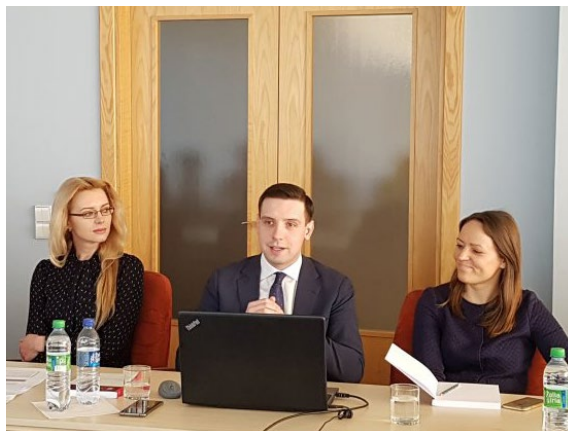
METŲ ĮVYKIAI IR RENGINIAI

RENGINIAI

2019 m. kovo 7 d.

Pristatyti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo
2018 metų veiklos rezultatai.

2019 m. balandžio 5 d.

Teisme pristatytos įdomios ir naudingos
2018 metais Vilniaus universitete ir Mykolo
Romerio universitete apgintos disertacijos.

2019 m. balandžio 11 d.

Posėdžiavo Europos teismų tarybų tinklo
atstovai.

2019 m. balandžio 30 d.

Vyko apskritojo stalo diskusija „E-teismų
ateitis Lietuvoje“.

2019 m. gegužės 27 d.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Mykolo Romerio universitetas organizavo kasmetinę konferenciją „LEGALTECH@VILNIUS 2019“.

2019 m. birželio 3 d.

Vyko diskusija „Teisinės valstybės principo stiprinimas: Europos Sąjungos ir Lietuvos nacionalinė perspektyva“.

2019 m. birželio 14 d.

Jau ketvirtus metus iš eilės Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Nacionalinė teismų administracija kvietė praverti Temidės duris „Kultūros naktyje“.

2019 m. rugpjūčio 30 d.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų, akademinės bendruomenės atstovų ir žymių teisininkų sveikinimo žodžiai skambėjo geriausiems 2019 metų teisės magistro darbų autoriams.

2019 m. lapkričio 18 d.

Geriausi Lietuvos moksleiviai rinkosi į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą, kuriame vyko ELSA organizuotas „Moksleivių teisinio švietimo programos 2019“ (MTŠP'19) konkurso finalas.

2019 m. gruodžio 18 d.

Projekto „Diena su teisėju 2019“ dalyvės praleido dieną su Civilinių bylų skyriaus pirmininke Sigita Rudėnaite, laikinai einančia Teismo pirmininko pareigas.

VIZITAI

2019 m. balandžio 25 d.

Kasaciniu teismu domėjosi studentai iš Lenkijos.

2019 m. gegužės 9 d.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kvietimu Lietuvoje lankėsi Austrijos Aukščiausiojo Teismo pirmininkė Elisabeth Lovrek bei teisėjai Christa Hetlinger, Gottfried Musger.

2019 m. gegužės 16 d.

Į Lietuvą atvykę Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėjai Egidijus Kūris, Georgesas Ravarani (Georges Ravarani), Pere'as Pastor Vilanova (Pere Pastor Vilanova) apsilankė Lietuvos Aukščiausiajame Teisme.

2019 m. gegužės 28 d.

Lankėsi delegacija iš Tadžikistano.

2019 m. gegužės 21 d.

Lietuvos Aukščiausiajame Teisme vyko diskusijos ir patirties dalijimasis su Azerbaidžano Respublikos teisėsaugos institucijų atstovais, dirbančiais prekybos žmonėmis srityje.

2019 m. birželio 6–7 dienomis

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kvietimu Lietuvoje lankėsi Latvijos ir Estijos Aukščiausiųjų Teismų pirmininkų vadovaujamos šių teismų teisėjų delegacijos.

2019 m. birželio 10 d.

Lankėsi teisėjai iš įvairių Europos valstybių
– Ispanijos, Italijos, Vokietijos, Rumunijos.

2019 m. rugsėjo 26 d.

Pažintiniais tikslais pagal teisėjų mainų
programą lankėsi Nyderlandų aukščiausiojo
administracinio teismo teisėjas
Kees Borman.

2019 m. rugsėjo 2–6 dienomis

Pagal Aukščiausiųjų Teismų teisėjų mainų
programą lankėsi Italijos Kasacinio Teismo
teisėjas Alberto Pazzi.

2019 m. rugsėjo 23–26 dienomis

Pagal Europos Sąjungos Dvynių projektą
Nr. MD 16 ENI JH 01 18 (MD/33), „Preven-
cijos ir kovos su pinigų plovimu ir tero-
rizmo finansavimu sistemos stiprinimas“
lankėsi Kišiniovo apeliacinio teismo teisėjas
dr. Mihail Diaconu ir Kišiniovo teismo tei-
sėjas Petru Harmanuc.

PASKAITOS IR SEMINARAI

2019 m. gegužės 9 d.

Teisme lankėsi ir paskaitą apie bendrovių teisę skaitė žymus Molizės universiteto (it. Università del Molise, Italija) profesorius Federico Pernazza.

2019 m. gegužės 28 d.

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto partnerystės profesorius dr. Ramūnas Birštonas teismo darbuotojams skaitė paskaitą apie komercinių paslapčių teisinę apsaugą.

2019 m. gegužės 30 d.

Specialiųjų tyrimų tarnybos atstovė Jurgita Razmytė teismo darbuotojams vedė paskaitą apie antikorupcinės aplinkos kūrimą.

2019 m. birželio 12 d.

Lankėsi žymus Santjago de Kompostelos universiteto (Ispanija) profesorius Javieras Lete Achirica (Javier Lete Achirica) ir skaitė paskaitą apie prievolių teisės reformą Ispanijoje kitų europinių reformų kontekste.

2019 m. lapkričio 3 d.

Santjago de Kompostelos universiteto (Ispanija) dėstytojas dr. Ricardo Pazosas Castro (Ricardo Pazos Castro), Lietuvos Aukščiausiajame Teisme skaitė paskaitą teismo bendruomenei apie aktualius vartotojų teisės klausimus.

PASKYRIMAI

2019 m. kovo 4 d.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministras Elvinas Jankevičius įsakymu paskyrė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėją Andžej Maciejewski Mediatorių veiklos vertinimo komisijos pirmininku.

2019 m. kovo 19 d.

Darbą Lietuvos Aukščiausiajame Teisme pradėjo trys nauji teisėjai. Civilinių bylų skyriaus teisėja paskirta Goda Ambrasaitė-Balynienė ir Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjais paskirti Daiva Pranytė-Zalieckienė ir Arvydas Daugėla.

2019 m. kovo 19 d.

Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų grupės vadovo pareigas pradėjo eiti Rūta Krasuckaitė.

2019 m. balandžio 26 d.

Teisėjų taryba paskyrė naują Teisėjų garbės teismo pirmininką, kuriuo tapo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas Virgilijus Grabinskas.

2019 m. rugsėjo 1 d.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas Rimvydas Norkus baigė vadovauti kasaciniam teismui ir pradėjo teisėjo darbą Europos Sąjungos Bendrajame Teisme Liuksemburge.

APDOVANOJIMAI

2019 m. gruodžio 13 d.

Kasmetinės Lietuvos Respublikos teisėjų asociacijos (toliau – LRTA) įgaliotinių konferencijos metu Valdybos sprendimu simboliniai „Teisingumo paukštės“ apdovanojimai buvo įteikti dviem Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjams: Vytautui Masiokui ir Aurelijui Gutauskui.

PARODOS

2019 m. kovo 5 d.

Atidaryta Renatos Lauraitytės tapybos darbų paroda „Antrojo laipsnio kalba“.

2019 m. birželio 3 d.

Atidaryta teisininkų Agnės Limantės ir Aušros Rauličkytės tapybos paroda „Interpretacijos spalvomis ir potėpiais“.

► 2019 m. spalio 29 d.

Atidaryta Daivos Šeškauskaitės paroda „Lietuviškos apeigos ir simboliai“.